

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1919.

Andra kammaren.

Nr 51.

Tisdagen den 20 maj.

Kl. 3 e. m.

På grund av förfall för sekreteraren tjänstgjorde enligt herr talmannens förordnande undertecknad vid protokollet.

§ 1.

Justerades protokollen för den 13 och den 14 innevarande maj.

§ 2.

Ordet lämnades härafter till

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet Schotte, som anförde: Herr talman, mina herrar! Med andra kammarens tillstånd har ledamoten av kammaren herr E. O. Hagman till mig framställt förfrågan, *Svar å interpellation.*

dels huruvida i en eller annan form bestämmelse träffats rörande användningen av den enligt kungörelsen den 1 juli 1918 angående tillfällig extra avgift för expedition enligt recept av läkemedel från apotek m. m. utgående extra expeditionsavgift av 30 öre, i den mån användningen av nämnda avgift icke blivit genom samma kungörelse bestämd,

dels ock, därest så ej skett, huruvida det kunde förväntas, att från Kungl. Maj:ts sida vidtoges åtgärder härför, och då närmast i den riktning, som förutsattes i ett av medicinalstyrelsen den 29 juni 1918 avgivet utlåtande.

I förenämnda kungörelse den 1 juli 1918, vilken gäller tills vidare till och med den 30 juni 1919, föreskrives, att för varje läkemedel, som enligt läkares recept eller därmed jämförlig läkemedelsformel från apotek expedieras, skall, utöver hittills utgående avgift, upp bäras en extra expeditionsavgift av 30 öre. Av varje dylik extra avgift skall av vederbörande apoteksföreståndare till styrelsen för föreningen apotekarkårens ålderstilläggs-kassa inom viss tid redovisas ett belopp va 26,5 öre. De i enlighet härmed till nämnda styrelse inlevererade medlen skola av styrelsen förvaltas samt av densamma utbetalas till apotekens farmaceutiska personal i enlighet med

Svar å
interpellation.
(Forts.)

grunder, vilka finnas angivna i överenskommelse, som den 11 maj 1918 träffats mellan Sveriges apotekarförbund och Sveriges farmaceutförbund angående dyrtidstillägg åt omförmälda personal. Beträffande användningen av den del av ifrågakvarande avgift, som överskjuter berörda 26,5 öre, eller 3,5 öre, innehåller kungörelsen icke någon bestämmelse. Interpellantens framställning avser sålunda sistnämnda belopp, 3,5 öre.

Avsikten med ifrågakvarande extra avgift var att bereda möjlighet till en tillfällig förbättring av avlöningsförhållandena för apotekens farmaceutiska personal. Apoteksinnehavarna hade visserligen redan tidigare genom dyrtidstillägg sökt lämna tillfällig hjälp, men då den härigenom uppkomna förbättringen icke var tillräcklig för att bereda ökade möjligheter att tillräckligt avlöna ifrågakvarande personal hade såväl från apoteksinnehavarnas som från de anställdas sida hos Kungl. Maj:t gjorts framställning om tillfällig höjning av gällande taxa, avseende ett tillägg med 30 öre till den för det dåvarande med 15 öre utgående expeditionsavgiften för recept. Medicinalstyrelsen tillstyrkte i sitt av interpellanten omförmälda utlåtande den 29 juni 1918 i huvudsak den föreslagna höjningen. Därvid framhöll styrelsen emellertid bland annat, att apoteken uppenbarligen komme att orsakas ett avsevärt ökat arbete genom att debitera, uppbära och redovisa den föreslagna tillfälliga avgiften, ett besvär, som komme att göra sig kännbart på alla apotek, även de minsta, vilka icke hade någon farmaceutisk personal anställd och där apoteksinnehavaren ensam eller med hjälp av icke farmaceutiskt utbildad personal skötte expeditionen och vilka icke skulle få någon direkt fördel av ifrågakvarande avgift. För att göra innehavare av sådana apotek villiga att åtaga sig ifrågakvarande besvär borde, enligt styrelsens mening, åtminstone någon del av den provisoriska förhöjningen komma även dessa apotek till godo. Då kostnaden för erforderligt dyrtidstillägg åt farmaceuterna beräknats till 1,100,000 kronor och inkomsten av den extra expeditionsavgiften till 1,260,000 kronor, föreläge enligt styrelsens mening möjlighet att, sedan högst 13,000 kronor beräknats åtgå för förvaltningen, låta apotekarna såsom bidrag till dyrtidstillägg åt elever och teknisk personal behålla omkring 147,000 kronor, motsvarande 3,5 öre per recept.

Ehuru särskild bestämmelse om användningen av ifrågakvarande belopp, 3,5 öre, icke influtit i kungörelsen, förutsattes givetvis, att detta belopp skulle komma till användning i huvudsaklig överensstämmelse med vad medicinalstyrelsen sålunda föreslagit. Då interpellanten emellertid velat göra gällande, att den avsedda förbättringen för apotekens ifrågakvarande elever och tekniska personal i regel uteblivit, har jag genom medicinalstyrelsen från samtliga 27 apotek i Stockholm och från 8 i andra delar av landet i samråd med interpellanten valda apotek låtit införskaffa uppgifter om de lönehöjningar, som kommit nu berörda personal till del sedan den tid, då den extra expeditionsavgiften började upptagas. Att låta denna utredning omfatta ett flertal av eller alla rikets apotek har naturligt nog

på till buds stående korta tid icke varit möjligt. Då just å apoteken i Stockholm de flesta yttringarna av missnöje i här förevarande avseende förekommit, är det av särskild betydelse, att uppgifter från samtliga dessa apotek ingå i utredningen.

Svar å
interpellation.
(Forts.)

Granskningen av inkomna uppgifter visar enligt utredning inom medicinalstyrelsen å ena sidan, att den sammanlagda ökningen å ifrågavarande 35 apotek av elevers och icke farmaceutisk personals löner från första till andra halvåret 1918 uppgått till 59,904 kronor. medan å andra sidan ur extra expeditionsavgiften innehållna 3,5 öre för samma apotek och samma tid givit ett sammanlagt belopp av 21,886 kronor 85 öre. Skillnaden, eller 38,017 kronor 15 öre, hava sålunda apoteken själva fått vidkännas utan kompensation av taxehöjningen. Beträffande 5 av ifrågavarande apotek har emellertid ökningen av lönerna under andra halvåret 1918 något understigit den under samma tid uppburna andelen av den extra expeditionsavgiften. Anledningen härtill har uppgivits vara — förutom i några fall en minskning av personalens antal — att avlöningsbeloppen redan under första halvåret avsevärt höjts från föregående år. En ökning under denna tid av ifrågavarande löner torde för övrigt hava ägt rum å flertalet apotek.

I de fall, där uppgift om utbetalda löner lämnats även för år 1919, visar sig en ytterligare ökning i förhållande till andra halvåret 1918.

Den gjorda utredningen torde sålunda giva vid handen, att beträffande det övervägande antalet apotek, som omfattats av undersökningen, avsevärt *större belopp än som svarar mot ifrågavarande del av expeditionsavgifterna tagits i anspråk för förbättring av elevers och icke farmaceutisk personals löner.*

Med anledning av interpellantens uppgift, att en framställning av viss del av apotekens tekniska personal angående utbetalande av dyrtidstillägg varken medfört något som helst resultat eller ens blivit besvarad, har jag låtit göra förfrågan hos ordföranden i apotekarsocietetens direktion, vilken meddelat, att åtskilliga av ifrågavarande personal gjorda framställningar om löneförbättring inkommit till direktionen och av denna besvarats. Om emellertid den av interpellanten avsedda framställningen vid tiden för interpellationens framställande ännu ej besvarats, så berodde detta endast därpå, att tiden härför varit för kort och ej på någon principiell obenägenhet att svara. I övrigt hänvisade ordföranden till de avsevärda höjningar av lönerna, som gång efter annan företagits.

Med hänsyn till det nu anförda och då, såsom förut nämnts. ifrågavarande kungörelse allenast äger tillämpning till utgången av juni månad 1919, synes mig anledning icke föreligga att för närvarande meddela bestämmelser i den av interpellanten antydda riktningen. Skulle det emellertid befinnas nödvändigt att förlänga kungörelsens giltighetstid, torde i samband därmed den av interpellanten väckta frågan böra tagas under närmare övervägande.

Svar å
interpellation.

Vidare yttrade

(Forts.)

Herr Hagman i Stockholm: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för civildepartementet få uttala mitt tack för det svar å min interpellation av den 28 mars, som jag i dag har bekommit.

Beträffande innehållet i detta svar vill jag säga, att det ju av detsamma framgår, att de farhågor, som man hyste speciellt beträffande den å apoteken anställda tekniska personalens dyrtidstillägg, voro oriktiga så till vida, att denna personal har erhållit högre belopp i dyrtidstillägg, än vad de 3 1/2 öre, som det gäller, sammanlagt utgöra, i det att t. ex. här i Stockholm i dyrtidstillägg utbetalats omkring 59,000 kronor, under det att dessa 3 1/2 öre tillsammans endast belöpa sig till 21,000 kronor, och att alltså apotekarkåren av egna medel och andra inkomster tillagt omkring 38,000 kronor.

Jag vill emellertid säga, att det är väl uppenbart, att, även om apotekarkåren icke fått dessa 3 1/2 öre i expeditionsavgifter, hade apotekarna som arbetsgivare dock måst betala sina arbetare och sin tekniska personal dyrtidstillägg liksom alla andra arbetsgivare.

Det missnöje, som finns hos dessa arbetargrupper, över att de erhållit otillräckliga dyrtidstillägg, anser jag för min del vara fullkomligt befogat. Det är nämligen så, att apotekarna, för såvitt jag icke är felaktigt underrättad, erhållit ökade inkomster under denna kristid även därigenom, att deras priser på medicinalvaror hava stigit, och de borde på grund därav hava varit i tillfälle att hålla sin personal skadelös under kristiden i större utsträckning, än som ägt rum.

Beträffande det bristande tillmötesgåendet mot personalens framställda dyrtidskrav är det ju möjligt, att man nu kommit ifrån orsaken därtill, i det att skrivelserna numera blivit besvarade, men vid den tidpunkt, då jag framställde min interpellation, var det i alla fall så, att man ansåg, att intet svar var att vänta. Personalen i fråga måste i slutet av föregående år vända sig till medicinalstyrelsen i förhoppning, att man därifrån skulle kunna erhålla hjälp och medverkan till, att förhållandena skulle bli bättre ordnade. Det gick t. o. m. så långt, att då medicinalstyrelsen icke ansåg sig kunna lämna någon medverkan och avrådde från att vidtaga kraftåtgärder i form av arbetsnedläggelse, beslöts likväl en sådan, ehuru den icke kommit till stånd i den omfattning, som man från första början tänkte sig.

Man får säkerligen det allra bästa begreppet om vad det här gäller, om man ser på de löner, som nu utgå. Av uppgifter, som jag bekommit dels från Stockholm och dels från annat håll, framgår, att lönerna äro synnerligen låga. I Stockholm är arbetstiden dessutom också synnerligen lång. Det uppgives, att för manliga arbetare i denna specialitet är den i vissa fall ända upp till 68 timmar per vecka, och att avlöningen uppgår till högst 298 kronor per månad, vilket icke gör mer än 95 öre per arbetstimme. I genomsnitt har denna personal i hela vårt land erhållit ett dyrtidstillägg av endast cirka 70 % å 1914 års löner. Om man då gör en jämförelse med vad staten

såsom arbetsgivare beviljar sin personal, skall man finna, särskilt med hänsyn till att vi för närvarande ha att räkna med en stegring av 1914 års löner med omkring 167 procent, att detta av mig uppgivna procenttal utvisar, att deras ersättning för dyrtidstrycket tillhör en ibland de lägst förekommande.

Scar å
interpellation.
(Forts.)

Jag är emellertid synnerligen tacksam för att i herr civilministerns svar det ställts i utsikt, att, därest denna expeditionsavgift behöver ytterligare utgå efter en viss tidpunkt, den synpunkt, som jag framhållit i min interpellation, att även denna icke farmaceutiskt utbildade personals löneförmåner skola tagas i övervägande, skall komma till uttryck och vinna beaktande. Och jag hoppas att man på denna väg skall kunna åstadkomma en förbättring i denna personals löneförhållanden, som jag anser vara synnerligen befogad.

Chefen för civildepartementet herr statsrådet Schotte: Herr talman! Jag har icke yttrat mig om frågan, huruvida ekonomipersonalen är tillräckligt eller otillräckligt avlönad, och icke heller har jag yttrat mig om, huruvida icke apoteksinnehavarna hade skäl ändå att av sina inkomster förbättra sin personals löner, utan syftet har varit för mig att med anledning av interpellationen framhålla, att vad de fått uppbära för dessa 3 1/2 öre, det ha de betalat ut, och därav ha de icke obehörigt innehållit något.

Jag har nog det intrycket också, att apotekarna haft åtskilliga andra inkomster under denna tid, som tillflutit dem genom ökade taxor m. m., och att deras ställning i allmänhet snarare förbättrats än försämrats under krisåren, låt vara att de haft att dragas med extra besvär och svårigheter. När man kommer att överväga, huru det skall bli med dessa 3 1/2 öre under nästa period — jag tar för givet att denna extra expeditionsavgift skall komma att utgå fortfarande under någon ytterligare tid — så förmodar jag, att närmare upplysningar komma att inhämtas, huru det härmed förhållit sig, så att man kan göra sig någon föreställning om vad som kan vara rimligt, att de få behålla i ren redovisningskostnad, och vad som lämpligen bör utgå till personalen. Men det är naturligtvis icke därmed sagt, att statsverket på något sätt övertager garantier eller något ansvar för att personalen blir riktigt avlönad, utan det gäller bara att tillse att, då den extra avgiften skall uttagas, den också riktigt uttages för det särskilda ändamål, som den avser. Huru sedan de bägge parterna i denna sak, arbetsgivarna och arbetarna, ställa sig till varandra, är ett förhållande som staten ej lägger sig i. Det har ju varit åtskilliga tvister mellan dessa parter under de sista åren, men hittills åtminstone ha de lyckligt nog avvecklats i lugn.

§ 3.

Herr talmannen meddelade, att enligt överenskommelse mellan kamrarnas talmän gemensamma voteringar angående av kamrarna godkända voteringspropositioner komme att äga rum den 23 i denna månad.

§ 4.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet propositionen, nr 403, med förslag till förordning om rätt för Konungen att i visst fall åsätta särskild tullavgift; samt

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 404, med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § 17:o) i lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt; och

nr 399, med förslag till lag om ändrad lydelse av 35 § i lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete.

§ 5.

Vidare föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 28 och 29, statsutskottets utlåtanden och memorial nr 130—142, bevillningsutskottets betänkanden nr 42 och 43 samt bankoutskottets utlåtanden nr 52—55.

§ 6.

Vid härpå skedd föredragning av bankoutskottets memorial, nr 56, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande bankoutskottets utlåtande nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående personlig tjänst hos skolöverstyrelsen för extra biträdet C. H. Nilsson, blev den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen av kammaren godkänd.

§ 7.

Andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 9 och 10, som nu föredrogos, blevo ånyo bordlagda.

§ 8.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse till Konungen, nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid blindundervisningsanstalterna m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

§ 9.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av §§ 54 och 56 i förordningen om kommu-

nalstyrelse i stad den 21 mars 1862, jämte en inom riksdagen i ämnet väckt motion;

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om anstånd i visst fall med upprättande av kommunal röstlängd; och

nr 32, i anledning av väckt motion om höjning av den beräknade inkomst av jordbruksfastighet, i förhållande vartill kommunalutskyl-der för sådan fastighet utgöras;

statsutskottets memorial, nr 143, i anledning av kamrarnas skilj-aktiga beslut rörande dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till lantbruksskolor, lantmannaskolor och lanthushållsskolor;

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökat understöd för år 1919 till lanthushållsskolor;

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående till-fällig löneförbättring åt lärare vid lantmannaskolor och lanthushålls-skolor; och

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående för-säljning till Västerås stad av visst område av kronoegendomen Jo-hannisbergs kungsladugård nr 1—7 med Gränsta nr 1 och 2 i Väst-manlands län ävensom två i ämnet väckta motioner.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Jansson</i> i Edsbäcken	under den 22 maj,				
› <i>Nilsson</i> i Kristianstad	› 4 dagar fr. o. m. den 21 maj,				
› <i>Olsson</i> i Rösta	› 4 » » » 20 » och				
› <i>Hage</i>	› 4 » » » 21 »				

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,35 e. m.

In fidem
Martin Seth.

Onsdagen den 21 maj, f. m.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Petersson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 405, angående införselmonopol å socker.

Denna proposition blev på begäran bordlagd.

§ 2.

Konstitutionsutskottets nu föredragna utlåtanden nr 30—32 bordlades åter.

§ 3.

Föredrogs statsutskottets memorial, nr 143, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst; och blev den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen av kammaren godkänd.

§ 4.

Vidare föredrogs, men blevo ånya bordlagda jordbruksutskottets utlåtanden nr 91—94.

§ 5.

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet den 21 maj 1919.

Till justitiedepartementet hade från länsstyrelsen i Östergötlands län insänts en den 17 maj 1919 dagtecknad riksdagsmannafullmakt av innehåll, att sedan redaktören Sven Persson i Norrköping blivit utsedd till ledamot av riksdagens andra kammare för Norrköpings och Linköpings valkrets för en tid av tre år, räknade

från den 1 januari 1918, men denna plats blivit ledig, vid förrättning enligt 67 § av lagen om val till riksdagen handlanden Ottb Andersson i Linköping blivit utsedd att inträda såsom ledamot av nämnda kammare för tiden till den 1 januari 1921.

Vid den granskning av fullmakten, som företogs inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret, framställdes mot fullmakten icke någon anmärkning.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte den gran-skade fullmakten överlämnas till andra kammaren.

I ämbetet
G. Grefberg.

Jämte det protokollet lades till handlingarna, godkände kam-maren den däri omnämnda fullmakten samt förklarade herr Anders-son i Linköping behörig till riksdagsmannakallets utövande.

Herr talmannen tillkännagav, att herr Andersson i Linköping denna dag intagit sin plats i kammaren.

§ 6.

Till avgörande förelåg härefter första lagutskottets utlåtande, nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fri rättegång m. m. ävensom en i ämnet väckt motion. *Ang. lag om
fri rättegång
m. m.*

Genom en den 21 februari 1919 dagtecknad proposition, nr 118, vilken hänvisats till första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1:o) lag om fri rättegång; och
- 2:o) lag om ändrad lydelse av 16 kap. 10 § och 25 kap. 5 § rättegångsbalken.

I samband med denna proposition hade utskottet till behand-ling förehaft en med anledning av densamma av herr *Rogberg* med instämmande av herr *Fagerlin* inom första kammaren väckt motion, nr 157, avseende ändringar i det av Kungl. Maj:t framlagda för-slaget till lag om fri rättegång.

Utskottet, som i förevarande utlåtande till behandling upptagit den av Kungl. Maj:t framlagda propositionen, allenast i vad den avsåg förslaget till lag om fri rättegång, hemställde,

- 1) att riksdagen måtte antaga ifrågavarande lag om fri rätte-gång; samt
- 2) att den i ämnet väckta motionen måtte anses besvarad genom vad utskottet under 1) hemställt.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herr *Pettersson* i Södertälje mot viss del av motiveringen;

Ang. lag om
fri rättegång
m. m.
(Forts.)

av herrar *Gezelius*, *Rogberg*, greve *Spens* och *Fagerlin*, vilka yrkat att riksdagen, med tillkännagivande, att det i propositionen framlagda förslag till lag om fri rättegång icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte i anledning av propositionen och den i ämnet väckta motionen för sin del antaga i reservationen intaget förslag till lag om fri rättegång; samt

av herr *Hederstierna*, som föreslagit, att riksdagen måtte för sin del antaga ett i hans reservation intaget förslag till lag om fri rättegång.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begäres ordet av

Herr *Pettersson* i Södertälje, som yttrade: Herr talman! Med avseende på föredragnings sättet ber jag att få föreslå,

att utlåtandet måtte företagas till avgörande på det sätt, att det däri behandlade lagförslaget först föredrages, där så erfordras paragrafvis, med promulgationsstadganden samt ingress och rubrik sist;

att sedan lagförslaget blivit genomgånget, utskottets hemställanden föredragas;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet;

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres; samt

att för den händelse lagförslaget kommer att i en eller annan del återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kunna föränledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar.

Denna hemställan bifölls.

Punkten 1.

Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag till lag om fri rättegång.

Efter föredragning av 1 § yttrade:

Herr *Hederstierna*: Herr talman! Det här föreliggande lagförslaget är, i likhet med så många andra förslag på senare tider från Kungl. Maj:t, föranlett av en riksdagskrivelse, en riksdagskrivelse, som tillkom i sammanhang med den nya lagen om fullföljd av talan. Den utgjorde ett led i det kompromissförslag, om vilket kamrarna då enades. Det är ju således ett löfte, som har givits, att man skulle gå med på detta, men det är ju klart, att man å andra sidan är fullt berättigad att granska det förslag, som är framlagt, och se efter, om man kan bifalla det i sak. Men

oavsett denna förhistoria, är det alldeles uppenbart, att en sådan lag som den föreliggande är något i hög grad beaktansvärt och önskvärt. Den utgör ett led i de funktioner, som åligga staten såsom rättsstat. Det ligger i statens intresse, att varje medborgare får sin rätt, och är han av en eller annan anledning urståndsatt att skaffa sig denna rätt, bör staten förse honom med de medel, som i det avseendet erfordras. Nu är det otvivelaktigt, att processandet även i vårt land, ehuru mindre än i andra länder, kostar penningar, och det är således flera medborgare i vårt land, som till följd av brist på medel icke kunna vid domstol göra sin talan gällande. Det är ju då klart, att det åligger staten att träda emellan och försöka förhjälpa en sådan person till sin rätt. Men när man det gör, får man å andra sidan se till, att denna rätt, som man lämnar de olika medborgarna, icke blir missbrukad. Det är uppenbart, att staten icke bör hjälpa folk, som vill processa utslutande av processlystnad, vill trakassera sina medmänniskor. Vi känna väl litet var till personer, som icke precis säga så vackra saker till varandra och om varandra. Och det är ju frestande för sådana personer att draga varandra inför rätta för att få varandra bötfällda för ärekränkning. Men det drager man sig för nu, därför att det kostar penningar. Äro de nu fattiga, så bli de för framtiden hjälpta, då staten bekostar sådant processande. Det är ej vidare tilltalande, att man skall göra det, men det kan ej undvikas. Vilka olika förslag här föreligga, så kan man ej enligt något av dem hindra detta, som jag nu talat om, ty det är uppenbart, att en sådan talan är grundad, om de ha ärekränkt varandra, och då återstår för staten endast att hjälpa dem till att processa. Men önskvärt är det sannerligen ej.

Så finnes det andra människor, som lida av monomani i fråga om processande, som ha den mest hopplösa talan, men som äro så inne i sin övertygelse om, att de ha rätt, att de nödvändigt skola processa, och de processa bort alla sina tillgångar och skrapa ihop det lilla, som behöves för att, när de gå fattigvägen och få protokoll gratis kunna processa. I sådana fall kunna vi tänka på numera avlidne landstingsmannen Johansson. Hans talan var fullkomligt hopplös, men han höll på i tiotals år med att processa och skulle ha hållit på därmed i denna dag, om han levat. Ett sådant processande kan man ej hjälpa, ty sådana människor processa, vare sig staten hjälper eller ej.

Men det finnes andra människor, som äro övertygade om att de ha rätt, men som i alla fall draga sig för att processa, med hänsyn till att det skulle kosta dem för mycket. De få tillgångar de ha kvar behöva de ha att leva av. Nu kommer staten till dessa människor och säger: »Nu skola vi hjälpa er. Vill ni göra er rätt gällande, skola vi förse er med de medel, som behövas, den advokat, som behöves etc.» Ställer man det nu så, att ett sådant processande blir tillåtet, hur hopplöst talan än är, blir det ju stora olägenheter. Det finnes personer, som tro att de ha rätt, det finnes familjetraditioner om, att deras farfar eller farfarsfar någon gång blivit kuggad. Det ha de funnit sig i. De ha dragit sig för den

*Ang. lag om
fri rättegång
m. m.
(Forts.)*

*Ang. lag om
fri rättegång
m. m.
(Forts.)*

dyrbara processen och grämt sig över, att de ej kunnat komma åt sin granne eller vem det kan vara. Nu kommer staten till dessa människor och säger: »Vi skola hjälpa er.» Men skulle det då icke finnas någon som granskar, om de verkligen ha rätt, om det finnes någon möjlighet för dem att vinna, så kommer att uppstå legio av processer. Det skulle uppstå stora olägenheter först och främst för domstolarna, som skola sysselsätta sig med dessa processer. De se, att de äro hopplösa, men staten bekostar dem, och de måste handläggas. Domstolarnas tid, som annars skulle kunna användas på verkligt tvivelaktiga tvistefrågor, blir i hög grad upptagen av sådana här processlystna människor, och det går väl an, att staten använder sina penningar för onyttiga ändamål, och att domstolarna på det här sättet upptagas i onödan, ehuru detta är beklagligt nog. Men det är ju värre för deras motparter, som få en massa kostnader och besvär för att skydda sig och försvara sig, vilka ingen kommer att ersätta dem. Den fattige, som förlorar har ju inga penningar att betala med. Staten, som möjliggjort processen borde väl egentligen betala honom, men det aktar man sig för. Det har icke satts i fråga och det blir därför nödvändigt att i statens, domstolens och motpartens intresse införa en förprovning, det blir nödvändigt att se till, huruvida en process har någon utsikt att lyckas. Det är ju klart, att det icke är fråga om, att man skulle kunna undersöka, huruvida det skall lyckas honom, att bevisa sitt påstående, men man måste se till, att icke hans talan är alldeles ogrundad. Det är en fordran, som man måste uppställa.

Ja, det är ju en fordran, som litet var kan vara med om. Tvist uppstår först, när det gäller att bestämma vilken myndighet, som skall avgöra dessa saker, huruvida process på statens bekostnad får äga rum. Det ligger nära till hands att överlämna provningen åt domstol och domare, icke minst därför, att detta sätt är infört i flera utländska processordningar. Det är dock att märka den stora skillnaden, att i dessa länder finnes advokattväng. Där intager domaren en helt annan ställning under processen, än här i vårt land. Utomlands få inga andra än advokater uppträda inför domstol, åtminstone icke i de större tvisterna. Där sitter domaren tillsammans med dem och ingriper ständigt i processen. På det sättet framstår domstolen och domarens ställning för dessa ämbetsadvokater, som det här är fråga om, icke alls på samma sätt, som hos oss. Under vår nuvarande rättegångsordning äro vi vana vid, att domaren intar en fullt opartisk ställning. Han ger icke på något sätt tillkänna sin åsikt, förrän han avkunnar sin dom. Han skall naturligtvis leda processen, han skall upplysa parterna om, vad de böra inrikta sig på att styrka och fästa deras uppmärksamhet på saker, som de böra utreda, men han har under nu gällande rättegångsordning aldrig avvikit från sin opartiska ställning som innebär, att han icke på något sätt i förväg ger tillkänna sin åsikt angående tvisten.

Hur skulle det nu ställa sig, om man ålade domare och domstol hos oss att vidtaga denna provning? Den fattiga parten kommer till domaren och säger: »Jag har det och det anspråket men jag

har icke medel att processa, och jag anhåller nu, att få rätt att utföra processen på statens bekostnad.» Säger domaren da ja, far naturligtvis parten den föreställningen, att domaren finner, att hans sak är beaktansvärd och att han har utsikt att vinna processen. Far han sedermera i det slutliga utslaget orätt, så finner han, att hans förhoppningar blivit gäckade. Motparten å andra sidan, som vet att domaren givit den fattige rätt att processa på statens bekostnad, finner, att domaren i förväg så gott som givit den andre på hand, att han kommer att lyckas. Säger domaren däremot nej, då kommer han i alla fall så småningom och vill processa. Han skaffar sig medel, men då, när han kommer inför domaren, tror han hela tiden, att denne redan har sagt nej till hans talan; han anser att hans talan är förlorad och icke kan vinnas och att han icke står inför en fullt opartisk domare, som han hittills varit van vid. Förslaget att överlämna förprövningen till domstol har på ett synnerligen skarpt sätt blivit karakteriserat av Svea hovrätt i ett utlåtande, som de avgivit i anledning av detta förslag, där hovrätten förklarar, att en sådan förprövning av domstol står i strid med nu gällande rättegångsordning och knappast är förenlig med svensk rättsaskådning. Jag kan tillägga, att detta hovrätts utlåtande å hovrättsens vägnar är undertecknat av den, som för närvarande är var förnämsta auktoritet på processordningens område, Ivar Afzelius. Till dessa auktoriteter kan jag också räkna departementschefen. Departementschefen säger till statsrådsprotokollet: »Och vådan av ett felaktigt bedömande av partens talan vid en förprövning torde få betraktas som så mycket större, som det icke är uteslutet, att förprövningens förefintlighet i och för sig kan vara ägnad att medföra en rubbning i förtroendet för domarens eller rättens opartiskhet i ett mål, däri förprövning ägt rum. Förprövningen synes, lagd i domarens eller rättens hand, lätt kunna giva anledning till en känsla av rättsosäkerhet och godtycke för den fattige, som söker utfå sin rätt.» Det är alldeles riktigt. Det överensstämmer fullkomligt med min åsikt. Men när man har denna åsikt, som departementschefen uttalar på sid. 21, då är man litet förvånad över, att han på sid. 20 har föreslagit en förprövning. Det gäller frågan om, huruvida part skall få advokat till sin hjälp eller icke, och han talar om, att man skall ha möjlighet att hämma ohemula processer. Då säger departementschefen: »En dylik kontrollmöjlighet innefattas däri, att parts rätt att erhålla förordnande för lämplig person att biträda honom i rättegången gjorts beroende av domarens eller domstolens prövning av det föreliggande behovet av biträdeshjälp.» Det är precis den förprövning, som han själv fördömer på sidan 21. Jag överlåter åt herr statsrådet, om han vill för mig förklara den motsägelse, som såvitt jag förstår, förefinnes mellan hans uttalanden på sidorna 20 och 21. Det skulle emellertid intressera mig i hög grad, om han så gjorde.

Men vad värre är, i själva lagförslaget finnes också uppenbarligen en sådan förprövning ålagd domaren. Det står där: »Där så finnes erforderligt för behörigt anhängiggörande eller utförande av partens talan, må ock lämplig person förordnas att mot ersättning

*Aug. lag om
fri rättegång
u. u.
(Forts*

Ang. lag om
fri rättegång
m. m.
(Forts.)

av allmänna medel biträda parten i rättegången.» Skall domstolen pröva det här, så blir den tvingad till, med de ordalag som här användas, att pröva frågan: är talan sådan, att den bör understödjas. så att han bör ha advokat eller icke? Och det är just vad herr statsrådet säger, att en sådan förprövning bör domaren icke få företaga.

Vi ha i utskottet — det är därför utlåtandet kommit så sent — haft oupphörliga sammanjämkningar och försök att komma överens. För min egen del var jag färdig att uppoffra fordran på förprövning. Och det var ju, efter vad jag redan sagt, för mig en stor självövertvinnelse att göra det. Men jag begärde då, att man i den paragraf, det här är fråga om, skulle sätta in, att när domstolen prövade, huruvida en part skulle få advokat eller icke, så skulle domstolen göra den prövningen utan att taga hänsyn till den utgång, som processen kunde komma att få, för att inskräpa, att varken domare eller part skulle få den uppfattningen, att det företogs en förprövning i sak, utan att man endast undersökte, huruvida processen var så pass invecklad, att parten behövde en advokat. Men det ville utskottsmajoriteten icke gå med på och det av det skälet, att för dem finns icke den fruktan för olämpligheten av en förprövning, som departementschefen och jag ha. De ha ingenting emot, att domaren företager en förprövning även med nu gällande rättegångsordning.

När jag således omöjligt kunde gå med på att överlämna förprövningen till domstolen, så förelåg det ett annat förslag av en motionär i första kammaren, som ville, att man inom varje kommun skulle utse en nämnd, som skulle pröva, huruvida parten skulle få fri process eller icke. Det där var ju en förfärligt storartad apparat först och främst, och saken lider dessutom av det betänkliga, att någon juridisk sakkunskap kan ju icke finnas i en sådan nämnd. Och slutligen, oaktat motionären på inga villkor vill ha någon förprövning av domstolen, så tillgrep han i alla fall den utvägen, att om man icke var nöjd med nämndens beslut, så skulle man få gå till domstol och söka ändring. Det förslaget är ju icke att tänka på, såvitt jag kan förstå.

Jag glömde att påpeka en sak, som jag antager jag får en erinran om, när man svarar mig på lagutskottets vägnar. Det sades inom lagutskottet, att domstolen redan nu under processen går in på en förprövning dels på det sättet, att den yttrar sig om huruvida vittnen skola få höras eller icke, och dels vid häktningsbeslut. Jag får då säga, att det beslut, som domstolen avkunnar, då den säger, att vittnen få höras eller icke, har ju icke alls med själva processens utgång att göra. Det betyder bara, att den uttalar sig om huruvida vittnets hörande är relevant för processen eller icke. Men av förprövningen, huruvida ett vittne skall få höras eller icke, kan icke dragas någon slutsats om huru det slutliga avgörandet kommer att gå. Och vad häktningen beträffar, så är det sant, att det finnes väl ingen som häktats av domstol, vilken icke är övertygad om att han i den slutliga domen blir av domstolen dömd. Ha de häktat honom

en gång, så skall det vara högst märkliga omständigheter, som skola komma i dagen, för att han skall bli fri.

Vad återstod då, när man icke ville ha förprövning vare sig av domstolen eller av en särskild nämnd? När jag som landshövding avgav utlåtande i denna fråga, funnos ännu kronofogdarna, och med den åsikt jag hade, att kronofogdarna borde finnas kvar, men att man borde dels något inskränka deras antal och dels giva dem något mer att göra, så föreslog jag naturligtvis, att de skulle få göra denna förprövning. De voro jurister, kände sitt fögderis befolkning och voro därför synnerligen lämpade för detta. Nu äro kronofogdarna borta, någonting som jag i hög grad beklagar. Det var en lämplighetsfråga, som gjordes till en maktfråga här i kammaren och som genomdrevs, vilket säkerligen ingalunda var lyckligt. När nu kronofogdarna icke längre finnas, har för mig icke återstått någonting annat än att överlämna saken åt länsstyrelserna. De sitta inne med fullkomlig sakkunskap på området. I landsekreteraren ha vi den juridiska sakkunskapen representerad, och genom sina underordnade organ landsfiskalerna, landsfogdarna och magistraterna samt deras underlydande tjänstemän ha de all möjlighet, som är tänkbar, för att ordentligt utreda, huruvida en talan är absolut ogrundad eller icke. Vi ha inom utskottet en landsstatstjänsteman, och jag fick icke honom med på min åsikt, därför att han ansåg, att länsstyrelserna därigenom skulle få så förförligt mycket att göra. Det kan jag omöjligt tänka mig. Här är det icke fråga om att länsstyrelserna skola döma i saken, utan de skola endast undersöka: är denna talan hopplös eller icke? Och det lär icke taga någon lång tid. Därjämte har landsekreteraren en landsfogde till sitt biträde, och åtminstone för mig skulle det vara mycket glädjande att få något arbete åt min landsfogde.

Nu säger man vidare, att detta skulle medföra för mycket omgång för parterna. Det kan jag icke heller förstå. I vårt kommunikationernas och de utvecklade postförbindelsernas tidevarv är det väl ingen konst att skriva till länsstyrelsen och i allra största korthet omnämna processen, och så gör länsstyrelsen en undersökning. Vi få nu oupphörligt framställningar, där de framföra sin klagan, anhålla om utredning eller hjälp, och vi skicka alltid sådana framställningar till landsfiskalerna, som få göra en utredning och tala om huru det är, och så ser man sedan till, huruvida man kan hjälpa eller icke. Detta påstående om att det skulle bli sådan omgång, är enligt mitt förmenande mer ett slagord än någonting som motsvaras av verkligheten.

På grund av denna min åsikt sålunda, att en förprövning bör äga rum och att den skall överlämnas åt länsstyrelserna, har jag utarbetat ett förslag, där jag vidtagit de förändringar, som med anledning därav betingas i det här lagförslaget. Nu ha emellertid talmännen uttryckt tvekan om huruvida de skulle kunna framställa proposition å detta mitt lagförslag. Jag hade verkligen trott, att det låg inom motionens ram. Motionen innehöll, att förprövningen skulle överlämnas till en nämnd, och då synes det mig vara någon-

*Ang. lag om
fri rättegång
m. m.*

(Forts.)

Ang. lag om
fri rättegång
m. m.
(Forts.)

ting mindre, när man överlämnar förprövningen till en redan bestående myndighet. Men den tveksamhet, som talmännen ha uttalat, får jag ju böja mig för, och jag kan således icke yrka bifall till min reservation. Och då återstår för mig ingenting annat än att yrka avslag på hela lagen. Jag kan icke gå med på en förprövning av domstol. Jag tror det skulle vara olyckligt för hela vår lagskipning. Och då måste jag fastän med svidande hjärta yrka avslag på hela lagen.

Herr talman! Jag yrkar avslag på den föredragna paragrafen.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman, mina herrar! Som den föregående ärade talaren antydde, har den här frågan för fem år sedan undergått ett slags »förprövning». Då förelåg nämligen ett kungl. förslag, som avsåg att rätt väsentligt beskära den fattigare befolkningens rätt att få sina rättegångar fullföljda i tre instanser. För att mjuka det motstånd, som detta förslag mötte från demokratiskt håll, väcktes en motion, vari föreslogs en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag rörande statens mellankomst för att bereda fattiga parter och dem, som av annan anledning voro urståndsatta att föra sin talan, hjälp från statens sida i sådant avseende. Och det slutade med, att riksdagen antog såväl det kungl. förslaget om inskränkning i rätten att fullfölja talan som ock motionen om understöd åt fattiga till utförande av deras talan. Det lider nog intet tvivel, att bifallet till det senare förslaget av bägge kamrarna ansågs vara en slags gottgörelse för den inskränkning i rätten att fullfölja talan, som det andra beslutet innebar. Den förbindelse, som riksdagen sålunda 1915 utfärdade, företes nu med begäran om inlösen, och det är att förvänta, att riksdagen nu icke skall »neka sin hand och förskrivning».

Emellertid kan det rättsinstitut, varom förslag nu föreligger, anordnas efter olika principer. Olika meningar kunna därför yppas och hava också yppats rörande såväl själva huvudlinjerna som vissa detaljer. Den fråga, som mest vållat tvist och tvekan, har varit förslaget om förprövning av den talan, för vars utförande statens mellankomst påkallas. I det avseendet innehöllo 1916 års utkast och det kommittéförslag av 1918 som ligga till grund för Kungl. Maj:ts föreliggande förslag, att fri rättegång icke finge beviljas fattig part, i det fall att hans talan vore uppenbart ogrundad. Och prövningen av frågan om så vore fallet, skulle ankomma på rätten. Med denna bestämmelse avsågs icke, att det skulle verkställas en förhandsprövning av den sökande partens talan i hela dess vidd, utan meningen var endast, att man skulle göra en summarisk undersökning, huruvida partens talan vore så uppenbart orimlig, så vid första påseendet tydligen orättfärdig, att det icke kunde anses med god ordning förenligt, att staten underkastade sig utgifter för att förhjälpa parten till process. Denna bestämmelse anslöt sig till motsvarande föreskrifter i flera andra europeiska länder, ehuru verkställandet av förprövningen inom olika land är överlämnad åt olika myndigheter och korporationer. Då nu således här endast var fråga

om en mycket summarisk granskning, så ansågo de sakkunniga, som utarbetat förslaget, att det icke var förenat med någon våda att överlämna prövningen av denna fråga åt rätten, vilket ju, som den föregående ärade talaren uttalat, var det mest praktiska. Emellertid har detta förslag uppkallat mycken kritik, och den föregående talaren har här gjort sig till tolk för densamma. Han har i detta avseende åberopat Svea hovrätts auktoritet och erinrat om att denna domstol i sitt utlåtande över lagutskottet förklarar, att en sådan förprövnings överlämnande åt domstolen stode i strid med svensk rättsgångsordning och knappast vore förenlig med svensk rättsuppfattning. Därjämte har han härutinnan även åberopat herr justitieministerns uttalande. För min del får jag säga, att jag hyser den allra största respekt för Svea hovrätts och herr justitieministerns auktoritet. Och jag anser, att även den ärade talaren själv kan anföras som auktoritet i denna sak. Å andra sidan kan dock åberopas att Skånska hovrätten och processkommissionens nuvarande och förutvarande ledare, vilka också måste tillmätas en icke ringa auktoritet, förklarar sig icke kunna finna något att erinra mot förslaget att överlämna förprövningsrätten åt domstolen.

*Ang. lag om
fri rättegång
m. m.
(Forts.)*

Oavsett auktoriteternas värde vågar jag här uttala den bestämda meningen, att de betänkligheter, som uttalats mot denna anordning — även om de hava visst fog för sig — dock blivit väl ntligt överdrivna. I själva verket är ju vår nuvarande rättegångsordning visst icke främmande för att domstolen under en rättegång uttalar sig om själva saken, helt eller delvis, innan den fäller det slutliga utslaget. Som den föregående ärade talaren påmint om, sker detta i fråga om vittnesjäv. Jag vågar hålla före, att det nog händer mer än en gång, att, då domstolen fattar sitt beslut om vittnesjäv, parten uppfattar det så, som om domstolen därmed skulle givit tillkänna sin mening även rörande själva tvistens föremål. Vidare är domstolen enligt rättegångsbalken skyldig, att, då part icke själv förstår att anförda det jäv, vartill han kan ha skäl, fråga därefter, innan vittnesed avlägges. Domstolen skall således verkställa undersökning om vittnets förhållanden till själva tvisten och till parterna.

Vidare finns det en bestämmelse i rättegångsbalken, som säger, att, då saken kommer inför domstol, domaren skall råda parterna att förlikas, om saken är sådan, att det kan ske. Om detta skall vara något annat än en ren formsak och domaren verkligen skall försöka förmå parterna till förlikning, synes det vara svårt att verkställa utan att domaren i någon mån inlåter sig på själva tvisten.

Framför allt kan dock häktninginstitutet åberopas såsom det bästa beviset för att man hos oss i vissa fall tillåter domstolen att uttala en mening om själva målet innan detta är moget för slutligt avgörande. Det är nämligen så, att, om en åklagare häktar en person för ett brott, har domstolen att pröva, huruvida den misstanke, varpå häktningen grundats, kan anses grundad på sannolika skäl. Naturligtvis innebär detta, att domstolen inlåter sig på en prövning, huruvida det är antagligt, att svaranden kan bli

Ang. lag om
fri rättegång
m. m.
(Forts.)

fälld för det brott, för vilket han häktats. Naturligtvis är det klart, att domstolen icke är bunden av denna mening utan är oförhindrad och skyldig att ändra sin provisoriska uppfattning, allteftersom bevisning inkommer, men att domstolen genom häktningsbeslutet i viss mån har rört vid själva huvudsaken, synes mig svårt att förneka.

I det förslag, som nu föreligger från regeringshåll, finns det emellertid icke någon bestämmelse om förprövning. Justitieministern har strukit den ur lagstiftningen. Enligt den uppfattning, som jag nyss uttalat, har en förprövning vissa skäl för sig och försvarar väl sin plats i en sådan lagstiftning. Jag vill därför med ett par ord förklara, varför jag det oaktat ansett mig kunna tillstyrka bifall till den kungl. propositionen.

Då justitieministern motiverar, varför han strukit förprövningen ur sitt förslag, uttalar han, att de mål, varom här är fråga, kunna uppdelas i sådana, där det icke är fråga om att förordna rättegångsbiträde åt parten, och i sådana, där det ifrågakommer att förordna ett dylikt. Kan det icke bli fråga om att förordna ett sådant rättegångsbiträde, d. v. s. är rättegången av synnerligen enkel beskaffenhet, menar han, att de förmåner, som lagen ger en fattig part, i själva verket äro så pass obetydliga, att man knappast behöver befara, att parten av dem skall låta locka sig till en ohemul process.

Då det å andra sidan blir fråga om att förordna rättegångsbiträde, skall enligt det kungl. förslaget rätten pröva, huruvida rättegångsbiträde må förordnas, och då, säger justitieministern, har ju domstolen tillfälle att kontrollera, att icke ohemula processer på sådant sätt uppmuntras.

Denna tolkning av förslaget, vilken den föregående ärade tälaren opponerade sig emot, synes mig vara riktig, och den tillfredsställer något så när mina anspråk på förprövning. Jag anser, att man åtminstone i huvudsak torde kunna nöja sig med det tillfälle att avstänga rena skandaliserings- och trakasseriprocesser, som det kungl. förslaget enligt justitieministerns tolkning erbjuder.

Å andra sidan synes det mig klart, att de förslag, att ordna förprövningen, som avgivits dels av herr Hederstierna och dels av reservanter från första kammaren, måste anses absolut otillfredsställande. De gå nämligen ut på att frågan om förprövningen skall överlämnas, enligt herr Hederstiernas förslag till länsstyrelserna och enligt herr Rogbergs m. fl. förslag till särskilda kommissioner eller nämnder. Herr Hederstierna kritiserade nyss det senare förslaget och sade, att det var en alltför storartad apparat, som det förslaget ville införa. Ja, äras den, som äras bör, jag för min del anser, att länsstyrelsen är en ännu mer storartad apparat än de av herr Rogberg föreslagna nämnderna. Jag vågar bestämt hålla före att, vare sig man antar herr Hederstiernas eller herr Rogbergs m. fl. förslag, skulle det förorsaka mycket stor tidsutdräkt och onödig tidsspillan. Låt oss exempelvis tänka efter,

hur herr Hederstiernas förslag skulle komma att taga sig ut i praktiken, om det bleve lag. En fattig part kommer inför domstolen och begär att få fri rättegång. Han vet nämligen, att lagstiftningen tillerkänner honom en sådan rätt. Domstolen skulle då nödgas upplysa honom om, att han hade att vända sig till länsstyrelsen och under tiden finge målet vila. Parten skulle sedan själv sätta upp eller skaffa sig hjälp att sätta upp en skrivelse, ställd till vederbörande länsstyrelse, i vilken han framställer sin talan och begär att få fri rättegång. Denna skrivelse kommer in till länsstyrelsen, låt oss antaga genom posten. Länsstyrelsen måste då höra motparten, innan länsstyrelsen kan besluta i ärendet. Och som länsstyrelsen har många andra göromål, är nog länsstyrelsen ej i tillfälle att omedelbart behandla ansökningen. Det är mycket antagligt, att länsstyrelsen, överhopad med arbete, som den är, tvingas att ligga längre eller kortare tid på densamma, innan den slutligen företas till avgörande. Sedan parten kanske åtskilliga gånger hört sig för, får han till slut besked om sakens avgörande i ena eller andra riktningen, och med skriftligt besked härom har han sedan att inställa sig för rätten. Rätten skall då utsätta målet till viss dag och till det sålunda utsatta rättegångstillfället inkalla motparten. Och vid detta tillfälle slutligen återupptages målets handläggning, som vilat allt sedan den fattiga parten framställde sin begäran.

Herr Hederstierna sade, att han hade svårt att tro, att länsstyrelsens arbete skulle ökas i någon väsentlig grad om länsstyrelsen finge att behandla ansökningar om fri rättegång, och däri vill jag ge honom rätt. Jag tror icke, att länsstyrelserna skulle få så synnerligen mycket mer att göra, om denna sak överlämnades åt dem. Ty jag är övertygad om, att vederbörande fattiga parter som eventuellt ämnade då göra anspråk på fri rättegång, skulle, då de finge reda på, vilken omgång och vilket besvär, som vore förenade med en sådan rättighets åtnjutande, mycket hellre skulle avstå därifrån. Jag går så långt, att jag menar, att en sådan anordning skulle vara ägnad att i väsentlig mån neutralisera den verkan, som är avsedd med detta rättsinstitut. Det skulle vara att i viss mån taga tillbaka med den ena handen vad man ger med den andra.

Förslaget om förprovningens överlämnande åt länsstyrelserna eller åt en särskild nämnd, är således enligt min mening i hög grad otillfredsställande. På grund härav och då den förprovning, som är behöfvlig, faktiskt är möjlig att åstadkomma även genom ett bifall till det kungl. förslaget, anser jag, att man nu mycket väl kan ansluta sig till det senare.

I ett par andra punkter av förslaget har jag känt mig tveksam, huruvida regeringens förslag verkligen är att föredraga framför det sakkunnighetsförslag, som ligger till grund för detta. Min tvekan i de styckena är emellertid icke större än att jag anser, att den bör falla med hänsyn till den stora vikten av att i alla fall få en lagstiftning i detta avseende till stånd. Jag föreställer

*Ang. lag om
fri rättegång
m. m.
(Forts.)*

Ang. lag om
fri rättegång
m. m.
(Forts.)

mig, att också andra kammaren är klart medveten om den förpliktelse, som riksdagen i detta avseende har avgivit, och att icke kammaren av tvekan i den ena eller andra detaljen i den stora frågan skall låta förmå sig att avslå förslaget. Det motses helt visst med stora förväntningar på många håll, och det vore synd, om de förväntningarna skulle gåckas.

Jag ber alltså, herr talman, att till att börja med få yrka bifall till 1 §.

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet Löfgren: Herr talman, mina herrar! Som redan har sagts från herr Hederstiernas egen sida, kan hans reservation icke bliva föremål för prövning här i kammaren, och det kunde därför synas onödigt att ytterligare bemöta densamma. Emellertid har ju alltid den avgivna reservationen en betydelse. Herr Hederstierna har nämligen på grund av att dess innehåll icke har framgått ur lagutskottets arbete, bestämt sig för att yrka avslag, och herr Hederstiernas reservation har följaktligen i denna stund den betydelsen, att riksdagen får göra klart för sig, huruvida herr Hederstiernas förslag, jämfört med Kungl. Maj:ts förslag, har sådana fördelar, att kammaren för den skull skulle finna det lämpligt och tillräckligt att nu avslå Kungl. Maj:ts förslag för att ett annat år till äventyrs få till stånd en lagstiftning, som överensstämmer med den plan till fri rättegång, som av herr Hederstierna framlagts. Jag skall därför be att med några ord ytterligare få belysa innehållet av herr Hederstiernas reservation. Jag vill dock endast först påpeka, att denna reservation även ett annat år torde ha ringa utsikt till framgång, emedan herr Hederstierna ensam är reservant, och den reservation, som framkommit i första kammaren, går i en helt annan riktning än hans.

Jag ber också att få poängtera, att herr Hederstierna i själva verket, liksom jag skulle tro de allra flesta i vårt land, anser denna reform mogen för genomförande, och att det i själva verket är ett så kort avstånd mellan herr Hederstiernas avstyrkande och ett bifallsyrkande till Kungl. Maj:ts förslag, att det tydligen bara är beroende därpå, att lagutskottet icke haft tillräcklig tid för att komma fram till enighet, som gjort, att herr Hederstierna nödgats yrka avslag på förslaget i dess helhet.

Den stora fråga, som varit underkastad olika åsikter, är ju den om förprövning, d. v. s. huruvida spörsmålet om en person skall ha förmånen av fri rättegång skall avgöras på förhand, eller huruvida han, om han bevisar sin fattigdom, skall ha full processbefogenhet. Då man skall taga ståndpunkt till denna fråga, synes det mig, att man först och främst bör se till, hur det är enligt gällande rätt. Enligt gällande rätt är det så, att folk i allmänhet icke på något sätt kan hindras från aldrig så ohemula rättegångar. Om man kommer med en stämmingsansökan till domstolen, en ansökan som är full av de mest orimliga påståenden och yrkanden, kan domaren, så snart den i alla händelser går ut på ett rättsanspråk, icke

vågra att utfärda resolution på stämningsansökan, och därmed är rättegången anhängiggjord. Det är mycket sant, att denna allmänna brist på förprovning i hög grad underlättar för kverulanter att anhängiggöra orimliga rättegångar, men dessa kverulanter finnas bland de rika likaväl som bland de fattiga.

Går man sedan till den rätt, som nu gäller för den fattige att få vissa av sina processkostnader täckta av allmänna medel, skall man finna, att icke heller för honom enligt nu gällande rätt är stadgat det minsta undantag från den allmänna regeln. Herr Hederstierna yttrade sig i detta sammanhang, som om det icke alls finnes någon möjlighet till fri rättegång för närvarande, men detta är ju icke händelsen. En hel del av de processkostnader, som uppstå, kan man genom att visa intyg om fattigdom bli befriad från, och icke heller här finns det någon förprovning rörande frågan, huruvida den fattiges talan är mer eller mindre grundad. De processkostnader, som parten skulle få betäckta enligt det föreliggande förslaget, äro ju stämpelavgift, expeditionslösen, kostnader för delgivning av vittnesinkallelser o. d. Av detta är han redan nu befriad från stämpelavgift och lösen, och ingen människa kan hindra en fattig person att, vilken talan han än för, få protokoll och dylikt utan särskilda kostnader. Nu utgår propositionen från, att denna allmänna princip, som av ålder varit gällande i vår rättegångsbalk, skall bibehållas, och jag hemställer till kammaren, huruvida det kan vara rimligt, att man nu, när man går att tillgodose ett sedan länge grundat socialt rättfärdighetskrav, skulle göra en undantagslag, en klasslag, som ställer den fattige i en helt annan ställning än den mera bemedlade.

Emellertid har herr Hederstierna i likhet med regeringen och på ungefär de skäl, som jag framfört i mitt yttrande till statsrådsprotokollet, avvisat en förprovning, som skulle verkställas av domstol. Domstolen skulle icke hava rätt att på förhand pröva beskaffenheten av den fattiga partens talan, men i stället skulle denna förprovning ligga hos Konungens befallningshavande. Jag undrar, ifall det kan på något sätt anses bättre att, om man såsom herr Hederstierna principiellt är emot domstols förprovning, lägga denna provning hos Konungens befallningshavande. Det är sant, att däri genom undviker man, att den myndighet, som skall döma, på förhand gör ett visst uttalande i saken, men å andra sidan saknar Konungens befallningshavande en del betingelser, som domstolen har, för att verkställa en dylik förprovning. Med all respekt för Konungens befallningshavande vill jag ändå påstå, att denna myndighet icke har samma möjligheter som domstolen att i själva målet, med tillgång till de omedelbara upplysningar man kan få av parten och de papper, som kunna vara företedda, bedöma, huruvida en talan är grundad eller icke. I alla händelser blir det omöjligt för Konungens befallningshavande — vilket vore möjligt för domstolen — att omedelbart bilda sig ett omdöme och giva parten besked, huruvida fri rättegång beviljas honom eller icke. Herr Hederstierna

*Ang. lag om
fri rättegång
m. m.
(Forts.)*

Ang. lag om
fri rättegång
m. m.
(Forts.)

trodde emellertid icke, att det skulle vara så farligt med en sådan anordning. Han säger, att talet om den omgång för parten, som detta skulle medföra, nog är överdrivet. Det är enligt hans mening så lätt att skriva till Konungens befallningshavande, var man än befinner sig inom länet, och så lägga fram sin sak för Konungens befallningshavande och efter vidtagen undersökning få besked, huruvida man får processa gratis eller icke. Jag undrar, om denna bild är hämtad ur det verkliga livet. Jag undrar, huruvida icke den fattiga parten, vilkens sak måhända är en livssak för honom, skulle känna behov av att muntligen framlägga sin sak och inhämta besked, huruvida han får förmånen av fri rättegång eller icke. Men hur skall den fattige, som icke ens kan erlægga protokollsiösen, få sina resekostnader betäckta? Vem skall betala dessa, när man går ut från, att han icke ens förmår betala lösen för protokollen i det mål, som han tänker anhängiggöra? Vidare, den undersökning som av Konungens befallningshavande skall vidtagas, innan beslut fattas, om fri rättegång skall beviljas, hur skall den verkställas? De rätt så ofullständiga uppgifter, som Konungens befallningshavande får — vi skola komma ihåg att icke ens i våra dagar är det alla parter, åtminstone icke alla gamla, som kunna skriva, och det är i alla händelser mycket få, som kunna framställa sin sak på ett redigt sätt — dessa uppgifter skulle Konungens befallningshavande skicka till landsfiskalen i den ort, där den fattige bor, för verkställande av närmare undersökning. Jag har det allra största förtroende för våra landsfiskaler, men jag vill blott erinra om, att dessa äro våra största lokala advokater, och jag undrar, om det vore så lämpligt att under alla förhållanden blott i vanlig ämbetsmannanordning remittera ett mål till en landsfiskal för att få besked om, huruvida ett mål bör få anhängiggöras. Kanske är landsfiskalen just motpartens juridiska biträde. Denna anmärkning framträder så mycket skarpare, eftersom enligt herr Hederstiernas reservation den undersökning, som skulle vidtagas på detta sätt, även skulle gälla frågan, om rättegångsbiträde får anställas till den fattiges hjälp. Ställer man den frågan till landsfiskalerna på de olika orterna, huruvida den och den advokaten skall förordnas till rättegångsbiträde, tror jag icke, att man alltid kan beräkna att få ett opartiskt och sakkunnigt svar.

På denna punkt har herr Hederstierna anmärkt, att det skulle finnas en inkonsekvens i regeringens förslag och i mitt yttrande till statsrådsprotokollet, när detta förslag framlades. Herr Hederstierna säger, att jag på ett tillfredsställande sätt visat upp, att det är omöjligt att anförtro förprovningen rörande huruvida talan får anställas eller icke åt domstol, särskilt emedan domstolen på visst sätt skulle göra sig själv jävig genom att göra ett sådant uttalande. Då är det, säger han, bra besynnerligt, att jag på en annan sida i motiveringen haft en motsatt utgångspunkt, när det gällt att giva skäl för det kungl. förslaget om att frågan, huruvida rättegångsbiträde i visst fall skall få anlitas till den fattiga partens hjälp,

skall bero på domstols prövning. Han menar, att dessa två yttranden strida mot varandra, lika väl som förslagen i de olika punkterna. Jag skall emellertid be att få göra en invändning häremot. Jag anser icke, att dessa olika ståndpunkter på något sätt äro oförenliga. Om domstol skulle kunna neka den fattige fri rättegång, på grund av att domstolen har på förhand bedömt hans talan såsom ogrundad, ligger däri givetvis ett uttalande på förhand om att parten har en omöjlig sak. Men om åter domstolen endast motsätter sig förordnande av rättegångsbiträde, innebär detta icke alls något sådant förhandsuttalande; det betyder i flertalet fall tvärtom, att den fattiges talan är så långt ifrån att vara ogrundad, att den är solklar, så att det icke behövs något biträde för att förfäkta hans talan. Jag medgiver dock gärna, att vill man utsträcka den allmänna rätten att processa i sin mest vidsträckt omfattning, skulle det kanske ha varit mest konsekvent, att man låtit parten utan domarens prövning också besluta om, huruvida han vill ha rättegångsbiträde eller icke. Gärna det, men det heter med rätta om alla principer, att ifall de dragas ut för långt, kommer man in absurdum. Man får väga de principiella skälen mot de praktiska, och särskilt som den väsentliga kostnaden i en rättegång uppstår genom anlåtande av rättegångsbiträde, föreligga synnerligen starka skäl för att avvisa rätten att använda rättegångsbiträde i de mest självklara eller de ytterligt orimliga sakerna. Det föreligger här så starka praktiska skäl, att de principiella skälen nödgas vika.

Jag tror mig härmed ha bemött de synpunkter, som herr Hederstierna framfört. Jag ber att särskilt få framhålla, gent emot vad som sagts både från herr Hederstiernas och förstakammarreservanternas sida, att själva grundtanken i detta förslag är, att när man nu går att giva den fattige större möjlighet att vinna sin rätt, skall man icke ställa alltför många svårigheter och alltför stora hinder i hans väg. Då giver man lätt den fattige den föreställningen, att det här är en särskild sorts sekunda rättegång, som man funnit på åt honom och som är god nog åt honom, men att däremot den allmänna rätt, som gäller för varje svensk man att fritt utföra sin talan, skulle vara honom betagen. Jag tror icke, att tiden är sådan, att man med dylik — jag vågar kalla det — snålhet bör bedöma en stor fråga sådan som denna, och jag är också övertygad om att kammaren skall bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Lindqvist i Kosta: Herr talman, mina herrar! Efter det anförande som nu hållits av herr justitieministern skulle jag gott kunnat avstå från ordet, då jag i allo kan dela de synpunkter som han här anför. Men när jag likväl icke avstår från ordet, beror det på att mina ärade utskottskamrater som förut yttrat sig, utskottets ordförande och herr Hederstierna, ifråga om förprovning uttalat en helt annan uppfattning, än jag har.

Det har tidigare av dessa båda talare erinrats om 1915 års riksdag, när fullföljdslagen behandlades i kammaren. Jag ber att i de

*Ang. lag om
fri rättegång
m. m.
(Forts.)*

Ang. lag om
fri rättegång
m. m.
(Forts.)

herrars minne som då voro närvarande få återföra, hur debatten där låg, och särskilt fästa uppmärksamheten på att ifrån särskilt en talare vid detta tillfälle med skärpa framhölls, att det lagförslag, som då förelåg och vilket sedan blev lag, var en lag som skulle komma att skapa olikhet inför lagen. Om så var förhållandet eller icke, vill jag vid detta tillfälle icke yttra mig om. Ett torde dock vara säkert, nämligen att något steg i riktning att skapa större likhet inför lagen var det icke och det avsågs icke heller att så vara. Vid antagandet av denna lag syntes man emellertid såväl i denna kammar som i medkammaren vara överens om, att tiden var inne för oss här i landet att se till, att vi finge vår lagstiftning lagd så, att det skapades större möjligheter för den fattige och mindre bemedlade att få sin rätt prövad inför domstol, än vad tillföre varit förhållandet. Med denna uppfattning var det ju som riksdagen skrev och begärde framläggande av ett lagförslag. De sakkunniga, som utarbetat det förslag som ligger till grund för denna proposition, börja sin motivering med att fastslå följande: »Principen om allas likhet inför lagen kan på rättegångsväsendets område ej sägas vara till fullo genomförd, så länge de samhällsmedlemmar, som äro ur stånd att bära de med en rättegång förenade utgifterna, sakna tillfälle att kostnadsfritt få göra sin rätt gällande.» Men ej nog härmed, utan de sakkunniga säga vidare: »Men även om obemedlade och mindre bemedlade rättssökande erhålla befrielse från rättegångsavgifter och dylika omkostnader, är ej den önskvärda medborgerliga likställigheten i fråga om rättskydd uppnådd. Med nutidens ofta till ytterlighet detaljerade lagstiftning är det nämligen för lekmannen merendels omöjligt att någorlunda överblicka och behärska ens det rättsområde, som närmast berör hans eget verksamhetsfält. För den ekonomiskt väl situerade medför nämnda förhållande icke någon större olägenhet. Han kan, där så finnes erforderligt, anlita sakkunnig person att förfäkta hans sak. Annorlunda ställer sig saken för den mindre bemedlade eller medellöse. Genom den domaren åliggande materiella processledningen är visserligen i någon mån sörjt för att ej den fattiges rättsokunnighet och bristande förmåga att på ett riktigt sätt framföra sin sak skall lända honom till men. Lämнад på egen hand, skulle han dock före rättegången eller mellan rättegångstillfällena sakna biträde för den utredning av saken, som en bemedlad part genom sin advokat får verkställd. Jämväl i detta avseende är det samhällets plikt att ingripa; genom dess bemedling måste åt den fattige tillhandahållas den biträdeshjälps i rättegången, varav han kan vara i behov.»

Vad de sakkunniga sålunda anfört, anser jag vara fullt riktigt. Men när sedan samma sakkunniga gingo att utforma sitt förslag, lade de på en viktig punkt förslaget på det sättet, att den likhet inför lagen, som man ville skapa, kom att i betänkelig grad bli borteliminerad. Genom införande av förprövning, innebärande, att den fattige, innan han fick rätt till fri rättegång, skulle ha sin sak prövad, bibehöll man fortfarande olikheten mellan den fattige och den rike i avseende på att få sin sak prövad inför domstol. En av de

sakkunniga, föreståndaren för Stockholms stads rättshjälpskontor, advokaten Silow, som ganska mycket sysslat med kostnadsfri rättshjälp åt obemedlade, ansåg också, att det var oriktigt och anmälde i denna punkt jämte i några andra en avvikande mening.

Nu har herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet också ansett det oriktigt att införa förprövning av den fattiges rätt, och i övrigt har detta lagförslag blivit lagt så, att om det kommer att bli upphöjt till lag, det blir till gagn för den fattige rättssökande och ställer honom i ganska stor utsträckning i samma ställning som den bättre ekonomiskt situerade. Utskottsmajoriteten har också funnit, att Kungl. Maj:ts förslag är sådant, att den föreslagit riksdagen att antaga detsamma. Men så har mot Kungl. Maj:ts och utskottets förslag anförts reservation, den ena försvarad här i dag av herr Hederstierna. Båda reservationerna äro lika i det fallet, att bägge innebära krav på förprövning av den fattiges rätt. I båda dessa reservationer anföras som stöd för detta krav, att man vill med denna förprövning förebygga missbruk av den fria rättshjälpen, vilket är såväl i den fattiges som hans motparts intresse. Att förebygga missbruk av den rättshjälp som här är i fråga vilja naturligtvis alla vara med om och även jag. Men att göra detta på sätt som här föslås eller genom att införa en förprövning, som kommer att bli ett hinder för den fattiges åtnjutande av den hjälp som skulle erfordras, för att han skulle ernå vad honom med rätta tillkommer, anser jag vara att gå längre, än vad som kan vara med rättvisan överensstämmande.

Herr Hederstierna har här i dag med exempel visat på hurudant det är ställt för närvarande. Herr Hederstierna har visat, att även nu utan denna lag är det omöjligt att kunna komma ifrån en del rättegångar och processer. Herr Hederstierna nämnde landstingsman Johansson, och han drog väl fram detta exempel för att peka på vad man möjligen skulle ha att vänta, om det föreliggande förslaget blev antaget. Men såväl denna rättegång som så många andra ha redan förut med nu gällande lag kunnat äga rum och komma fortfarande, även om denna lag icke blir antagen, att äga rum, ty den fattiga parten har redan nu genom att anskaffa medellöshetsintyg möjlighet att få en rättegång utförd för ganska små kostnader, och den nya rätt som man ger den fattige parten i detta fall blir icke så synnerligen mycket större än den som han nu har, att man behöver befara, att det skall leda till oheidat processande.

Jag ser i dag i en av Stockholms morgontidningar, att en mycket känd jurist pekat på, hurusom i ett land som Österrike, där man har fri rättshjälp på sätt som här föreslagits och där man icke haft någon förprövning, det har visat sig, att dessa farhågor som här framdrömts visst icke vore berättigade utan att man där mycket väl kunnat finna sig i en lag som denna.

Nu säger såväl herr Rogberg och medreservanter som herr Hederstierna, att om förprövning skall införas, så är det naturligtvis icke meningen, att denna förprövning skall bli av sådan art, att den hindrar den fattige rättssökanden att få sin rätt undersökt. För min

*Ang. lag om
fri rättegång
m. m.
(Forts.)*

Ang. lag om
fri rättegång
m. m.
(Forts.)

del tror jag, att hur man än anordnar denna förprovning, kommer det att leda därhän, att den fattige kommer i en sämre ställning än den bättre ekonomiskt situerade. Skall man då taga en förprovning på så lösa boliner som herr Hederstierna ifrågasatt, då han talat om, att förprovningen skall vara lagd hos länsstyrelsen, och när han vill framhålla, att de därmed förenade besvärligheterna icke skola bli så stora, enär man i ganska stor utsträckning kunde skriva till länsstyrelserna, så kan jag icke förstå, vad värde det skulle bli med en sådan förprovning. Då länsstyrelserna endast skulle få en kortfattad hemställan från den fattige rättssökanden, att han ville erhålla fri rättegång, kunna länsstyrelserna på grund av den kortfattade framställningen icke ha möjlighet att undersöka, om den rättegång som här begäres är ogrundad eller icke. Även med erkännande av att det för den fattige motparten kan uppstå svårigheter, så tror jag, att man måste taga dessa svårigheter, så framt man vill göra detta till en lag i verkligheten och icke endast till en lag på papperet.

Nu är det en annan sak i detta lagförslag, som här i dag också talats om, vilket väl i sin mån kommer att verka därhän, att icke dessa uppenbart ogrundade rättegångar komma att äga rum i så stor utsträckning. Är det nämligen ett mindre mål, där icke advokat finnes, kan ju domstolen ganska snart avgöra målet och ganska snart se, när det upptages till rättens prövning, om det är av någon mera invecklad art eller icke och om det är uppenbart ogrundat eller icke. Det fria rättegångsbiträde, som parten skulle erhålla, kommer han i åtnjutande av, först när rätten funnit, att rättegången är sådan, att han kan vara i behov av detta biträde.

Jag tror således, herr talman, att skall man vara med om en lagstiftning, som skall så långt möjligt är säkerställa för den fattige hans rätt att söka domstol och hans rätt att få sin sak prövad, då får man icke införa någon förprovning vare sig hos domstol, hos länsstyrelse eller hos någon nämnd ute i kommunerna, utan man måste då trots de svårigheter som kunna vara förknippade med denna lag finna sig däri, för att så långt som möjligt är skapa likhet inför lagen.

Med denna uppfattning kan jag, herr talman, icke annat än yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner å de därunder förekomna yrkandena, godkändes paragrafen enligt Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag.

Övriga delar av förevarande lagförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan förklarades vara besvarad genom kammarrens beslut i fråga om lagförslaget.

Punkten 2).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7.

A föredragningslistan fanns vidare upptaget första lagutskottets utlåtande, nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad m. m. ävensom en i ämnet väckt motion.

Punkten 1).

Utskottets hemställan bifölls.

Vid härpå skedd föredragning av *punkten 2)* begärdes ordet av

Herr Leander, som yttrade: Herr talman! Genom den utvidgning av lagen om fri rättegång för häktade, som kammaren nu beslutat, har trygghet vunnits för att varje för brott häktad person skall kunna erhålla den hjälp, som är behövlig, på det att han måtte undgå att bli för strängt straffad. Så långt är allt gott och väl. För den, som har häktats och lagföres första gången och på grund därav är obekant med alla rättegångsförhandlingar, är det naturligtvis av stor betydelse att ha en person att lita till, som kan bistå honom och så att säga skydda honom för alla överrampningar. De s. k. recidivisterna eller sådana personer, som ha varit lagförda flera gånger, äro ju i mindre behov av hjälp. Många gånger visa sig dessa t. o. m. mera erfarna i juridikens hemligheter än vad rättegångsbiträdet är, ty man kan icke förneka, att dessa rättegångsbiträden ofta spela en ganska underordnad roll. De ha just icke mycket att andraga eller säga. Nu ha emellertid vissa förbättringar vidtagits i lagen, och hit hör bl. a., att den häktade till sitt biträde får föreslå viss person, och, då han gjort det, bör avvikelse i allmänhet icke ske från hans förslag. Helt naturligt kommer han att föreslå en sådan advokat, som är känd för att kunna »göra folk fria», som termen kommer att lyda. Här lurar dock den faran, att man icke söker att få fram sanningen, utan i stället söker att få personen i fråga frikänd, på det att rättegångsbiträdet skall vinna ryktbarhet för att vara en mycket skicklig advokat. Näja, missbruk av lagen göra naturligtvis icke lagen överflödig. Om den måste sägas, att den är god och behövlig.

Ang. förordnande av biträde åt häktade lösdrivare.

Den hjälp, som lagen skänker den för brott häktade, kan stundom även erfordras för den, som har häktats för lösdriveri. Vid de s. k. razzior, som polisen emellanåt brukar anställa i storstäderna, kan frestelsen ligga nära till hands att handla alltför summariskt. På grund därav kan också en och annan bliva häktad och dömd för lösdriveri, då han borde gå fri. Sådant inträffar dock kanske icke så ofta.

De återigen, vilkas mål avhandlas av Kungl. Maj:ts befallningshavande och som instämmas till förhör för dessa myndigheter, behandlas i allmänhet med mycket stor mildhet. Det visar erfarenheten. Finns det någon utsikt att de skola kunna få arbete eller

Ang. förordnande av biträde åt häktade lösdrivare.
(Forts.)

finns det minsta skymt till förmildrande omständigheter, bruka de i allmänhet försättas på fri fot av Kungl. Maj:ts befallningshavande. Här är alltså icke något rättegångsbiträde av nöden, utan ett sådant skulle endast förorsaka statsverket onödiga kostnader, som dock, det må ju medgivas, icke bli så synnerligen stora. Vad dylika personer i allmänhet behöva, är hjälp till arbete och ekonomisk hjälp, men det ingår ju icke i rättegångsbitrådets uppgift att anskaffa. Vad jag velat framföra är, att jag icke kan finna, att för lösdriveri häktad person under alla förhållanden behöver rättegångsbiträde, och jag tror icke heller, att det skulle vara önskvärt.

Nu hemställer ju utskottet om att Kungl. Maj:t måtte taga under överbägande, huruvida och i vilken omfattning rätt att erhalla rättegångsbiträde må utsträckas att gälla även dem, som blivit häktade på grund av bestämmelserna i lösdrivarlagen. Man behöver icke hava något emot att gå med på detta ganska vaga yrkande, då lösdrivarlagen i sin nuvarande lydelse onekligen är en ganska drakonisk lag, där den tillämpas med stränghet, och, som jag nämnde, det under vissa förhållanden kan behövas, att även för lösdriveri häktad person erhåller rättegångsbiträde.

Med dessa erinringar skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkten 3).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Vidare förekom till behandling andra lagutskottets memorial, nr 39, med föranledande av återremiss av lagutskottets utlåtande nr 28 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skyldighet i vissa fall att vid flottled anordna härbärgen åt flottningsarbetarna.

Utskottets i dess utlåtande nr 28 gjorda hemställan, som nu ånyo föredrogs, blev av kammaren bifallen; och förklarades utskottets hemställan i memorialet nr 39 härigenom vara besvarad.

§ 9.

Föredrogs andra lagutskottets memorial, nr 40, angående arvode åt den, som inom andra lagutskottet biträtt vid behandlingen av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vissa ändringar i vattenlagen m. m., dels ock i anledning därav väckta motioner.

Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 10.

Härefter förelåg till avgörande jordbruksutskottets utlåtande, nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillfälliga åtgärder till förekommande av skövling av skog å fastighet i enskild ägo jämte två i ämnet väckta motioner.

Ang. åtgärder till förekommande av skövling av skog å fastighet i enskild ägo.

Uti en till riksdagen den 28 mars 1919 avlåten, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad proposition, nr 389, hade Kungl. Maj:t under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om tillfälliga åtgärder till förekommande av skövling av skog å fastighet i enskild ägo.

I sammanhang med förevarande proposition hade utskottet till behandling förehaft de inom andra kammaren väckta och till utskottet hänvisade motionerna nr 408, av herr *Anderson* i Knapsjö, och nr 427, av herr *Carlström*.

Uti förstnämnda motion hade yrkats, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i Kungl. Maj:ts förevarande proposition, att viss av motionären angiven brist i 1918 års lag bleve avhjälpt, eventuellt genom införande av en 15 § i enlighet med det av vissa ledamöter av lagrådet avstyrkta förslaget.

Ifrågavarande paragraf var av följande lydelse:

15 §.

Innehavare av avvenkningsrätt, som på grund av stadgande i denna lag icke kan före avverkningstidens utgång göra sig rättigheten tillgodo, vare, där den upplåtits före den 15 maj 1918, berättigad till skäligen nedsättning i avtalad köpeskillning; äge ock rätt att fordra avtalets återgång, där ej bristen är av allenast ringa betydelse.

Herr *Carlström* hade i sin motion föreslagit, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i Kungl. Maj:ts proposition, att skog, som för avverkning upplåtits före den 14 maj 1918, ej måtte drabbas av bestämmelserna i denna lag.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med avslag å motionerna nr 408 och 427 i andra kammaren och med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition, för sin del antaga i utlåtandet intaget förslag till lag om tillfälliga åtgärder till förekommande av skövling av skog å fastighet i enskild ägo.

Reservation hade dock avgivits av herr *Andersson* i Grimbo.

Utskottets hemställan föredrogs. Därefter yttrade:

Herr *Anderson* i Knapsjö: Herr talman, mina herrar! Alla torde vara ense om såväl nyttan som behovet av den lag om tillfälliga

Ang. åtgärder till förekommande av skövling av skog å fastighet i enskild ägo.

(Forts.)

åtgärder till förkommande av skövling av skog å fastighet i enskild ägo, vilken antogs av förra årets riksdag att gälla till juni månads utgång i år, och vars förlängning ytterligare ett år föreslås av regeringen samt tillstyrkes av jordbruksutskottet i det utlåtande som nu föreligger till behandling. Skogsvårdsstyrelserna hava också vitsordat, att allmänheten med försläelse mottagit samt med beredvillighet sökt efterleva lagen.

Så mycket nödvändigare synes det mig vara, att lagstiftarna med beredvillighet gå denna allmänhetens förståelse av lagens ändamål till mötes genom att söka få bort de brister i lagens formulering och de orsaker till intrassetvister, som otivelaktigt finnas i denna lag. Ingen skall kunna påstå, att jurister i allmänhet äro benägna för att skriva lagparagrafer på ett sådant språk, att det blir lättfattligt för allmänheten, och denna lag gör sannerligen intet undantag från denna allmänna regel. Skogsvårdsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län anför också, att lagens formulering i flera fall är oklar. Anmärkningen gäller särskilt 2 §, vid vars tolkning stora svårigheter skulle ha yppat sig.

Sista delen av 3 §, som utgör en enda lång sats, lyder sålunda: »dock att vad sålunda stadgats icke skall gälla beträffande avverkning på grund av upplåtelse, som skett före den 15 maj 1918».

Själv höll jag före, att denna passus skulle tolkas så, att avverkningsrätt, upplåten före nämnda dag, icke föll under lagens beskydd. Så tolkades också denna sats överallt i min hembygd, och av skogsvårdsstyrelsens i Göteborgs och Bohus län yttrande finner man, att så även har skett på andra håll. Den säger, att stor tvekan rått. »huruvida 7 § vore tillämplig å avverkning av ungskog i fall, då avverkningsrätten inköpts före den 14 maj 1918».

Det visade sig emellertid, att skogsvårdsstyrelserna åtminstone i vissa län hade en annan tolkning, och då jag efter min hitkomst till riksdagen i år fick bekräftat, att i lagens anda låg, att till avverkning upplåten skog utan avseende på tid för upplåtelsen föll under lagen, var jag fullt på det klara med att ett förtydligande av lagen måste ske till ledning för såväl avverkningsrättsinnehavare som markägare rörande skog, som upplåtits till avverkning före den 15 maj 1918. Då emellertid departementschefen av skäl, som propositionen visar, ej framlagt förslag om förtydligande i berörda hänseende, tog jag mig friheten avlämna en motion, vari jag påyrkade sådan ändring i lagen, att avverkningsrättsinnehavare skyddas för ekonomisk förlust i det fall, att han icke före avverkningstidens utgång kan göra sig rättigheten till godo. Jordbruksutskottet har emellertid icke ansett sig böra tillmötesgå mitt yrkande, men då jag anser denna sak vara av mycket stor vikt, har jag icke kunnat låta saken passera här i riksdagen utan att närmare relatera de skäl, på vilka jag grundar mitt yrkande, och jag hoppas, att kammaren skall finna, att dessa äro synnerligen starka.

För varje lantman, åtminstone i skogsbygd inom södra och mellersta Sverige, är det ju en allmänt känd sak, att bönderna bruka till vissa personer eller bolag, som driva skogsavverkning som yrke,

upplåta eller försälja viss å sina ägor till läge och gränser bestämd skogspark med rätt att under fem års tid från upplåtelsedagen mot viss överenskommen köpskilling avverka all å området befintlig skog ned till fyra tum vid brösthöjd. Så hade också under de senare åren skett i en mängd fall, då denna lag blev av riksdagen antagen, vilket hade till följd, att skogsvårdsstyrelserna med avverkningsförbud belade redan påbörjad eller tilltänkt avverkning. Avverkningsrättsinnehavarna, som icke läste den nya lagen på samma sätt som skogsvårdsstyrelserna, protesterade häremot, men måste dock helt naturligt resignera inför sakkunskapen. Vad var nu att göra? Jo, avverkningsrättsinnehavaren måste gå in till skogsvårdsstyrelsen med begäran om utstämpling av de träd, som få avverkas och de, som få kvarstå. Så skedde, och jag har här i min hand tvenne s. k. taxeringslängder, som visa, hur det i levande livet förhåller sig i detta avseende. Det är inga fingerade listor utan hämtade från rena, rama, verkliga livet. Det är ett par personer från Torsjö i Gunnarps socken, Hallands län, vilka upplåtit avverkningsrätten till en skohandlare Håkansson från Älvsborgs län. I förbigående kan jag nämna, att skogsvårdsstyrelsen i Hallands län vid denna utstämpling ansett, att icke mindre än 162 kbm. träd på 4 å 5 tum höra till den kategori, som icke bör benämnas ungskog utan som avverkningsrättsinnehavaren får avverka, under det åtskilliga träd mellan 30 och 40 cm. d. v. s. 14—16 tum måste kvarstå. Att kalla dessa för ungskog är en skogsvårdsstyrelsens hemlighet, som jag icke förstår. Men så är i alla fall förhållandet. Emellertid har skogsvårdsstyrelsen utstämplat omkring 50 kbm. virke, som får av avverkningsrättsinnehavaren avverkas. I min hembygd brukar man värdera skog, stående på rot, till 20 kr. kbm., och det skulle således gälla 1,000 kr., som avverkningsrättsinnehavaren skulle kunna uttaga ur den inköpta skogen. Skogsparken har emellertid kostat honom 2,000 kr., varför han alltså får förlora 1,000 kr. på affären, såvida icke jordägaren ålägges att utbetala förlusten till honom eller återinköpa skogen. Emellertid har skogsvårdsstyrelsen utstämplat icke mindre än i det närmaste 200 kbm., som skola kvarstå och komma jordägaren till godo. Vi se således, att denna stora massa på 200 kbm. är utlöst med 1,000 kr., vilket blir ofantligt billigt. Det behöver alltså icke bli till någon skada för markägaren, om han får återlösa den. I den andra taxeringslängden — båda äro undertecknade av skogsvårdsstyrelsen i Hallands län, jägmästaren G. Pfeiff — får avverkningsrättsinnehavaren avverka litet mer än 45 kbm. Efter det pris, man beräknar i min hembygd, skulle det således bli 900 kr., som han skulle få in vid detta köp, men därför har han betalat 2,800 kr. och får således förlora 1,900 kr., under det att 242 kbm. skola kvarstå och falla jordägaren till del.

Enär jag i min motion föreslagit intagande av bestämmelser i lagen, som skydda avverkningsrättsinnehavaren från ekonomisk förlust i det fall, då lagen lägger hinder i vägen för rättighetens tillgodogörande, har jag här velat relatera faktiska fall för att styrka mitt påstående. Jag behövde ju egentligen ej göra detta, enär alla

Ang. åtgärder till förekommande av skövling av skog å fastighet i enskiid ägo.
(Forts.)

Ang. åtgärder till förekommande av skövling av skog å fastighet i enskild ägo.

(Forts.)

auktoriteter synas vara ense med mig om behovet av dylika bestämmelser. Departementschefen säger nämligen i sin proposition: »Då bland allmänheten tvekan förefinnes om skyldigheten för markägaren att återlösa sådan till avverkning upplåten skog som enligt denna lag icke må avverkas, lära härom tvister uppstått.» Två av de ledamöter av lagrådet, som yttrat sig i anledning av den paragraf i lagen, vilken departementschefen ärnat framlägga med bestämmelser i berörda syfte, säga också: »Det synes vara en stor förtjänst hos förslaget, att det här söker lämna regler för lösandet av de civilrättsliga konflikter, som kunna uppstå mellan en avverkningsrättsinnehavare, å ena, samt upplåtaren av avverkningsrätten eller hans rättsinnehavare, å andra sidan, till följd av hinder, som kunna vållas av lagen för den upplåtna avverkningsrättens utövning. Behovet av sådana regler har kraftigt vitsordats av de flesta skogsvårdsstyrelser, som yttrat sig i ärendet, och även av Svenska skogsvårdsföreningen. Något tvivel om, att meddelandet av dylika regler påkallas av förhållandena i det praktiska livet, lärer alltså icke vidare kunna hysas.» Sålunda synes det mig klart, att behov föreligger, och utskottet erkänner självt detta också, då utskottet i sitt motiv för avstyrkande av motionen säger: »Utskottet har ej kunnat undgå att finna de av motionärerna föreslagna åtgärderna för de påtalade tvistigheternas lösende värda beaktande.» Men varför har då icke i lagen uttryckligen sagts ifrån, huru i ty fall skall handlas, då alla tyckas vara eniga om behovet härav? Ja, utskottet säger, att »uppkommande tvister torde böra lösas med anlitande av allmänna rättsgrundsatsar» d. v. s. med andra ord genom processer eller domstolsförfarande. Är det då klokt att tillskapa nya ämnen för rättskonflikter? Har icke vårt folk redan förut tillräckligt med ämnen för tillfredsställande av sin processlystnad? Ett domstolsförfarande avlöper ej utan kostnad för kontrahenterna. Då nu helt visst, om vi vilja se praktiskt på saken, vi skola finna, att en hel mängd processer kunna avläggas endast genom att riksdagen nu med några rader i lagen säger ifrån att så eller så är riksdagens mening, att förhållandet i dessa särskilda fall emellan avverkningsrättsinnehavare och jordägare skall lösas, så tycker jag, att det är riksdagens plikt att också uttala det förlösande ordet. Och för övrigt, är det så alldeles visst, att en domstol kommer att döma så, att en avverkningsrättsinnehavares ekonomiska rätt ej kränkes? Skulle man ej också kunna tänka, att en dömande nämnd kunde reflektera som så, att då riksdagen uppställt hindret för avverkningsrättsinnehavaren att tillgodogöra sig sin rätt, så får också staten ikläda sig den härav uppkomna ekonomiska förlusten? Och detta kunde då bli en dyr historia för staten. I många fall torde det komma an på den av parterna anlitade juristens skicklighet, hur utslaget fölle. Bäst torde vara, att i det praktiska livet ställa det så, att processer undvikas.

Av det sagda torde kammaren finna, att jag icke kan godkänna det beslut, vartill utskottet kommit. För mig är huvudsaken att freda en viss kategori av svenska medborgare från ekonomisk förlust, nämligen avverkningsrättsinnehavarna. Vi ha under de senare

åren haft gudi nog av kristidsförordningar, som direkt eller indirekt verkat störande på lojala samhällsmedborgares förvärgrenar. Dessutom skulle denna brist i lagbestämmelsen göra lagen i hög grad impopulär och alstra lagbrott, där så vore möjligt. Jag kan försäkra herrarna, att där ute runt om i skogsbygderna stå i dessa dagar skaror av medborgare väntande på att riksdagen skall vid förlängning av denna lag säga sitt ord rörande de före den 15 maj 1918 förvärvade avverkningsområdena, så att det nuvarande rättslöshetstillståndet skall kunna upphöra.

Nu har en motionär från Smålandsbanken här också motionerat i saken. Jag förmodar, att han kommer att efter mig närmare redogöra för sin ställning till frågan. Han håller emellertid före, att riksdagen skulle bestämt säga ifrån att avverkningsrätt, förvärvat före den 15 maj 1918, ej faller under denna lag. Detta vore onekligen det lättaste sättet att ordna saken och överensstämmer bäst med den allmänna uppfattningen, att lagen ej skulle ha så lång retroaktiv verkan — en uppfattning, som även jag hyser. Men svagheten ligger uti att i så fall icke så få ungskogsparker få skatta åt förgängelsen, som eljest kunde bli räddade.

Utskottet har tydligen ej ägnat frågan den grundliga prövning, den tarvar, utan fallit till föga inför de juridiska betänkligheter, som uttalats av några utav lagrådets ledamöter. I utskottet sitta dock praktiska män, som borde kunna se saken praktiskt. Denna fråga är av beskaffenhet att ej röra andra samhällsklasser än endast förhållandet emellan jordägaren och de personer, till vilka denne upplåtit skogsavverkningsrätt. Lantmän från slättbygd och representanter för andra samhällsklasser ha sålunda intet intresse att här bevaka.

Jag hyser dock den förhoppningen, att de herrar, som representera dessa folklager, ej skola motsätta sig ett beslut, som förtydligar lagens innebörd. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan med sådan ändring i dess föreliggande förslag till lag om tillfälliga åtgärder till förekommande av skövling av skog å fastighet i enskild ägo, att den av departementschefen förut föreslagna bestämmelsen, som handlar om rättsförhållandet emellan jordägare och avverkningsrättsinnehavare i de fall, då avverkningsrätten upplåtits före den 15 maj 1918 och avverkningsrättsinnehavaren på grund av bestämmelsen i denna lag icke kan tillgodogöra sig sin förvärvade rätt, måtte införas i lagen såsom en 15 §. Jag skall be att få läsa upp lydelsen av densamma. Den lyder så här: »Innehavare av avverkningsrätt, som på grund av stadgande i denna lag icke kan före avverkningsstidens utgång göra sig rättigheten tillgodo, vare, där den upplåtits före den 15 maj 1918, berättigad till skäligen nedsättning i avtalad köpeskilling; äge ock rätt att fordra avtalets återgång, där ej bristen är av allenast ringa betydelse.»

Till stöd för detta mitt yrkande kan jag åberopa i första rummet departementschefens yttrande till statsrådsprotokollet, då förslaget första gången föredrogs. Han säger, att »då det synes vara av praktiskt värde, att förhållandet regleras genom uttryckliga bestämmelser,

Ang. åtgärder till förekommande av skövling av skog å fastighet i enskild ägo.
(Forts.)

Ang. åtgärder
till förekom-
mande av
skövling av
skog å
fastighet i
enskiild ägo.
(Forts.)

har jag ansett sådana — avfattade i överensstämmelse med de anförda grunderna — böra upptagas i förslaget, till ledning jämväl vid tillämpningen av 1918 års lag.» Vidare kan jag åberopa, att bland lagrådets medlemmar stått två mot två för av- och tillstyrkande av paragrafen, samt slutligen det yttrande, som det praktiska livets män i jordbruksutskottet fällt i sin motivering för avslag å min motion, nämligen det av mig förut relaterade, att »utskottet har ej kunnat undgå att finna de av motionärerna föreslagna åtgärderna för de påtalade tvistigheternas lösande värda beaktande.»

Härtill kan jag lägga den ivriga längtan efter ett förtydligande av lagens anda och mening, som finnes där ute bland det folk, för vilket denna lagstiftning sker, ett krav, som lagstiftaren ej bör förbise utan skänka sitt gillande och sitt stöd genom införlivande i lagtexten av den paragraf, som Kungl. Maj:t utformat och som finnes vidfogad propositionen.

Herr Carlström: Herr talman, mina herrar! Den lag, som det nu är fråga om att ånyo förlänga för ett år, hör till de lagförslag som under fjolårets lagtima riksdags elfte timma förevar till behandling; det torde sålunda kunna förklaras, om icke kammararens ledamöter kunnat sätta sig in i vad den lagen avsåg i vissa fall. Jag tror nämligen icke, att om riksdagens ledamöter i allmänhet haft klart för sig att denna lag upphävt redan ingångna avtal beträffande köp av skogar, riksdagen gått med på att bifalla lagen. För min del hade jag åtminstone icke klart för mig att så var förhållandet. Då jag hemkommit från riksdagen i fjol, kom till mig någon tid därefter en lantbrukare och sade till mig så här: vad är det för lagar ni stifta däruppe i Stockholm, det kan jag icke begripa. Nu har jag sålt en skog för ett år sedan till en virkeshandlare, och så kommer skogsvårdsstyrelsen med ett förbud för honom att avverka skogen. Jag har fått betalt för skogen till fullo och har genom uppgörelse med skogshandlaren också betalt skogsaccis till kommunen o. s. v., och nu får icke skogen avverkas. — Jag sade, det kan väl icke vara möjligt, att lagen skall tillämpas så, ty jag tänkte verkligen icke, att den skulle tillämpas på det sättet. Jo för all del, svarade han, det är så, att den skog, som i detta fall är köpt och betald, icke får avverkas. Jag letade då reda på lagen och läste första paragrafen, och den handlade om ungskog, men det står i varje fall icke i den, att ungskog, som var försäld före den 14 maj 1918, skulle ingå under lagen. Men när jag så kom till andra paragrafen, kunde jag möjligen utläsa ur densammans senare del, att den kanske också skulle tillämpas på avtal, som voro uppgjorda före den 14 maj 1918. Emellertid kunde jag icke få klart för mig, om så verkligen var förhållandet, och detta torde kunna ursäktas, då ju som den föregående talaren redan anmärkt eller refererat, skogsvårdsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län icke heller fått klart för sig om lagen skulle tillämpas så. När icke skogsvårdsstyrelsernas män kunna utläsa ur lagen,

hur den skall tillämpas, så torde det icke vara så lätt för en lekman att göra det. Skogsvårdsstyrelsen i Kronobergs län har också, enligt vad det står i den kungl. propositionen, »ansett sig kunna meddela dispens från det allmänna stadgandet i första paragrafen i det den för Sunnerbo härad medgivit nedsättning av eljest tillämpad åldersgräns i de fall, då tidigare upplåten avverkningsrätt utlöper under tiden för vinteravverkningen 1918—1919.» Alltså har den vidtagit en åtgärd, varigenom den räddat sig ur klämman att meddela förbud. Det framgår också av den tabell, som åtföljer den kungl. propositionen, att denna lag i avseende på ungskog har tillämpats väsentligen olika inom olika län. I Stockholms län hava vi ett fall, där förbud meddelats, i Södermanlands län har det varit 7, i Östergötlands län 5, i Jönköpings län 23, i Kronobergs län naturligtvis intet fall, i Kalmar läns norra del i ett fall, och i södra delen har förbud i intet fall meddelats. — Man ser sålunda, att skogsvårdsstyrelserna i de olika länen hava tillämpat denna lag alldeles efter sitt huvud som det heter.

Ang. åtgärder till förekommande av skövling av skog å fastighet i enskild ägo.
(Forts.)

Jag kan emellertid icke finna, att det kan vara rättvist och rimligt, att vi här i riksdagen gå och stifta en lag, som upphäver en gång gjorda avtal, och jag vet icke något med detta analogt fall i hela vår kristidslagstiftning. Med en sådan princip skulle man ju till och med kunna gå så långt, att, ifall man ansåge, att en person köpt en gård för att skövla den på inventarierna, man även i det fallet helt enkelt upphävde köpet. Jag finner sålunda, att denna lag drabbar synnerligen orättvist inom olika län, och skogsvårdsstyrelserna hava fått i sina händer alltför mycket att tillämpa den absolut som de vilja.

För övrigt, vad är nu ungskog? I det uttalande, som domänstyrelsen gjorde till fjolårets lagförslag, säger domänstyrelsen på ett ställe: »Uti motiven till § 1 ha de sakkunniga beträffande definitionen å begreppet 'ungskog' bland annat anført, att åldersgränsen mellan ung och medelålders skog finge anses variera mellan 30 och 60 år.» Det är sålunda ett ganska tjänjbart begrepp. I ena fallet säger en styrelse, att 30 år är gränsen, i ett annat fall sättes gränsen till 60 år. Det kan väl ändock icke vara rimligt, att i skogsvårdsstyrelsernas händer lägga att i detta fall tillämpa denna lag så väsentligt olika.

Nu är det så, att i min hemtrakt i Jönköpings län har det, som det framgår av tabellen, varit ganska många förbud för skogsägare att avverka skog på grund av denna omtvistade paragraf, och det har varit ett väldigt gny både bland virkeshandlare och bland jordägarna, därför att de icke kunde göra upp sinsemellan. Skogshandlaren som köpt skogen ville naturligtvis icke göra någon förlust genom att nödgas lämna skogen tillbaka, och det är klart, att en jordägare å andra sidan icke vill betala skogen efter det pris, som nu är gällande och vilket stigit kanske med 100 % sedan köpet ingåtts. Det är nästan omöjligt att komma till klarhet i sådana fall, och jag hade åtminstone tänkt mig, att, om lagen i år skulle för-

Ang. åtgärder till förekommande av skövling av skog å fastighet i enskild ägo.
(Forts.)

längas, Kungl. Maj:t skulle komma fram med förslag, som sade huru dessa tvister skulle lösas. Det hade ju också ursprungligen varit Kungl. Maj:ts tanke att taga med en § 15 här i lagförslaget, som skulle stadga huru tvister skulle lösas; men på grund av att två ledamöter i lagrådet yrkat, att en sådan paragraf icke skulle komma med, har Kungl. Maj:t på den punkten givit efter och utlämnat paragrafen i fråga.

Jag finner i likhet med den föregående talaren det vara ganska underligt, att jordbruksutskottet kunnat gå med på Kungl. Maj:ts förslag i detta avseende. Jag vill säga, att det hade varit bäst, om man, som jag i min motion framhållit, kunnat upphäva lagen vad den berör ungskog, som inköpts eller skog som köpts före den 14 maj 1918, och sålunda kunnat besluta en lag, som ej drabbade sådana fall. Men då utskottet anför, att det skulle uppstå tvister även av detta stadgande, då en del personer, som redan träffat upp-
görelser, skulle finna att de då blivit orättvist behandlade gent emot andra, skall jag icke yrka på, att man skall följa min motion, utan gå med på herr Andersons i Knapasjö yrkande, nämligen att denna § 15 kommer med.

Jag får säga, att det vore ganska lyckligt, om vi, då vi gå att stifta lagar, kunde få lagtexten så formulerad, att man litet var om möjligt kunde förstå densamma. Det har visat sig icke blott i detta fall utan även förut, att det varit ganska svårt för icke jurister att kunna sätta sig in i vad en lag stadgar. Och jag vill säga som jag förut sagt, att hade vi haft klart för oss, då lagen antogs i fjol, att lagen skulle gälla avtal som varit ingångna före den 14 maj 1918, så tror jag icke riksdagen skulle hava gått med på förslaget. Det är väl så, att om man stiftar lagar, som upphäva redan befintliga avtal, så uppstår det en känsla bland allmänheten ute i bygderna av ett visst osäkerhetstillstånd, och jag kan icke tro, att det är lyckligt att även under sådana här kristidsförhållanden, som nu varit rådande, gå den vägen.

Jag skall därför be att få yrka bifall till det yrkande, som herr Anderson i Knapasjö har framställt.

Herr vice talmannen Hamilton: Herr talman! Jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet på, att det förslag, som utskottet här framlagt, avser allenast en förlängning av en kristidslag som autogs förlidet år, dock nu med vissa förändringar, som regeringen ansett böra vidtagas, ehuru dessa äro av mindre väsentlig betydelse. Anledningen varför jordbruksministern icke framkommit med mera ingripande förändringar i denna lag är, att vi ha att förvänta inom den närmaste tiden en ny skogslagstiftning, och man hoppas, att åtminstone några delar av denna skogslagstiftning skola kunna antagas av riksdagen redan nästa år.

Det förefaller något djärvt av de två senaste talarna, då de här framhålla, att utskottet icke har ägnat tillräcklig uppmärksamhet åt herr Andersons i Knapasjö motion. Det har tvärtom åt den

skänkts den allra största uppmärksamhet icke allenast inom utskottet utan även av regeringen och av lagrådet. Jordbruksministern hade nämligen i sitt första förslag till denna prolongerade lag upptagit just den paragraf, som innefattas i herr Andersons motion, och han ansåg således, att den var befogad; men efter att ha hört lagrådet och noga prövat frågan vågade han icke framlägga förslag inför riksdagen. Således, det har tagits all möjlig hänsyn därtill i Kungl. Maj:ts förslag, ehuru man på grund av lagrådets yttrande icke ansett sig kunna föreslå riksdagen att antaga denna 15 §. Jordbruksutskottet har prövat frågan noggrant och har icke kunnat få någon annan uppfattning än den utskottet kommit till. Genom ett antagande av herr Andersons i Knapasjö motion skulle, såsom vissa av lagrådets ledamöter framhålla, skapas nya rättsgrundsatser, och det vore icke lämpligt att göra detta i en provisorisk lagstiftning. Det har vidare framhållits, att tvister, som kunna uppstå mellan jordägare och avverkningsrättsägare, böra bedömas efter nu gällande rättsgrundsatser. Det synes mig, att det skulle vara mycket djärvt av riksdagen att utan vidare på rak arm taga ett förslag, som icke kunnat accepteras vare sig av lagrådet eller av regeringen. Jag erkänner att man skulle kunnat gå på andra linjer, som angivits genom ett uttalande, som herr Carlström anförde i sin motion, men dessa linjer upptogs icke i den ursprungliga lagen, som den antogs i fjol. Skulle man då ett år därefter komma med en förändring i den riktningen, tror jag det skulle giva anledning till många rättstvister, som böra undvikas.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Andersson i Grimbo: Herr talman! Det är ifrågasatt, att man samtidigt med beslutandet om förlängning av ifrågasvarande lags giltighetstid skulle göra vissa ändringar i lagen. En motion i detta syfte har väckts, i vilken föreslås att i lagen införa en paragraf 15.

Då man går att stifta lagar, bör man naturligtvis se till, att lagarna bliva så klara och tydliga som möjligt. Men hur man än vill betrakta detta lagförslag, så kan man icke neka till, att det finnes åtskilligt, där det lätt skulle kunna uppstå tvist, huru denna lag än tolkas. Och när det är tydligt, att lagen icke är klart skriven, så är det väl icke något försvar att anföra, att man bör fortsätta med lagen i den form, den har — därför att den en gång blivit antagen i denna oklara form. Jag anser, att man tvärtom bör försöka rätta vad som är möjligt.

Tänka vi på, huru förhållandena på detta område nu äro, så har ju i den gamla hittills gällande skogslagen föreskrivits, att om man säljer en skog med avverkningsrätt, denna avverkningsrätt icke skulle få gälla för längre tid än fem år. När så två personer komma överens om ett skogsköp med avverkningsrätt under viss tid, ej över fem år, så är detta fullt lojalt. I ett sådant fall lider samhallet, såvitt jag kan se, varken materiell, juridisk eller moralisk

Ang. åtgärder till förekommande av skövling av skog å fastighet i enskiild ägo.
(Forts.)

Ang. åtgärder
till förekom-
mande av
skövling av
skog å
fastighet i
enskild ägo.
(Forts.)

skada, och de, som göra denna affär, handla som sagt fullt lojalt. Sedan tillkom en kristidslag på detta område, huvudsakligen av det skälet, att det började jobbas med egendomar. I denna kristidslag har bl. a. stadgats, att ungskogen icke får avverkas av enskilda personer. Men icke heller avverkningsen av den s. k. äldre skogen har enligt denna lag varit tillåten, såvida icke den gamla ägaren har enligt denna lag varit tillåten, såvida icke den gamla ägaren suttit kvar eller egendomen övergått till annan ägare inom samma släkt. Beträffande ungskogen gäller emellertid absolut förbud för all avverkning.

Då kommer man, som här förut påpekats, först till den tvistepunkten: vad är ungskog? Den frågan tror jag icke ens någon skogsman kan direkt besvara. Skall avgörandet av detta vara beroende på uppfattningen hos de statsfunktionärer, som för detta ändamål utsändas? Då kan man tänka sig, att dessa utgöras av liknande herrar som dem, bränlekommissionen skickade ut, när det gällde utstämpling. Om detta är den sakkunskap, staten kan prestera, då det gäller att bedöma, vad som är ungskog och icke, då blir det rena godtycket.

Här stadgas det, att det är förbjudet att avverka ungskog, och att alltså den, som köper dylik skog, icke har rätt att avverka densamma. Nu är det så, att skogen i allmänhet vid s. k. uthålligt skogsbruk avverkas vid minst 80 års omloppstid. Det har sagts mig av sådana, som anses vara fullt inne i skogsskötsel, att den lämpligaste tiden för att av skogsmark taga största ekonomiska utbyten för avverkning av växtlig granskog är sextioårsåldern. Om en person köpt en skog för avverkning, och avverkningsrätten för densamma tilländagår under året, men han vid hänvändelse till skogsvårdsstyrelsen får det beskedet, att han icke får avverka den skog, han betalt? Huru skall personen då förfara? Då svaras visserligen, att jordägaren skall lösa igen denna s. k. ungskog. Ja, men då får det väl lov att finnas någon lagbestämmelse, som stadgar detta, ifall man skall kunna tänka sig möjligheten av att kunna tvinga någon till sådan återgång av köpet.

Men om så skulle vara förhållandet, så kommer man givet till den frågan: huru skall man fixera detta värde? Huru skall det gå till? Förhållandet blir kanske, att den, som lämnar tillbaka ungskogen, därmed gör ytterligare en god affär. Skall värdet bestämmas efter det forna värdet eller i proportion till vad som förut avverkats? I det senare fallet tillkommer svårigheten, för att icke säga omöjligheten, att bestämma, vad som avverkats, eller skall det beräknas och värderas efter nuvarande marknadsvärdet? Men om man nu också skulle tänka sig, att detta kunde genomföras, så kunde en jordägare hava kommit i den situationen, att han icke hade tillräckligt med pengar att lösa igen sin skog. Han skulle i det fallet möjligen riskera att bliva ruinerad och få gå ifrån sin egendom. Sådana kunna förhållandena nog vara. Han kan hava använt sina pengar på annat sätt, placerat dem i andra företag, delat ut dem till sina barn o. s. v. Och då står han där.

Vidare kan det förhållandet förekomma, att egendomen bytt ägare ett par gånger, gått i arv, kommit i ett stärbhus' händer eller dylikt. Vem skall då taga tillbaka skogen? Jag kan icke se, vem som i det fallet skall göra det. Jag kan icke heller fatta, huru domstol skulle gå till väga i ett sådant fall. Skola vi nu här gå så till väga, att vi stifta lagbestämmelser, som bara ge upphov till tråkigheter och missförstånd och trassel hela vägen utefter? Jag kan icke fatta, att vi med öppna ögon böra göra detta. Det skälet häremot som anförts är endast, att vi hade lagen i fjol.

Ang. åtgärder till förekommande av skövling av skog å fastighet i enskild ägo.
(Ports.)

Här har föreslagits, att vi i lagen skulle införa den paragraf 15, som från början varit avsedd att ingå i densamma. Förslaget har framkommit i form av en motion från herr Anderson i Knapasjö. Jag hade ursprungligen tänkt föreslå ett tillägg till andra paragrafen av innehåll, att denna bestämmelse om förbud mot avverkning av ungskog icke skulle omfatta sådana skogar, som varit sålda med avverkningsrätt före den 14 maj 1918. Då hade bestämmelsen varit klar och tydlig och det hela icke behövt ge anledning till missbelåtenhet och klander från något håll. Men som saken för närvarande ligger, har jag ingenting annat att göra än att instämma i herr Andersons i Knapasjö yrkande om återinförande av en paragraf 15 i lagförslaget. Denna paragraf är visserligen, som jag framhållit, trasslig att tillämpa, men den säger åtminstone något, så att lagen på detta sätt blir bättre, än om paragrafen icke funnes.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Löfgren: Herr talman, mina herrar! Jag skall icke ingå på denna fråga i annat avseende än vad som gäller den rent formella avfattningen av de bestämmelser, som röra verkningarna av lagen beträffande avverkningskontrakt, som äro gjorda före den 14 maj 1918. Det är alldeles klart, att man som en allmän rättsregel kan fastslå, att ifall en person köpt en avverkning, innan lagen trätt i kraft, och han sedan icke kan tillgodogöra sig avverkningskontraktet, så skall han hava rätt att få igen det belopp, som motsvarar den kontrakterade avverkningen i denna del. Det torde få anses följa ur allmänna rättsprinciper.

Men däremot har det förefallit lagrådet olämpligt, och även jag har funnit, att man icke kunde vidhålla tanken på att taga upp en uttrycklig bestämmelse därom i lagen. Det kan nämligen i vissa fall hända, att i själva kontraktet står ett sådant villkor, att beloppet skall utgå och icke återbetalas under några som helst omständigheter. Man kan tänka sig bestämmelser i kontraktet, som säga, att även om en sådan lag skulle komma till stånd eller någon som helst force majeure skulle inträda, skall det en gång utgivna beloppet icke återgå till den, som har sålt avverkningsrätten.

Men å andra sidan kan man också tänka sig det fall, att ett avverkningskontrakt, som blivit slutet *efter* den 14 maj 1918, kan vara av den beskaffenheten, att det belopp, som man givit ut som vederlag för avverkningsrätten, bör helt eller delvis återgå. Detta

Ang. åtgärder till förekommande av skövling av skog å fastighet i enskild ägo.

kan också mycket väl hända, då förhållandena äro sådana, att en återgång är motiverad. Under sådana omständigheter synes det alldeles omöjligt, att i lagen intaga en särregel därom, att endast beträffande kontrakt, som äro slutna före den 14 maj 1918, skall gälla, att köpeskillingen skall återgå till den del, avverkningen icke kan tillgodogöras.

(Forts.)

Precis samma fråga var uppe vid diskussionen om prolongation av lagen rörande förbud i vissa fall att överlåta fastigheter. Den lagen gick dock igenom i riksdagen, utan att en dylik bestämmelse kom in där. Samma är förhållandet rörande vår lagstiftning i allmänhet och särskilt beträffande kristidslagstiftningen. Förfoganderättslagen t. ex. kommer också att ingripa i föregående rättsförhållanden, varför man i varje särskilt fall måste taga ståndpunkt till, vad den kan ha för verkan i fråga om avtal, slutna före ikraftträdandet. Men man har ändå icke ansett sig kunna i själva förfoganderättslagen reglera alla sådana fall, som kunna bliva föremål för rättstvister.

Detta om den saken. Vad beträffar de olägenheter, som, enligt vad med fog blivit anmärkt följt av formuleringen av 1918 års lag, så har man sökt rätta dem i lagförslaget nu. Och vad angår de svårigheter vid bestämmelsernas tolkning, som kunna uppstå i vissa avseenden, särskilt beträffande begreppet ungskog, gäller ju här som på andra områden, att det får vara sunt förstånd och praxis, som avgöra den saken. Jag skulle tro, att en bestämd praxis redan utvecklat sig med ledning av skogsvårdsstyrelsernas tillsyn och de bestämmelser, som de givit. Olika förhållanden kunna också lätt komma att göra sig gällande på olika ställen i landet. Det är sålunda svårt att alltid i *lagen* intaga bestämmelser om tolkning av de olika begrepp, med vilka lagen måste röra sig.

Herr Carlström: Herr talman! Jordbruksutskottets ärade ordförande, herr vice talmannen, sade, att det var något djärvt av oss motionärer att komma och påstå, att icke jordbruksutskottet tagit tillbörlig hänsyn till våra motioner. Ja, det är naturligtvis icke så lätt för mig att säga, hur pass ingäefde utskottet inträngt i denna fråga, men så mycket vill jag säga, att om det funnits praktiska män i utskottet, som vetat om huru många tvistiga fall, som i verkligheten uppstått på grund av denna lag, så hade det inte varit för djärvt att söka åstadkomma en lagparagraf för dessa tvisters lösning. Det är ändå så, att här i landet ligga för närvarande kanske tusentals sådana här affärer ännu ouppgjorda, därför att man icke på någondera sidan vill giva med sig, d. v. s. virkeshandlaren vill icke avstå från skogen, och jordägaren vill icke köpa igen den till det pris, virkeshandlaren begär för densamma. Om det nu icke kommer att fastställas bestämmelse om huru tvisterna skola lösas, så vet jag verkligen ej, hur det skall gå med många av dessa fall.

Då nu här den upplysningen givits, att det icke är tillrådligt att föra in den 15 paragrafen, vill jag säga, att då återstår väl inget annat än att gå på min motion, som innebär, att lagen icke

skall beröra sådana fall, där köpekontrakten äro ingångna före den 14 maj 1918. Men det lär ju ej heller gå för sig efter vad som här upplysts. Jag kan emellertid icke finna, att det skall bli möjligt att endast på uppgörelsens eller överenskommelsens väg komma till samförstånd mellan de olika kontrahenterna i detta fall.

Det är klart, att vi måste respektera vad lagrådet i detta avseende sagt. Men som herr Anderson i Knapasjö redan sagt, voro ju i lagrådet två mot två, och då justitierådet von Seth vid fjolårets behandling av detta lagförslag uttalade sig, yttrade han följande: »Skall ifrågavarande stadga göras tillämplig även på äldre avtal, synes därmed böra förbindas en bestämmelse om rätt för den, som förvärvat avverkningsrätten, att få det utfästa vederlaget skäligen jämkat med hänsyn till de förändrade förhållandena efter prövning av domstolen eller måhända för enkelhetens skull av skiljemän.» — Justitierådet von Seth uttalade alltså redan då den tanken, att ifall paragrafen i fråga *skulle så tillämpas*, följden bör bli, att det stiftas bestämmelser huru ske skall i tvistiga fall. Jag har just gått igenom fjolårets proposition för att se, om någon av dem, som gjort de vid propositionen fogade uttalandena, hade satt sig in i att lagen även gällde avtal, gjorda före den 14 maj 1918. Jag ser, att justitierådet von Seth haft den saken klar och haft den meningen, som jag här relaterat.

Jag håller därför fortfarande före, att någonting härvidlag bör göras, och vidhåller mitt yrkande.

Herr Olsson i Broberg: Herr talman! Det är ju ganska märkligt i alla fall, att man med öppna ögon fastslår i lagen sådant, som kan medföra de mest oöverstigligen svårigheter på det ifrågavarande området.

Jag har erfarenhet från mitt län. Jag vet, att där hava uppstått synnerligen stora svårigheter, då det gällt att ordna avverkningen i sådana fall, som av lagen beröras. Det skulle ha varit ganska rimligt, att just de avtal, som ingåtts före den 14 maj 1918, hade undantagits från denna lagstiftning. Dessa avtal äro ju, såsom anmärkts, lagligt upprättade mellan parter, som icke vetat annat än att de varit i sin fulla rätt att göra dessa avtal. För övrigt äro väl alla de före den angivna tidpunkten ingångna avtalen sådana, att de till sin omfattning äro tämligen begränsade, varför det ur skogsvårdssynpunkt torde vara obetydlig risk uti att hålla dessa fall utanför lagstiftningen, därigenom undvikande de svårigheter, som genom lagen eljes skulle framkallas.

Nu anser jag, att man icke kan göra den jämförelse, som herr statsrådet anställde, då han drog upp paralleller mellan de förhållanden, som inträffa på grund av denna lag, och förfoganderättslagens ingrepp. Det är väl i alla fall så, att om genom förfoganderättslagens tillämpning ett objekt på något sätt kommer i ny ägares hand eller möjligen i den närmast föregående, ersättning för den valuta, som sålunda förfoganderättslagen lägger embargo på, tillkommer den, som genom avtal blivit ägare. Men här ligger saken annorlunda, då, som sagt, avtal gjorts utan tanke på, att något

Ang. åtgärder till förekommande av skövling av skog å fastighet i enskild ägo.
(Forts.)

Ang. åtgärder
till förekom-
mande av
skövling av
skog å
fastighet i
enskild ägo.

(Forts.)

förhållande skall inträda, som gör, att den som köpt en skog icke skall få avveckla den. Jag förmodar, att om det i något fall kan påvisas, att i ett avtal ingår en bestämmelse om att under vissa oförutsedda förhållanden avtalet skall annulleras, så kommer väl också enligt avtalet i det fallet den valuta avtalet representerar att på visst sätt uppdelas. Jag undrar, om det finns något sådant fall. Herr statsrådet nämnde just, att man skulle kunna tänka sig sådana kontrakt upprättade *efter* den 14 maj 1918, men det nämndes icke något som helst exempel på att något sådant förekommit. Jag antager, att då detta anföres från statsrådsbanken, man skulle kunna påvisa, att åtminstone under den utredning, som föregått denna proposition, det konstaterats, att verkliga någonstädes sådana avtal finnas.

Jag anser, att det icke är oss lagstiftare riktigt värdigt, att här fastslå en lag att i fortsättningen gälla, som kommer att verka såsom denna och framkalla svårigheter och osäkerhetstillstånd. Lagen blir av sådan beskaffenhet, att fallen knappast kunna utredas av domstol. Om nämligen en egendom gått från den ene ägaren till den andre under avverkningstiden, vem skall då den, som gjort ett avtal, hålla sig till, vem skall han få pengar av till slut?

Jag får därför säga, som jag sade från början, att då lagen begränsar sig till avtal, som äro upprättade före denna lags tillkomst och i allt fall begränsar sig till vissa speciella fall, som ju icke torde ha så stor utsträckning och icke inverka menligt på skogsvården i allmänhet, så anser jag lämpligast, att dessa avtal, upprättade före den 14 maj 1918, helt och hållet undantagas från lagen.

Jag skall därför, herr talman, be att få instämna i yrkandet om bifall till herr Carlströms motion.

Herr Hederstierna: Herr talman, mina herrar! Till en början ber jag att få säga, att jag såsom ordförande i en skogsvårdsstyrelse kan betyga, vilket synnerligen välgörande inflytande denna lag har haft. Vi hava i skogsvårdsstyrelsen i Hallands län oupphörligt fått utfärda förbud mot avverkning av ungskog. Skogen hade stigit så ofantligt i värde på dessa sista år, att frestelsen blev för stark för herrar skogsägare att icke upplåta skog, och hade en sådan lag som den förra året antagna icke kommit till stånd, hade massor av ungskog i Hallands län i denna dag varit borta. Det är därför icke tal om annat än att lagen varit synnerligen välgörande, och det är min livliga förhoppning, att denna lag måtte upprepas år från år, tills dess vi få en stadigvarande skogslag, som bestämt förbjuder avverkande av ungskog.

Jag skall därjämte säga, att sedan vi utfärdat dessa förbud, jag icke vet, att det hänt, att skogsägare visat misslag över detta. Man har själv funnit, att detta var riktigt. Skogsägarna hava insett, att det var i deras eget intresse slutligen, att denna skog fick växa till och stå tills vidare.

Nu yrkas här tydligen, att man skall göra undantag för sådan skog, på vilken avverkningskontrakt blivit utfärdade och

ingångna, innan lagen kom till stånd. Men hur skulle det ställa sig i praktiken? Blir det likhet inför lagen? Skogsägare som ej gjort upplåtelse, skulle få förbud, skulle ej få tillgodogöra sig sin skog, icke sälja, men skog, tillhörig grannen, som gått och sålt eller upplåtit avverkningsrätten till virkeshandlaren, skulle få avverkas. Det är icke riktigt, utan en lag skall vara objektiv, skall rikta sig mot ett bestämt missförhållande. Här är det avverknig av ungskog, då måste man förbjuda och förbjuda för alla.

Det föreslås därjämte från annan sida en lagparagraf, som skulle reglera detta förhållande. Herr Andersson i Grimbo sade nyss, att man vet icke, vad man skall rätta sig efter, det finns ingen lagbestämmelse. Jo, det gör det visst, det följer av allmänna rättsgrundsatser. När en domstol skall avgöra sådana tvister mellan avverkare, som fått avverkningsrätten sig upplåten och skogsägaren, förekommer icke tvekan om hur det skall dömas. Domen kommer här att grundas på vanliga rättsprinciper. Naturligtvis är det så, att om skogsägaren, hemmansägaren har upplåtit avverkningsrätt på sitt hemman och uppburet köpeskillning, men lagen sedan kommer och förbjuder den som fått avverkningsrätten att hugga en enda pinne, då får naturligtvis skogsägaren, hemmansägaren återbära den köpeskillning, han uppburet och i stället behålla sin skog. Är det så, att en del avverkats och en del icke, får man styrka och leda i bevis hur mycket vad som återstår kan vara värt. Det blir en vanlig process. Jag skulle vilja tillråda dem, som hava sådana där tvister under uppsegling, att vända sig till skiljemän. På det sättet blir tvisten under kortast möjliga tid bragt ur världen. Eljest finnes domstol, och den kommer säkerligen icke att tveka hur den skall döma.

Ang. åtgärder till förekommande av skövling av skog å fastighet i enskild ägo.
(Forts.)

Herr Olsson i Broberg: Herr talman! Det resonemanget är nog riktigt, som den sista talaren förde, att lagen bör om möjligt verka lika utefter hela linjen, men det är ju särskilda svårigheter, som skapas, då den skall verka retroaktivt och när den som i detta fall går ut över avtal, som upprättats före lagens tillkomst och vid vilkas upprättande man icke hade anledning att tänka sig, att den dåvarande lagen skulle ändras med en senare tillkommen lagstiftning. Jag tycker därför, att det vore rimligt, att dessa avtal, som upprättats före lagens ikraftträdande den 14 maj 1918, finge stå utanför lagen, så att lagen icke hade avseende på dem. Det kan vara sant, som den sista ärade talaren nämnde, att det kanske finnes möjlighet att genom domstolsförfarande etc. kunna utreda förhållandena mellan jordägaren och avverkaren, som träffas av lagen. Vi kunna ju tänka oss ett sådant fall, att egendomen blir såld till en annan under tiden, att det således blir en annan som äger egendomen: då är det icke säkert, att han har den ekonomiska ställning, att det är möjligt för honom att utbetala detta till avverkaren. Jag menar, att man kan tänka sig sådana komplicerade och svåra förhållanden, att det blir nästan

Ang. åtgärder
till förekom-
mande av
skövling av
skog å
fastighet i
ensköld ägo.
(Forts.)

omöjligt att utreda detta, och då tycker jag, att det enklaste vore att undantaga de avtal, som hade upprättats före lagens tillkomst. Och som jag betonade i mitt föregående anförande bör man med så mycket större lugn kunna göra detta, som dessa avtal i alla fall icke äro så omfattande och så många, att de ha så stor betydelse för vårt lands skogsvård. För övrigt ha vi ju den allmänna skogsvårdslagen obeskuren, som ålägger den som avverkar skog att sörja för dess återväxt. I alla fall bör det icke finnas så stor fara, även om man med nu gällande begrepp anser, att man vill skydda *ungskogen* i större utsträckning än som tidigare ägt rum.

Då jag emellertid av talmannen erhållit den upplysningen, att ett yrkande utan vidare till herr Carlströms motion icke går för sig, därför att ingen lagparagraf på grund av denna motion är formulerad, skall jag be att få förändra mitt yrkande därhän, att jag yrkar återremiss av frågan till jordbruksutskottet, så att man med utgångspunkt från herr Carlströms motion måtte utarbeta sådana paragrafer, att dessa avtal, varom vi talat, kunna undantagas från lagstiftningen.

Herr Andersson i Grimbo: Herr talman! En föregående talare, herr Hederstierna, sade beträffande de farhågor, som uttalats rörande vem som skulle betala skogen, när den var avverkad, att detta finge regleras med stöd av gällande rättsprinciper. Ja, det är tydligt och klart. Men om vi tänka oss ett fall, då en gård blivit såld ett par, tre gånger eller ett sterbhus låtit den gå i köp, eller den sålts exekutivt, kan då lagen ålägga en person, som köpt egendomen, att lösa till sig skogen för stora penningbelopp? Om så verkligen är förhållandet kan det finnas personer, som icke förmå detta, emedan de icke ha tillgängligt kapital. Skall det då kunna gå att göra utmätning av huvudfastigheten, när det gäller att få penningar för denna skog? Det vore ett egendomligt rättsförhållande, såsom jag ser saken. Att några dylika tysta in-teckningar finnas i våra lagar tror jag ej och skulle vara synnerligen tacksam för att bliva påvisad detta lagrum.

Herr Hederstierna sade, att det skall vara likhet inför lagen. Ja, det är alldeles riktigt. Om en person före maj 1918 har sålt en skog och den avverkas i dag eller om några år, så har man frihet därtill enligt hittills gällande lag. Men den, som sålt skogen, sedan det blivit nya lagbestämmelser, får finna sig i detta: det är också tydligt. Men om vi nu skola ha likhet inför lagen, så böra vi också ha aktning för lagen, så att de, som handla fullt lojalt efter lagen, respekteras. Eljest skulle väl lagstiftningen komma att slå krokben för dessa laglydiga. Därför kan jag icke se, att detta är riktigt. Det är något som är på tok, något avita.

Nu har här gjorts ett nytt yrkande, sedan jag sist hade ordet, och därför skall jag, herr talman, be att få ändra mig och instämma med herr Olsson i Broberg i hans yrkande om återremiss av hela förslaget.

Herr A n d e r s o n i Knapasjö: Herr talman! Landshövding Hederstierna konstaterade lagens välgörande verkan på ungskogsbeståndet. Ja, det är just det jag framhållit i min motion och som även jag konstaterat i det praktiska livet. Jag säger, att det är sant, att denna lag åstadkommit och åstadkommer, att ungskogen blir skött på ett ganska tillfredsställande sätt. Men så säger landshövding Hederstierna, att han hänvisar till skiljemän och domstolsförfarande rörande den avverkningsrätt, som upplåtits före den 15 maj 1918. Men då vårt resonemang är absolut detsamma, att jordägaren skall ersätta den förlust, som drabbat avverkningsrättsinnehavaren, där han icke får avverka, varför i all rimlighets namn icke säga ut detta här i lagen? Riksdagen säger ut, att avverkningsrättsinnehavaren skall vara berättigad till skälig nedsättning i avtalsköpeskillingen. Lika gärna kan riksdagen säga: riksdagen vill ej ha ett sådant förfarande med därmed följande kostnader, som är förknippat med skiljemän och domstolsbeslut, som skola förekomma där ute i livet. Jag kan icke förstå, då det här endast gäller de fall, där avverkningsrätten är begränsad till att omfatta avtal före denna lags ikraftträdande, varför riksdagen skall vara rädd för att säga det förlösande ordet.

Ang. åtgärder till förekommande av skövling av skog å fastighet i enskild ägo.
(Forts.)

Några av herrarna här i kammaren ha yrkat återremiss av ärendet till utskottet. Det var från början också min tanke att yrka återremiss, men av dem, som hade mera insikt i riksdagsarbetet fick jag reda på att ett sådant förfarande icke skulle leda till något resultat. Skulle så kunna ske, att utskottet verkligen skulle kunna taga saken under förnyad omprövning, så hade det naturligtvis legat i mitt intresse och jag hade helst önskat, att frågan hade fått gå till en sådan förnyad behandling. Det är möjligt, att de herrar, som här yrkat återremiss, satt sig in i saken och funnit, att det går för sig, att ärendet kan få en saklig behandling genom att återmitteras till utskottet, och kunde det tänkas, att så vore fallet, så kommer jag naturligtvis att förena mig med de herrar, som yrkat återremiss. Jag hyser dock en viss fruktan för att detta icke kommer att leda till något resultat, men för att icke splittra meningarna får jag väl återtaga mitt föregående förslag och förena mig med dem, som yrkat ärendets återförvisande till utskottet.

Herr vice talmannen H a m i l t o n: Herr talman! Här yrkas i kammaren återremiss av lagförslaget. Men ärligt sagt vet jag icke, vad en återremiss skulle tjäna till. Jag tror icke, att jordbruksutskottet skulle våga sig på att tillstyrka en ny lagparagraf, som vilade på så svävande rättsgrundsatser som de föreslagna. Vi kunna icke skapa några nya rättsgrundsatser bara för en provisorisk lag.

Jag ber herrarna vara övertygade om att utskottet tagit denna fråga under mycket allvarligt överbäggande, och vad tjänar då en återremiss till? Jordbruksutskottet kommer då endast att hemställa till kammaren att ännu en gång fatta beslut. Vi våga inom jordbruksutskottet säkerligen icke taga på vårt svar att sedan både

Ang. ätgärder till förekommande av skövling av skog å fastighet i enskild ägo.
(Forts.)

regering och lagrådet sagt, att det icke går för sig, tillstyrka kammaren att fatta ett sådant beslut som nu ifrågasättes. Det går icke.

Därför hemställer jag, att kammaren antingen bifaller utskottets förslag, eller också får kammaren själv taga på sitt ansvar, ifall kammaren utan vidare vill taga herr Andersons i Knapasjö yrkande.

Herr Carlström: Herr talman! Jag skulle vara den förste att gå med på återremissyrkandet med anledning av min motion, om jag trodde, att detta yrkande hade någon utsikt att vinna genklang, så att någon förändring kunde ske. Men då det lär vara så, att ingen förändring skulle vidtagas för den händelse ärendet återkomme till utskottet, så anser jag det vara bättre att vi taga vad vi kunna få. Och beslutar kammaren, att § 15 skall införas, så få vi ändå något, och därför vidhåller jag mitt yrkande som är detsamma som herr Andersons i Knapasjö.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till det av herr Carlström under överläggningen framställda yrkandet samt 3:o) bifall till yrkandet om ärendets återremitterande till utskottet för ny behandling; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) angivna propositionen, nu upp-sattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 88, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Carlström under överläggningen framställda yrkandet.

Omröstningen utföll med 109 ja mot 45 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 11.

Ang. en jordbruksegna-hemsfond och en fiskerifond.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört jordbruksutskottets utlåtande, nr 89, i anledning av väckta motioner angående uppläggande av en statens fria jordbruksegnahemsfond och en statens fria fiskerifond.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisade likalydande motioner, nämligen nr 75 i

första kammaren av herr *Edward Larson* och nr 196 i andra kammaren av herr *Osberg*, hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det utredning skyndsammast möjligt måtte verkställas dels angående uppläggning av två statsfonder, den ena benämnd statens fria jordbruksegnahemsfond på tio miljoner kronor, den andra benämnd statens fria fiskerifond på två miljoner kronor, för att befrämja egnahemsrörelsen för mindre bemedlade å landsbygden och för att stödja mindre bemedlade fiskare vid utöandet av deras näring, och dels om åstadkommande av för fondernas förstärkande behöfliga medel genom i anspråkstagande av någon del av vissa stiftelsers avkastning eller annorledes.

Ang. en jordbruksegnahemsfond och en fiskerifond.

(Forts.)

Utskottet hemställde, att förevarande motioner ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Häremot hade herr *Andersson* i Grimbo reserverat sig.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr *Osberg*: Herr talman, mina herrar! Det är ju så, att vi riksdagsmän, när vi komma hit, alltid ha något på hjärtat, som vi anse nödvändigt och som vi vilja föra fram. Detta beror ju på de erfarenheter vi göra år efter år ute i det verkliga livet, och då jag nu sett en del olägenheter, som hänföra sig till landsbygdens avfolkning, så har jag på det området velat framföra en motion.

Nu vill jag på förhand säga, att jag icke önskar, att denna fråga skall uppkalla någon strid mellan land och stad. Detta är en praktisk fråga, och en fråga, som man faktiskt på något sätt måste få en lösning på, hur det nu än skall gå till. Jag har då tänkt mig, att man vid sidan av lånerörelsen skulle upplägga vad jag behagat kalla en statens fria jordbruksegnahemsfond och ävenledes en statens fria fiskerifond.

Det är ju en sak, som vi icke behöva tvista om, och det är, att det är beklagligt att se, hurusom de unga ge sig ifrån de produktiva sysselsättningarna och gå till städer och industri, därest de nu icke emigrera ur landet. Om det vore sådana, som jag skulle vilja kalla de sämsta individerna, som begåvo sig ur landet, så vore ju faran icke så stor, men vanligen är det så, att det är de kroppsligt och andligt starkaste, som ge sig iväg och lämna landet. Detta är ju också helt naturligt.

Den, som har någon kännedom om dessa förhållanden, måste giva mig rätt häruti, och det är lätt för vem som helst att bli insatt i detta spörsmål om man vill göra en jämförelse mellan två unga män, av vilka den ene har lust för jordbruk och den andre har fallenhet för industri. Vilken av dessa har då lättast att komma fram i livet? Ja, den som går till industrien, behöver ju knappast mer än kläderna på kroppen, som man säger, men för den som vill skaffa sig ett eget jordbrukshem, det må vara aldrig så litet, för honom fattas ju allting. Han skall ha sin bostad nödortfigt ordnad, så

Ang. en jordbruksegnahemsfond och en fiskerifond.

(Forts.)

att han kan bo där, och han skall ha sitt jordområde. Men icke nog med detta, han skall även ha sitt lilla husgeråd och litet redskap, och så skall han förskaffa sig djur, för att det överhuvudtaget skall vara möjligt för honom att bedriva detta jordbruk såsom han tänkt sig.

Nu har man visserligen upprättat dessa länefonder, ur vilka egnahemsspekulanter kunna få lån, men de äro dock icke behjälpta endast med att de få lån. Lånen skola förräntas, och om vederbörande icke ha utsikter att slå sig fram under drägliga förhållanden, så måste de lämna tanken på ett eget hem och ge sig iväg.

Som jag nämnde, är det egentligen de bästa krafterna, som man blir av med; de som äro mindre försigkomna, lyssna kanske till dessa toner att få ett egnahemslån och försöka sig fram på den vägen. Min erfarenhet utifrån bygderna är emellertid, att dessa län sökande aldrig få sina egnahem färdiga, deras bostäder liksom deras ladugårdar bli icke fullbordade, och genom att de äro ekonomiskt beroende, måste de söka slå sig fram på annat sätt, och så blir ju följden, att deras jordbruk vanskötes.

Vad jag nu föreslagit är, som herrarna se, bara ett skrivelseförslag. Om det nu vore möjligt att få staten att lägga upp en sådan fri fond, så har jag tänkt mig, att avkastningen från denna fond skulle utgå i form av fria bidrag till unga män och kvinnor, som kunde få kommunens förord och vore kända för att vara sköt samma och plikttrogna och som i framtiden kunde bli något för samhället. Jag vill således att vi skola få ett system, varigenom man kunde få fram det bästa, och det är väl detta vi allesammans böra sträva efter.

Låt oss nu tänka på det stora och präktiga land, som vi i alla fall ha och låt oss jämföra dess storlek med dess relativt obetydliga folkmängd. Vi böra komma ihåg, att Sverige blott är en femtedel mindre än vad tyska riket var före kriget och har dock knappast 6 miljoner innevånare. Under de senast förflutna åren har det varit nöd och umbäranden i många hem i vårt land och man har haft all möda att draga sig fram. Den, som känner förhållandena litet närmare, måste väl erkänna, att det är något fel med hela apparaten, när ett så stort område icke kan lämna tillräckligt åt denna lilla folkmängd.

Men det är ju icke att undra på, och man förstår det lättare, om man kommer ut och ser på förhållandena ute på landet, där de stora fälten äro glest besatta med arbetsför befolkning, och sedan kommer in till stadscentra och får se hur överbefolkade dessa äro. Jag har tillåtit mig säga i min motion, att man gärna kunde skära bort en hundratusen personer från Stockholm, och staden skulle knappt veta att den blivit av med dem. I all synnerhet måste vi såsom riksdagsmän söka få fram faktorer, som kunna utjämna dessa missförhållanden och göra något, så att folk stannade kvar i bygderna och kunde ha sin utkomst där, så att tillgången till arbetskraft där säkerställdes. Tänk, vilken oerhörd avkastning våra skogar skulle kunna ge utöver vad vi nu erhålla från dem, och tänk, vilken oerhörd ökning

jordbrukets produktion skulle kunna uppvisa, om det funnes tillräckligt med arbetskraft! Vi ha ju, när allt kommer omkring ingenting annat att skörda av, än av det land, som vi besitta, om vi fränse den handel, som drives med utlandet. Men därvid är att märka, att Sverige icke är något transitoland som England, så att folket kan leva på vinsten härav, utan vi äro i det stora hela hänvisade till att leva på det område vi ha.

Nu är jag säker på, att många komma att göra den invändningen mot min motion, att de icke kunna gå med på dessa fria bidrag, emedan de finna dem osmakliga. Många invändningar kunna också helt visst göras, men jag vill i detta hänseende peka på en annan sak, och det är de bidrag, som våra studerande åtnjuta. Hur ofta kunna icke dessa få bidrag i form av stipendier, resestipendier och studiestipendier, och den saken är det väl ingen, som betraktar med oblidla ögon. Då vore det väl icke värre, om man sökte åstadkomma en fond för att ge stipendier, om jag så får uttrycka mig, till en fattig jordbruksarbetare, som ville slå sig fram som småbrukare i vårt land. Jag har endast velat säga detta för att så gott först som sist vederlägga den invändning, som helt säkert kommer att göras på den punkten.

Jag har nu här tillåtit mig påpeka, att därest staten skulle lägga upp en fri fond på 10 miljoner kronor, detta naturligtvis icke alls skulle vara tillräckligt för att avkastningen av den fonden skulle bli tillräckligt stor för denna sak jag framfört. Jag har emellertid tänkt mig, att man genom beskattning av en del donationsfonder och stiftelser med t. ex. fem å tio procent skulle kunna utöka denna fond, så att man fick ett tillräckligt stort belopp. Detta är endast ett påpekande från min sida, och man kunde lika lätt tänka sig, att staten själv kunde utöka den fonden så, att man med dessa 10 miljoner som grundplåt årligen under 25 års tid finge ett tillskott av 2 miljoner kronor. Detta är ingen avskräckande summa, och på det sättet skulle man komma upp till 60 miljoner kronor, vilket alltså borde ge en årlig avkastning av 3 miljoner kronor. Detta vore alldeles tillräckligt för att nå en lycklig lösning av hela egnahemsfrågan, och jag undrar, om det icke vore skäl i att nationen offrade dessa 60 miljoner för detta viktiga ändamål.

Då jag i motionen omnämnt några donationsfonder och stiftelser, vill jag endast tillägga, att våra donationer vid slutet av år 1910 uppgingo till ett belopp av 302 $\frac{1}{2}$ miljon kronor. Av denna summa kom halva beloppet på Stockholms del för diverse olika ändamål. Jag har tillåtit mig vidfoga en statistisk uppgift till min motion, utvisande hur dessa medel varit fördelade. Det kan måhända intressera herrarna, om ni icke tagit del av denna bilaga, att få veta något om saken.

Till en början funnos då donerade till fattigvård och till s. k. Pauvres-Honteux d. v. s. till fattiga, som sett bättre dagar, 33 $\frac{1}{3}$ %, alltså en $\frac{1}{3}$ till sistnämnda ändamål. Vidare hade till barnavård och undervisning donerats 26,7 %, till stipendiefonder och undervisning

Ang. en jordbruksegna-
hemsfond och
en fiskerifond.
(Forts.)

Ang. en jord-
brukssegna-
hemsfond och
en fiskerifond.

(Forts.)

samt för forskning 19,2 %, för vanlig sjukvård 5,5 %, till pensionsfonder 6,8 % och för andra ändamål något över 11 %.

Sedan dess har det donerats i sådan utsträckning, att man knappast kan följa utvecklingen. Jag skall tillåta mig att uppläsa ett litet referat ur Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning för april i år, där en samlare efter notiser i tidningarna framlagt en statistisk uppgift.

Uppgifterna hava framlagts av en godsägare vid namn Henrik Leman, bosatt å Högtorp i Södermanland och förutvarande ägare av Salaholm i Västergötland. Han har kommit till den slutsatsen, att under år 1914 donerats 15,866,225 kr., under år 1915 13,087,641 kr., under år 1916 21,053,568 kr., under år 1917 41,514,416 kr och under år 1918 45,956,381 kronor eller sammanlagt under dessa 5 år 137,478,231 kronor. I detta belopp har icke inräknats den Wallenbergska donationen, vilken som vi veta utgjorde 20 miljoner kronor. Om jag bortser från den donationen, skall jag nu nämna för vilka ändamål de donerade beloppen utgått. Det var till välgörenhetsinrättningar kronor 37,546,473, till arbetare, tjänare, bostäder etc. 17,829,212 kr. till sjukhus, vårdanstalter, Röda korset 16,709,516 kronor, till undervisning, vetenskap, bibliotek 16,510,622 kronor, till försvarsändamål 10,941,969 kronor, till kommuner och församlingar 9,131,937 kronor, till skollovskolonier, barnbeklädnad, bespisning 5,564,197 kronor, till fiskare, sjömän, sjömanshus 4,812,089 kronor, till bildande konst, fornminnesföreningar 4,457,750 kronor, till religiösa ändamål 3,075,716 kronor, till teater, opera, deras artister 2,208,000 kronor, till köpmän, bokhållare 2,117,289 kronor, till lantbruk, skogs- och trädgårdsskötsel 1,948,775 kronor, till musik 1,556,707 kronor, till idrott 543,000 kronor och till diverse andra ändamål 2,524,979 kronor, eller tillhopa 137,478,231 kronor.

Då kan man spörja sig när man ser dessa siffror, som här upprullats: »Varifrån ha dessa kapital tagits?» Ja, det få ni väl ge mig rätt i, att de icke kommit till av intet, utan naturligtvis genom handel och industri, men att underlaget för dessa inkomster är det land, vi ha att skörda. Det är helt enkelt så, att de tagit detta ifrån de produktiva trakterna i landet. Då frågar jag: Huru länge skall man låta denna rörelse fortgå opåtalat? Skall man stillatigande låta dem donera den ena miljonen efter den andra? Här ha på dessa fem år, som jag nämnt, donerats 157,000,000 kronor, då får man väl snart tänka på, att man icke får fastlåst så mycket kapital i en massa improduktiva företag, att det börjar kännas ute i bygderna att det blir brist på kapital. Ha vi icke redan fått kännning av, att det nu är en beklämande ställning på det ekonomiska området. Jag har ingenting emot, att man hjälper upp alla dessa saker, som dessa donationer gå till, men första förutsättningen, mina herrar, är, att man nöjaktigt sköter om de produktiva områdena. Sedan faller det andra nära nog av sig självt.

Jag har gjort erfarenheter här i vårt land under senare tider, och de gå i stort sett ut på, att vi vilja leva fortare, än tillbörligt

är. Jag var t. ex. i söndags och tittade på det storslagna stads-*Ang. en jordbruksegna-*huset, som bygges här i Stockholm. När man kommer in i det *hemsfond och* oerhörda byggnadskomplexet, då frågar man sig, om det icke varit bättre, om Stockholms stad, innan de vidtogo en sådan stor *en fiskerifond.* anordning, skaffat sina arbetare åtminstone något så när anständiga bostäder. Och på samma sätt är det med andra saker här i vårt land. Det bygges på byggnaden där uppe, men grunden liksom glömmes man bort. Har man icke en stabil grund, så tror jag knappt, det tjänar så mycket till att plottra på där uppe. Vi ha kommit in på ett galet plan, och detta måste vi på något sätt försöka råda bot för.

Nu har ju jordbruksutskottet vid behandlingen av min motion tagit den mycket lätt och lekande, som det i vanliga fall gör. Det kan ju hända, att varje motionär tycker, att de i utskottet skulle ägna mycket större uppmärksamhet, än de göra, när det gäller hans egen motion. Jag har naturligtvis samma känsla som andra, och tycker således att man gått förbi min tankegång på ett mycket lättvindigt sätt. Utskottet säger nämligen här: »Utskottet anser det vara ett viktigt önskemål, att lämpliga medel kunde utfinnas till avhjälpande av den alltmer ökade invandringen från landsbygden till städerna. Frågan om vilka åtgärder, som kunna och böra tillgripas i detta avseende, är emellertid mycket svårlost.» Ja, när nu saken är så svårlost, varför vill då icke jordbruksutskottet låta det bli en utredning av dessa svårlostaste frågor? I stället slå herrarna i jordbruksutskottet ut sina armar och säga: »Vi avslå; det är lättaste sättet att komma ifrån saken.» Jag kan icke på något annat sätt uttyda ett sådant utlåtande. Ja, det är gott och väl att kunna avpollettera spörsmålet är från år, men det går nog icke så lätt till sist, när man kör fast, att då vända sig tillbaka och se på sådana utlåtanden. Nej, man sitter här för att man skall vidtaga åtgärder, och när de erkänna, att det icke är bra ordnat på detta område, då kunna de väl i all rimlighets namn gå med på en sådan skrivelse med begäran om utredning.

Nu peka de på dessa lånefonder och att vi här i lördags fattade beslut om egnahemsrörelsen och dess förbättrande. Ja, det är gott och väl, men jag kan icke se, att det var någon annan förbättring, än att man höjde låneräntan från 3,6 till 4 $\frac{1}{2}$ %, om man nu skall kalla det någon förbättring. Ja, så är det, mina herrar, och det ser icke ut, som om man skulle kunna få mycket förståelse för sina tankar. Därest man kunnat få fram någonting i denna stil, vore det en mycket lätt apparat att handhava. Penningarna kunde ju insättas på en bank eller annan penninginrättning, och det kunde lämnas ut till de olika länen, som i motionen föreslagits, i förhållande till deras folkmängd och behov, och det kunde ju sedan genom vissa myndigheters försorg utdelas, sedan det blivit inhämtat ett kommunalt förord, som garanterade att man skulle hjälpa dem, som voro värda att bli hjälpta och sådana, som man bör ha fram.

Ang. en jord-
brukssegna-
hemafond och
en fiskerifond.
(Forts.)

Jag tycker verkligen, att, när man nu begär en så rimlig sak, skulle väl herrarna i jordbruksutskottet kunnat tänka sig, att när under de två sista lagtima riksdagarna det har beviljats 7 miljoner för att avhjälpa bostadsbristen i städerna, då kunde det vara lika berättigat att man på detta område försökte förebygga den större tillströmningen till dessa samhällen. Men det ha de icke beaktat, utan det låta de falla. Nu har det lyckats att för en viss näring, nämligen handeln, uppskruva vinsterna oskäligt under årens lopp, och man har i många fall kommit upp till en försäljningssumma, dubbelt så stor som vad varan ursprungligen kostade hos fabrikanterna. Detta gör naturligtvis, att det genom sådan kedjehandel blir möjligt för en hel del människor att existera i städerna. Men ju mera man kommer fram på detta plan, desto mera finner man, att den tärande befolkningen blir större och större och den rent produktiva mindre och mindre. Jag undrar verkligen, om icke det vore skäl att granska dessa förhållanden så att man kunde komma fram till någon åtgärd för att förebygga detta.

Som jag förut sagt, tror jag icke, att man skall kunna säga, att man alltför mycket gynnade de personer, som finge dessa medel. Vad dessa personer beträffar, som jag egentligen vill skulle ha hjälp, så hjälpa de sig mycket väl själva. De behöva icke stå och bedja om vare sig den ena eller den andra allmosan, ty så länge världen ligger öppen för dem ta de sig fram, och så länge det är så stor efterfrågan i städerna och fabrikena på dugande arbetskraft, så gå de dit. Men landsbygden måste ovillkorligen vara det område, som rekryterar städerna och industrien, och då måste det också vara oss angeläget, att vi kunna i bygderna få en folkstam, som i största möjliga utsträckning kan hänföras till en fullgod stam. Skall man bara låta de bästa ideligen plockas bort och ersättas med de mindre goda elementen, så blir ju följden, att hela denna standard till sist sjunker i stor utsträckning.

Jag hoppas nu verkligen, mina herrar, sedan jag nu med dessa enkla ord förklarar varför ni böra vara mig behjälpliga att åtminstone få ett uttalande av andra kammaren — jag är nära på säker om, att den faller i första kammaren — men jag har verkligen hoppats på stöd här, icke minst ifrån mina vänner socialdemokraterna, som ju ha gjort det till sin uppgift att hjälpa de svagare. Jag vill endast i detta sammanhang nämna, att ni icke skola se det så, att jag skulle vilja utesluta industriarbetarna. Långt därifrån, och det är ju många av industriarbetarna som icke så länge varit skilda från torvan och många av dessa, som gärna skulle önska sig tillbaka, därest det vore någon utsikt för dem att slå sig fram. Jag skulle vilja, att möjligheterna skulle stå fria för alla, och det är ju egentligen sådana, som äro medellösa, som jag här har ömmat för. För min enskilda del har jag aldrig tänkt få någon ekonomisk fördel av sådana åtgärder, det kan jag försäkra herrarna, och jag talar därför alldeles opartiskt i

detta avseende, men jag har sett de stora oegentligheter, som här äro rådande, och därför tänkt, att man på något sätt skulle kunna råda bot för det. Gå ut i skördetid och se, huru bönderna arbeta och huru deras hustrur och småpysar få hjälpa till, och gå sedan in till storstäderna och se, huru gatorna äro fyllda med folk, som strömma fram och tillbaka och stå i hundratal t. ex. här nere vid strömmen och se, huru de dra upp några små fiskar, kontrasten är så oerhörd, att man icke kan annat än känna sig oangenämt berörd, när man ser sådana förhållanden.

Ang. en jordbruksegenhetsfond och en fiskerifond.
(Forts.)

Om därför ni, mina herrar, skulle vilja vara så vänliga att ge mig edert stöd i fråga om den här motionen, så skulle jag vara eder mycket tacksam. Jag vill också nämna, att jag fick 38 instämmanden i min motion och nog skulle ha fått 38 till, om jag velat offra tid, och dessa instämmanden komma från personer i olika partier, både höger, liberaler och socialdemokrater.

Skulle nu, som sagt, beslutet komma att mynna ut i att man fick en undersökning till stånd, och som enligt min mening nu bör kunna väntas på grund av den aktuella lantarbetarefrågan, så kunde detta ärende så att säga löpa parallellt med denna fråga, med vilken det så nära sammanhänger, att jag tror, att det icke vore oävet att söka åstadkomma en utredning samtidigt av dessa spörsmål. Nu är det många, som ha andra tankar om lantarbetarefrågans lösning; jag vill ej säga, att mitt förslag innebär den slutliga lösningen, men den ena goda saken behöver ej skämma den andra. Nu skulle man kunna tänka sig, och jag har även hört den meningen från visst håll uttalas, att det är en sak som skulle kunna ordna lantarbetarefrågan, och det skulle vara, att man finge lantarbetarna väl organiserade o. s. v., alltså i likhet med industriarbetarna. Ja, detta kan vara gott och väl, men det är dock en väsentlig skillnad mellan förhållandena på den ena och den andra arbetsmarknaden. Man skulle ju kunna tänka sig, att man organiserade lantarbetarna och i avseende på dem tillämpade i viss mån samma metoder, som komma till användning i fråga om industriarbetarna, när det gäller att komma till bättre löneförhållanden, nämligen arbetsnedläggelser och något i den stilen. Jag undrar emellertid, om det vore möjligt — man må nu ha vilken åsikt som helst därvidlag — att över huvud ställa sig gillande till åtgärder i den vägen. Det är icke farligt, om en industri nedlägger driften någon vecka eller fjorton dagar, ty vanligtvis är det så, att varken råmaterial eller byggnader taga någon skada därav. Men om det skulle bli en arbetsnedläggelse just före sådden eller skörden: vilka nationalekonomiska förluster, som därav skulle uppkomma, det kan man naturligtvis ej överskåda. Om det vid skördetiden skulle bli arbetsnedläggelse och sympati-strejk eller dylikt, som skulle sträcka sig över stora delar av landet, så skulle det rent av bli så, att landet bleve bragt på knä för ett år.

Jag tror därför, mina herrar, att vi böra vara eniga om nödvändigheten att försöka lösa detta problem på ett annat sätt, på

Ang. en jord-
brukssegna-
hemsfond och
en fiskerifond.
(Forts.)

ett mera gentilt sätt än så. Det är, som jag sade, så stor skillnad mellan lantarbetet och fabriksarbetet, att det nära nog ställer sig omöjligt att anställa några jämförelser därvidlag.

Ja, jag skall ej nu gå längre. Jag tror, att de herrar, som över huvud förstå mig, ha uppfattat min tankegång, och jag hopas, att om ni stöda detta förslag, så skall ni icke behöva vare sig för egen del eller för edra valmän känna eder så att säga generade. Ty jag tror verkligen, att ett realiserande av mitt förslag skulle lända till landets bästa, och om det också skulle bli så, att det icke bleve något resultat, så finge man väl trösta sig därmed att det inte gått sämre med denna fråga än med så många andra, som fått falla.

Jag skall därför tillåta mig, herr talman, att yrka avslag till utskottets utlåtande och bifall till min motion.

Herr Nilsson i Tånga: Herr talman! Man kan naturligtvis ha mycket stor aktning för motionärernas varma intresse för den sak, som de här tagit upp. Men det är åtminstone för mig fullkomligt omöjligt att följa dem på deras vägar. Det är icke tillräckligt att ha ett varmt intresse för en sak, man måste också se på de praktiska konsekvenserna av den sak, som man har intresse för. Herr Osberg förebrädde utskottet, att utskottet hade på ett lättvindigt sätt, eller hur han nu uttryckte sig, »på ett lätt och ledigt sätt» avfärdat denna motion. Men jag skulle vilja säga, att, om utskottet gjort det, så har det verkligen följt ett föredöme i det fallet. Ty motionärerna få verkligen ursäkta mig, om jag säger, att en motion, tillkommen på ett mera lättvindigt sätt än denna, har jag sällan sett i denna kammare.

Vad är det motionärerna begära? Jo, de begära att det skall läggas upp en fond, som skall ha namnet statens fria jordbruks-egnahemsfond på 10 miljoner kronor. Vidare begära de uppläggandet av en annan fond på 2 miljoner, benämnd statens fria fiskerifond, och ytterligare begär man, att dessa fonder skola förstärkas med medel från stiftelser, donationer o. d. Det är ju redan ägnat att förvåna, att man begär utredning i fråga om fondernas uppläggning, men icke någon som helst utredning, efter vilka principer dessa understöd skola utdelas eller på vad sätt medlen skola förvaltas. Redan detta förvånar på det högsta. Då jag såg motionens kläm, så tänkte jag, att det finns väl angivet något närmare i motiveringen, hur man tänkt sig det hela ordnat. Jag läste motiveringen, men blev lika klok. Där hade några riktlinjer icke alls blivit uppdragna. Det hela inkränkte sig till några fullkomligt löst utkastade fraser. Man säger exempelvis, att »ett kraftigt handtag skulle givas sådana unga män och kvinnor, vilka hade visat sig vara präktigt folk och som hade förutsättning att bli till gagn för samhället i framtiden». Och i fortsättningen säges det, att »handtaget skulle bestå i fria penningbidrag, d. v. s. utan återbe-

talningsskyldighet, dock under bärande garantier, som förebyggde missbruk».

Detta i fråga om den större fonden. I fråga om fiskerifonden är det precis på samma sätt, endast löst utkastade fraser. Man talar om, hur många tråångare, som finnas i Göteborg, och om vår präktiga fiskarebefolknings drängtjänst åt bolagen o. s. v. Men inga linjer äro angivna. Jag vill verkligen säga, att det är väl ändå att dra väl stora växlar på riksdagens medgörlighet, då man kräver, att det efter sådana grunder skall läggas upp fonder på 10-tals miljoner kronor.

Dessutom begär man, som jag förut nämnde, att dessa fonder skola förstärkas med medel från stiftelser och donationer. Ja, hur kan man nu ifrågasätta, att riksdagen skall på rak arm ta ställning till en så viktig principfråga som den, huruvida donationsmedel och medel från stiftelser utan vidare skola kunna tagas i bruk för andra ändamål än de, för vilka de äro donerade och stiftade. Vad skulle herr Osberg säga, om han gett en donation till, låt oss säga ett vetenskapligt ändamål, och man så en vacker dag toge donationsmedlen och köpte fiskarbåtar, eller om han donerat till sjukvård och man en vacker dag tar medlen och köper egna hem för? Var och en förstår, att så lättlöpen, vardagligt uttryckt, är riksdagen icke. Och jag undrar, om det verkligen är allvarligt menat av motionären att komma med sådana förslag. Det bör ju vara, tycker jag, ganska förklarligt, att, när man har på så lösliga grunder kastat fram ett projekt och icke angivit några linjer, som göra det möjligt bedöma, huru medlen skola användas, utskottet intagit den ställning det gjort. De föreslagna medlen skola skänkas bort, det är över huvud vad man får reda på.

Då det sålunda förefaller mig omöjligt att nu på allvar ta upp denna fråga, så skall jag inskränka mig till vad jag här sagt och be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lithander: Herr talman! Det föreliggande betänkandet behandlar en motion, som avser att främja jordbruk och fiske och att söka i möjligaste mån motverka landsbygdens avfolkning, och i fråga om det betydelsefulla i detta syfte tror jag att vi i alla fall litet var kunna vara ense med motionären. I vissa detaljer finnas nog i motionen yrkanden gjorda, som man kanske inte kan vara med på, men jag föreställer mig i alla fall, att det icke är värre, än att utskottet med sikte på huvudfrågan kunnat komma till ett yrkande, som kunnat ena oss alla. Det är icke fråga om att icke motionens syfte här är riktigt, ty det rör en av de allra viktigaste frågor vi ha att behandla inom riksdagen, nämligen självförsörjningsproblemet, och därvidlag kunna vi stadsbor fullt och helt ansluta oss till den uppfattning, som angives i motionen. Det är enligt min mening så många frågor, där vi stå på skilda linjer och där det gäller strid, att vi åtminstone i den punkten kunde ha gått tämligen enigt fram.

Ang. en jordbruksegna-hemsfond och en fiskerifond.
(Forts.)

Ang. en jord-
bruksegna-
hemsfond och
en fiskerifond.
(Forts.)

Det kan visserligen, som jag sade, råda olika meningar beträffande vissa detaljer i motionen. En sådan detalj, som jag tror att motionären har fel i, det är, då han vill göra gällande, att man skulle äga rätt att använda donationsmedel för att gagna dessa syften. Jag tror, att det vore en farlig väg att slå in på, ty det skulle säkerligen leda därhän, att önskemål av olika art, som personer vilja främja genom donationer, icke vidare skulle kunna bli tillgodosedda, då sådana donationer icke längre skulle kunna tänkas komma till stånd, om man fann, att regeringen och riksdagen icke respekterade donatorernas önsknings. Man skulle nog kunna anskaffa erforderliga medel på andra vägar utan att tillgripa en åtgärd i denna riktning.

Man har reagerat mot att man skulle lämna medel utan återbetalningsskyldighet. Men härvid får jag lov att säga, att om det vid något tillfälle kan anses böra ifrågakomma att lämna medel utan återbetalningsskyldighet, så skall det förvisso vara i de fall, då obruten mark brytes och då odling förbättras. Ty det må väl i alla fall erkännas, att här återbördas åt det allmänna — om ock på ett annat sätt än i pengar men på ett enligt mitt förmenande mycket värdefullare sätt — de medel, som blivit utlånade. Jag tror för min del, att man icke skulle behöva att leta efter utvägar som vore fullt antagliga, när det gäller anskaffande av medel för tillgodoseende av detta viktiga syfte.

Jag kan, herr talman, för min del icke vara med om utskottets hemställan om rent avslag, och jag kan icke heller vara med om varje enskild detalj i motionärens förslag, ehuru jag fullt gillar syftet. Jag skall därför för min del be att få hemställa om återremiss till utskottet, i förhoppning att en bättre lösning möjligen skall kunna ernås än den, till vilken utskottet härvidlag har kommit.

Herr Sävström: Herr talman! Jag kan ju förstå, att många av kammarens ledamöter anse, att de åtgärder, som motionären här har föreslagit, äro behjärtansvärda och att de därför också gärna vilja stödja honom. Nu har motionären uti sitt första anförande vädjat till kammarens socialdemokratiska ledamöter att stödja honom i hans yrkande. Jag får emellertid för min del säga, att jag inom utskottet inte kunnat biträda hans mening, därför att jag funnit, att motionen har varit för allmänt hållen. Och jag tror icke, att det skulle lyckas att vinna något bättre resultat, om ärendet skulle remitteras tillbaka till utskottet.

Utöver de skäl, som av utskottet blivit framhållna, vill jag för min personliga del ytterligare tillägga, att jag anser, att den statsfinansiella ställningen för närvarande icke är sådan, att man kan reflektera på det förslag som framställts. I lördags hade vi tillfälle här att visa vår vilja i fråga om att göra besparingar på fjärde huvudtiteln. Jag vet icke hur herr Osberg röstade i lördags, men jag skulle tro, att han rullade sina sedlar för de anslag, som

krigsministern hemställt om. Nu är emellertid läget sådant, och det känna vi litet var, att här måste faktiskt en del av det svenska folket supa ihop vad som fattas i årsbudgeten. Och då läget är sådant, så anser jag för min del att jag icke på rak arm kan vara med om att tillstyrka det förslag, som motionären här ifrågasatt.

Ang. en jordbrukssegnahemsfond och en fiskerifond.

(Forts.)

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Osberg: Herr talman, mina herrar! Det är alltid så, att, då man icke har vidare intresse för ett spörsmål, ser man gärna, att det blir avpolletterat så fort som möjligt. Jag vill dock säga, att detta ärende är av så viktig natur, att vi gärna kunna resonera om det en stund.

Jag förvånade mig över att min gode vän herr Nilsson i Tånga på ett sådant sätt avfärdade min motion, att han sade, att, om utskottet behandlat denna fråga lättvindigt, hade jag också gjort det. Vi ha naturligtvis båda våra skäl, både jag och herr Nilsson i Tånga, då det gäller denna sak, och det kan ju förlåtas. Det är ändå icke så gott för en enskild motionär, när han kommer upp hit till riksdagen och har många andra ärenden och att följa arbetets gång, att göra en fullständig utredning. Jag skall säga herrarna, att jag hade rätt så mycket besvär för att få upp den statistiska tablån. Man har dock bara ett par veckor på sig för att inlämna en motion. Jag hoppas, att ingen inom jordbruksutskottet är så undermålig, att han åtminstone icke förstår den eller åtminstone de stora dragen i min motion, och, när man begär en utredning, tycker jag ändå, att man icke på förhand skall säga, att frågan skall vara utredd.

Det är något egendomligt, när man i detta land för fram en ny tankegång, som går utöver de vanliga små synpunkterna. Om man t. ex. går tillbaka till debatten i lördags, hade jag då tillfälle att nämna något om amerikanska förhållanden. Då man i Amerika ville kolonisera sitt land, gick man så storslaget till väga, att man lämnade ut till vilken utlänning som helst 160 acres land, motsvarande ungefär 135 tunnland, och sade till dem: tag detta i besittning, bo där i fem år, sätt upp byggnader, så att ni kan leva och odla upp fem acres land! Allt detta kostade 5 dollars eller så omkring. Nåväl, de funno att det var ett behov att få sitt land uppbrutet och att finna någonting att så att säga skörda av, men här i landet gör sig ett annat behov gällande, nämligen att förmå folk att icke lämna redan uppbruten torva, vilket sker i oroväckande grad. Det är också därför, som lantarbetarfrågan blivit så brännande.

Det vill jag också säga herr Nilsson i Tånga, att det kan ju hända, att det är bättre i Skåne, men om herr Nilsson i Tånga far ut i övriga landsändar, skall han få se brister överallt. Det är dåliga åbyggnader och det är dåligt brukad jord överallt, och varpå beror detta? Jo, det beror på att man skördar jorden alltför hårt,

Ang. en jord-
bruksegna-
hemsfond och
en fiskerifond.

(Forts.)

och att man icke har det begreppet, att man skall återbördna något. Om herr Nilsson i Tånga ideligen skördade sin jord och icke vare sig förde gödningsämnen tillbaka eller tillämpade ett modernt brukningssätt, skulle jorden snart ligga till alls ingen nytta. Det är på detta sättet, mina herrar, som det går här i landet, att man icke kan nöjaktigt sköta om jorden och vårda sig om skogsbruket.

På vår Norrlandsresa fingo vi å ett skogsfält se två rutor skog bredvid varandra, varav den ena hade skolad skog sedan 20 år tillbaka, och jag minns, att vår färdledare framställde den uppmaningen, att vi skulle försöka värdesätta detta i procent, jämfört med den lika stora rutan bredvid, som icke hade skolad skog. Då satte vi värdesiffran nio på den skolade och siffran fyra på den oskolade rutan. Det är bara ett litet exempel, men det visar, vad som kan göras, om det blev nöjaktigt skött. Det var beträffande den saken.

Nu sade herr Lithander, att han i mångt och mycket kunde följa min idé, men i vissa detaljer kunde han icke göra det. Ja, jag klandrar honom icke det ringaste därför. Han pekade särskilt på vad jag sagt angående dessa donationsmedel. Det får väl dock herrarna medgiva, att mycket av dessa pengar gå till sådana ändamål, som man på annat sätt bättre skulle kunna komma till rätta med. Jag skall, herr talman, tillåta mig att endast ge ett litet exempel. Tänker man t. ex. på Stockholm, som äger över halva beloppet av donationssummorna i vårt land, och det påstås, att Stockholm sitter inne med 45 % av landets kapitaltillgångar. Skatterna äro icke så synnerligen höga. Nåväl, dessa pengar, som gå till välgörande ändamål och till ren fattigvård, komma de rika stockholmarna till godo. Det är helt naturligt, och det är icke så mycket att säga om den saken, men jag vill bara belysa denna sak. Nåväl, känna ni nu, mina herrar, den hastiga omsättningen av folk i Stockholm? Man tar arbetsdugligt folk från landsbygden och nyttjar ut dem på låt oss säga 15 år. Det är fattigt folk på landet, som få ha besväret att ha sina barn i skolan till 17 å 18 års ålder, och sedan komma barnen till Stockholm, där de efter dessa 15 år få falla undan för andra, som äro bättre och kraftigare. De skjutas åt väggen, om jag så får uttrycka mig.

Jag undrar, om det icke vore lämpligare, att man började med barmhärtigheten ute i bygderna och säkerställde den unge mannens och kvinnans ställning, så att de sluppe emigrera i så stor utsträckning, som skett. Stockholm får nu avsevärt flera att taga hand om, och om det bleve bättre förhållanden, skulle de kunna taga hand om det folk, de redan hade, på ett bättre sätt än nu sker.

På så sätt skulle den saken kunna reda ut sig, ty jag kan icke tro, att alla dessa pengar äro så värst behöfliga. Men jag är lika säker på, att detta skall, såsom herr Lithander sade, väcka ett oerhört motstånd, och jag pekade därför på en annan väg, som man kunde gå. Det är, att staten successivt med små belopp utökade fonderna, till dess de kommo upp i tillräcklig storlek, och då vore saken klar. Ökade man till exempel upp dem till 50 å 60 miljoner

kronor, är det alldeles tillräckligt. Eftervärlden skulle säkerligen finna det alldeles utmärkt, om 1919 års riksdag hade gjort början för att grundlägga en sådan idé, och man i all framtid skulle kunna skörda av den för att avhjälpa dessa missförhållanden.

*Ang. en jordbruksegna-
hemsfond och
en fiskerifond.
(Forts.)*

Om så på grund av sedermera ändrade förhållanden skulle vara behövt, skulle man kunna lägga om fonden och använda avkastningen för ett annat ändamål. Vi skulle ju kunna tänka oss att industrien i en längre tid framåt skulle kunna komma i en ofantligt brydsam ställning. Då finge man naturligtvis försöka avhjälpa detta med denna fond och nyttja pengarna på detta område, tills annat läge inträffade.

Vi kunna t. ex. gå ut i Södermanland till ett par nygifta bönder, som starta samma år under alldeles samma förhållanden. Den ena familjen säger: låt oss arbeta och skaffa oss tillräckligt med redskap, låt oss göra det ordentligt och försöka klämma till, som vi skola! Vi taga mindre hänsyn till huru komfortabelt vi hava det i hemmet! De äro båda unga och friska, och det går med glans. Efter några år blir det bättre och bättre skördar, bättre och bättre förhållanden, och kassan stärkes. I den andra familjen säger hustrun: Hör du, Karl, vi skola skaffa oss den och den möbeln! Han är för svag för henne, och de plocka in allt möjligt i huset, men gården blir försummad, och det blir allt sämre och sämre skördar. Inkomsterna bli därför också sämre och sämre, och, rätt vad det är, äro de på obestånd och måste gå från alltsammans.

Ja, det är ett litet och enkelt exempel, men det är talande nog. Det är samma sak med en nation, att, om vi plottra här och där i centra men icke se på missförhållandena ute i bygderna, går det i längden alldeles på samma sätt med denna nation som med den enskilde.

Som sagt var, mina herrar, låt oss taga ett tag därute och försöka få saken klar. Låt oss få alla våra försumpade träsk uppdikade och allting avhjälpt! Detta göres dock icke alltsammans med pengar, utan därtill kräves också armar. Det är detta, som jag tänkt, att vi skulle åstadkomma genom denna sak.

Gentemot herr Sävström vill jag blott säga, att, när jag vädjade till mina vänner socialdemokraterna och han då gick tillbaka till debatten i lördags och ville få reda på, huru jag röstade, när det gällde fjärde huvudtiteln, är jag ingen feg man, utan jag vill tala om, att jag följde utskottet hela dagen. Jag vill också säga herr Sävström, att jag det oaktat nog är den mannen, som, när rätta ögonblicket är inne, skall följa honom lika långt, som han kanske vill gå själv. Jag tycker verkligen, att man skulle tänka på, att, då det är förutsättning att reducera övningstiden till hälften och vinterlinjens slopande, var det för mig en stor tillfredsställelse, och jag för min del hoppas lika mycket som herr Sävström, att vi skola komma därhän, att vi kunna använda dessa summor till nyttigare ändamål, men jag anser också, att vi böra lugna oss litet och se till, att först litet mera stabiliserade förhållanden inträda i världen än nu är förhållandet.

Ang. en jord-
bruksegna-
hemsfond och
en fiskerifond.

(Forts.)

Jag kan naturligtvis icke på långa vägar övertyga alla här, men jag skulle verkligen känna mig nöjd, om majoriteten i denna kammare ville gå med på detta förslag, och jag tror icke, att någon skulle behöva skämmas för detta steg. Som jag sade i mitt förra anförande, är det så, att om vi icke kunna komma till något resultat, som vi kunna lägga fram, skall jag vara den första, som böjer mig.

Herr talman, jag skulle ytterligare vilja säga ett par ord om denna fiskerifonden. Jag hade rent av kommit att förbigå den i mitt första anförande. Jag har varit och resonerat med fiskare i Bohuslän om den saken. Fast jag icke är någon yrkesman på detta område, har jag ändå stor kännedom om deras förhållanden. Det förhåller sig där alldeles på samma sätt som i fråga om jorden. Om en ung man skall kunna utöva sitt yrke, måste han ha någonting. Han kan icke gå till detta som till industrien och endast taga anställning, han måste ha redskap, och de kosta pengar. Dessa redskap kan man säga motsvara redskap och djur för bonden. Han måste också ha ett hus att bo i, och det kostar också pengar. Jag tillät mig peka på en annan sak, nämligen bolagsfisket, och huru det gått framåt här i vårt land. För åtskilliga år sedan, mina herrar, vistades jag i Grimsby och studerade förhållandena där, och, när jag tänkte på våra präktiga bohusländska fiskare, som jag närmast kände till, och jämförde deras standard med de engelska fiskarnas, funde jag icke annat än känna mig stolt över de svenska fiskarna. I England bedrivs huvudsakligen trålfiske. Så snart trånlångaren lägger till vid kajen avmönstras folket utan vidare. De taga ut sina guldpund och gå tvärs över gatan till närmaste krog, där de blöta upp sina pengar och föra ett liv i sus och dus, tills de äro alldeles blottställda, då de taga hyra igen och gå till sjöss. De ha intet hem, utan de bo i hyrda lokaler, och de föra ett uselt liv, kan jag säga.

Nåväl, det är meningen att man genom omtanke om våra fiskare skulle försöka förebygga detta, så att man har något till hands att hjälpa en ung präktig fiskare med, så att han kan leva en självständig tillvaro.

Man vet icke, vad framtiden kan bära i sitt sköte, eller hur fisket kan utvecklas. Det behöves dock, att man ger dem om möjligt liksom jordbrukets arbetare ett handtag, för att de skola kunna driva sitt näringsfång.

Ja, herr talman, jag hoppas på det livligaste, att kammaren skall stödja mig, och det är därför, som jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Öberg: Herr talman, mina herrar! Jag är fullständigt ense med motionärerna därom, att det är utomordentligt viktigt och nödvändigt, att från statsverkets sida vissa åtgärder vidtagas för att hjälpa de mindre bemedlade att så fort som möjligt få komma under eget tak, såväl ute på landsbygden som vad vidkommer de fattiga fiskarna. Jag är sålunda, i fråga om det syfte, som motionärerna ställt för sig, fullkomligt ense med dem, men i fråga om vägarna för ernående av detta syfte, kan jag icke följa dem, utan där skiljas vi åt. Jag tror icke, att med de medel, som mo-

tionärerna här ifrågasätta, nämligen inrättandet av två nya fonder, man skulle kunna skapa det storverk, som de vilja åstadkomma, och att man bl. a. därigenom skulle kunna hindra flykten från landsbygden. Min tro är, att detta icke är möjligt genom den åtgärd, som här ifrågasättes.

*Ang. en jordbruksegna-
hemsfond och
en fiskerifond.*

(*Forta.*)

Beträffande tillkomsten utav egnahem för de mindre bemedlade, som motionärerna här innerst åsyfta, så ber jag få erinra om, att riksdagen har ju så nyligen som i lördags vidtagit omfattande åtgärder för att öka möjligheterna för de mindre bemedlade att komma i åtnjutande av en viss statshjälp i form av s. k. egnahems-lån. Och dessa möjligheter ha ju nu väsentligen vidgats, så att det blir ett större flertal än tillföre, som kan göras delaktigt av denna statshjälp; och jag skulle därför anse klokt vara, att riksdagen stannade så länge vid de åtgärder, som den vidtagit och avaktade det resultat, som härav må följa.

I övrigt får jag säga, att den princip, som motionärerna här vilja fastslå, nämligen att genom inrättande av dessa fonder utlämna vissa bidrag åt de mindre bemedlade, som på landsbygden vilja skaffa sig egna hem och dylika sådana ute vid fisklägena, är detta, enligt min mening, en ganska farlig väg, som man därvid vill beträda och på det sättet genom exempelvis 10 procents bidrag göra staten till meddelägare i dessa egna hem och fiskareboställen. Den principen är, enligt min uppfattning, ganska farlig, och ur den synpunkten kan jag för min del icke alls biträda den samma.

Desutom anser jag det ganska förkastligt, att godtaga en annan princip, som motionärerna lagt till grund för sina önskemål, nämligen att göra statsverket delaktigt i en del uppkomna donationsfonder, vilka ha tillkommit på frivillighetens väg. Jag tror, att det skulle vara ganska farligt att gå den vägen, ty därigenom skulle man helt säkert tillintetgöra tillkomsten av en hel del sådana donationer, genom att avskräcka folk, som eljest skulle vilja göra någonting för det allmänna bästa, att göra detta. När man visste, att de föreskrifter och utfästelser, som man ville göra och bestämma, kanske icke finge hävd för sig, utan riksdagen möjligen komme att däri göra ändringar, skulle detta verka hindrande för dessa donationers tillkomst, och därför kan jag för min del även ur den synpunkten icke biträda motionärernas förslag.

Då jag i övrigt och till sist, herr talman, tror, att det icke skulle tjäna någonting till att återremittera ärendet till utskottet, såsom här har ifrågasatts, därför att jag har den uppfattningen, att utskottet från sin ståndpunkt inte gärna kan komma till något annat beslut, än vartill det redan kommit, så ber jag för den skull, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Brännström: Herr talman, mina herrar! Jag kan icke underlåta att uttala min sympati för motionens stora tanke, i vad den avser att staten skulle kraftigare understödja och hjälpa dem, som skola bygga nya jordbruksegna hem. Jag kan däremot, i enlighet med den föregående ärade talarens yttrande, dock icke fullt

Ang. en jord- följa motionären i hans motion, när han går fram på den linjen att
bruksegna- söka genom användande av viss del av fonders och stiftelsers medel
hemsfond och öka kapitalet för de föreslagna fonderna.
en fiskerifond.

(Forts.)

När jag nu ser saken från egnahemssynpunkten, gäller detta framför allt Norrland, där det finnes så stora möjligheter att bilda nya jordbruksegna hem och där jag har sett så många exempel på, vilka svårigheter de pionjärer ha, som i våra norrländska marker skola bilda egna hem och bryta bygd där. Man kan härvid t. ex. tänka på en sådan nybyggare, som kanske vid kanten av en myr har att taga itu med sådana arbeten, som först och främst avdikning och sedan nyodling, därjämte uppförande av bostäder och uthusbyggen samt, såsom också framhållits, att skaffa inventarier och jordbruksredskap; och under den tid, dessa arbeten planläggas, har han givetvis ingen avkastning från sitt egnahem. Dessutom har han att genom biförtjänster uppehålla och livnära sig och sin familj, och det är mången gång på dessa platser en stor barnskara han har att försörja, och man kan då förstå, vilka stora svårigheter det möter för en sådan person att kunna förkovra och bibehålla det egna hemmet, vars skapande varit drivfjädern i hans görande och låtande.

Man kan förstå, vilken järnhård vilja, vilken okuvlig energi, som erfordras, och vilken försakelse och vilket utslitande arbete, som han har att möta för att kunna komma fram på den vägen. Det finnes ju många, vilka jag har exempel på, som gjort sådana storverk, sådana beundransvärda storverk i detta avseende, men det finnes också många, som dukat under. Allt talar för, att det vore högst nödvändigt, att staten ville verksamt hjälpa dem, ty det är icke nog med att de finnas, som vilja gå dessa vägar, utan här fordras att hjälpa många, som eljest avskräckas för att slå in på dessa vägar och förverkliga den tanke, som helt säkert ligger hos så många bland landsbygdens befolkning, nämligen att bilda sig ett eget jordbrukarhem. — Men vägarna avskräcka, som sagt, ty de svårigheter, som möta, synas alltför stora, och därutav kommer mången gång, att man från landsbygden, dit ens häg likvisst mest står, söker sig till städer och industriplatser.

Nu säger man, att det redan finnes medel, att det finnes fonder förut, som kunna hjälpa dessa människor. Vi ha ju avdikningsanslag, vi ha odlingsfonden och egnahemsfonden, vi ha ju anslag till premiering av jordbruk och mindre odlingsföretag; men det kan icke från dessa fonder lämnas dem den hjälp, som de så väl behöva och innerligt väl förtjäna. Det blir icke tillräckligt, det måste kraftigare åtgärder till för att komma någon vart.

Det har ju sagts, att det är en stor gärning, om man kan få två strån att växa, där förut växt endast ett, men de, som skola i våra norra landsändar bryta bygd och skapa sig egna hem, som skola frambringa nya värden och nya utkomstmöjligheter, de göra icke blott detta, utan de göra också något mer, de göra, att det växer säd och gräs, där förut jorden var öde och tom, vattnet svävade över marken och mörker var på djupet. Det är en fosterländsk

gärning, som de göra, och den bör kraftigare än hittills understödjas.

Jag skall icke uppehålla tiden längre, jag skall endast, med anledning av vad den siste ärade talaren sade, att man genom att lämna bidrag utan återbetalningsskyldighet skulle åstadkomma, att staten bleve i viss mån meddelägare i dessa nya egna hem, be att få säga, att det kan jag icke finna, att principen skulle leda därhän. Ty det är icke endast i detta fall, som staten lämnat anslag utan någon återbäringsskyldighet, liksom man heller icke ens ifrågasatt, att en sådan princip skulle medföra meddelägarskap från statens sida.

Jag finner emellertid, att jordbruksutskottet har ganska snävt behandlat den stora tanke, som jag nyss nämnde ligger i motionen, i vad den avser att giva en kraftigare hjälp för åstadkommande av dessa jordbruksegnahem. Man finner ju, såsom också här förut antytts, att jordbruksutskottet endast på den grund, att det medför så stora svårigheter att lösa frågan, slagit den ifrån sig, och utskottet föreslår i stället riksdagen att, om jag så får uttrycka mig, slå sig för sitt bröst och säga, att allan rättfärdighet är uppfylld. Jag kan icke finna, att denna stora fråga bör behandlas på det sättet.

Jag ber därför, herr talman, att få förena mig i det yrkande, som framställts från Göteborgsbanken om återremiss till jordbruksutskottet.

Herr Molin i Dombäcksmark: Herr talman! Såvitt jag kan finna, är motionen framsprungen av en önskan dels att råda bot på det missförhållandet, att största delen av de donationsmedel, som tillkomma år efter år, vandra till städerna och icke komma landsbygden till godo, dels och framför allt, att söka råda bot på den stora nationalafara, som heter landsbygdens avfolkning.

Jag kan icke underlåta att framlägga några synpunkter, som hittills icke kommit till uttryck här. Jag ser den här frågan så, att skall man komma till rätta med missförhållandena, så bör man gå och ta reda på orsakerna därtill. Vad äro då orsakerna till landsbygdens avfolkning? Jo, det är först och främst de dåliga kommunikationerna, vidare de mindre goda förvärvsmöjligheterna och sist och icke minst den s. k. »tråkigheten på landsbygden». Skall man få folket att stanna kvar på landsbygden, måste man söka avlägsna åtminstone den förnämsta av dessa olägenheter, och följden blir den, att frågan om landsbygdens avfolkning strängt taget uteslutande är en ren kommunikationsfråga.

Amerikanerna — herr Osberg har ju själv varit i Amerika och borde sett, hur det går till där — de praktiska amerikanerna sörja i första rummet för, att det blir kommunikationer till bygderna, sedan kommer bebyggandet och kolonisation av sig självt utan statsingripanden och statstjälp. Jag vågar därför påstå, att skulle kommunikationsväsendet ordnas så i detta land, att alla människor hade möjlighet att komma fram och sluppe de förskräckligt dåliga vägarna, vilka äro en landsplåga, särskilt i Norrland,

Ang. en jordbrukssegnahemsfond och en fiskerifond.
(Forts.)

Ang. en jordbruksegnahemsfond och en fiskerifond.

(Forts.)

så skulle allt det övriga så att säga komma av sig självt som ett brev på posten.

Detta hindrar ju icke, att en donation, en statens donation, om jag så får säga, skulle vara till ovärderligt gagn, och jag finner icke något principiellt oriktigt däruti, att staten framträder såsom donator, då så många enskilda människor framträda såsom donatorer och samla ihop stora belopp i fonder till allmännyttiga ändamål.

Nu är jag icke riktigt på det klara med, huruvida det är klokt att yrka bifall till motionen, sådan den föreligger. Det bjuder emot att redan nu, innan utredningen är verkställd, fixera beloppen till 10 miljoner kr. för statens fria jordbruksegnahemsfond och till 2 miljoner för statens fria fiskerifond. Utan olägenhet kan man stryka talet om miljonerna och låta utredningen visa, hur mycket penningar, som överhuvud taget behöves.

Vidare anser jag det icke lämpligt att söka gå fram på den bogen, att man skall beskatta eller brandskatta de donationsfonder, som redan finnas. Jag är rädd för, att därest motionen nu faller, så faller den just på den tuva, som motionären lagt i vägen, nämligen talet om att använda vissa stiftelsers och donationers avkastning för ändamålet.

Att återremittera frågan till jordbruksutskottet tjänar ingenting till, ty såvitt jag förstår, kommer första kammaren att bifalla utskottets förslag, och följaktligen kommer utskottet, därest andra kammaren skulle remittera ärendet tillbaka, endast att anmäla detta förhållande och hemställa att andra kammaren måtte fatta beslut. Vi skulle då få en debatt till i den här saken fullkomligt i onödan.

Jag tillåter mig därför hemställa, att andra kammaren måtte fatta följande beslut: »Att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det utredning skyndsammast möjligt måtte verkställas angående uppläggning av två statsfonder, den ena benämnd statens fria jordbruksegnahemsfond, den andra benämnd statens fria fiskerifond, för att befrämja egnahemsrörelsen för mindre bemedlade å landsbygden och för att stödja mindre bemedlade fiskare vid utövan- det av deras näring.»

Jag hemställer om bifall till detta ändringsförslag.

Herr Sjöblom: Herr talman! Då jag suttit i utskottet, när detta ärende där behandlades, skall jag be att få säga ett par ord.

Det är ju alldeles uppenbart, att vilken som helst av oss, vilken uppfattning vi än må hava i dessa frågor, ändå har en känsla av att motionären här burits av en stor samhällelig tanke, då han framfört sina önskemål. Att jordbruksutskottet det oaktat kommit till ett *enhälligt* avslag av motionen — det finnes ju visserligen en blank reservation, vars innebörd jag icke fullt förstår — beror givetvis därpå, att denna fråga säkerligen är av motionären något för tidigt väckt.

Det är ju först på sista tiden, som lantarbetarfrågan har blivit föremål för någon närmare uppmärksamhet, och för min del behöver jag icke här i kammaren upprepa, att jag hyser stort intresse för denna klass av landets medborgare. Men då riksdagen helt nyligen har

beslutit att låta verkställa en allsidig utredning om denna medborgareklass belägenhet och olika möjligheter till utkomst, synes det mig, som skulle klokheden bjuda att här något vänta med den åtgärd, som nu är på tal, nämligen tills nämnda utredning kan komma att föreligga. Vidare är det för kammaren bekant, att det f. n. sitter en kommitté med namnet jordkommissionen, som har ett annat stort uppdrag sig anförtrott, vilket står i intimaste sammanhang med detta spörsmål, nämligen att utreda, hur vår jordfråga skall kunna på lämpligaste sätt lösas.

Ang. en jordbruksegnahemsfond och en fiskerifond.
(Forts.)

Nu ser det visserligen ut, som om det ginge så att säga en våg genom hela landet i den riktningen, att egnahemsbildning ansåges vara både *a* och *o* för framtiden; däri ligger tyckes man hålla före Sveriges räddning. Det kan dock vara delade meningar om, huruvida det är klokt att göra så mycket av denna fråga. Jag har t. ex. den personliga erfarenheten att bland 100 av våra lantarbetare, som i och för sig kunna vara ofantligt duktiga, man knappast skall kunna leta upp mer än ett tiotal, sålunda 10 %, vilka skulle kunna betraktas som duktiga och dugliga egnahemsbyggare, d. v. s. som skulle antagas göra samma samhällsnytta på egna torvan som på andras. Det är nog icke så, att bara man placerar pengar i händerna på folk, man därmed kan skaffa lyckliga egnahem. Jag tror, att man måste ställa stora krav på de »objekt», som skola göra något av det hela.

Vidare förhåller det sig ju, som en ärad kamrat till mig på Stockholmslänslänkebänken sade, för några dagar sedan, att intill dess man kan sätta en damm för denna jordspekulation eller det rena jobberi med jorden, som f. n. pågår, är det enligt min tro tämligen ändamålslost, att staten anslår miljon på miljon till egnahemsbebyggande, ty det blir till sist jordjobbarna, som komma att draga nytta av dessa anslag.

Jag har därför den uppfattningen, att för så vitt man vill något stort, måste man också hava klart för sig, hur det skall ske. Redan nu anslås mycket stora belopp, dels till nyodlingar dels till avdikning, dels till direkt egnahemsbyggande. Men, mina herrar, dessa nyodlingar verkställas i ofantligt många fall på hårdbruten och till odling otjänlig mark, under det att i mellersta Sverige finnas arealer på hundra- och t. o. m. tusentals tunnland sammanhängande släta skiften, som med mycket små kostnader skulle kunna uppodlas, men vilken jord ingen egnahemsbyggare kan komma åt för pengar. Det finnes stora områden bolagsjord, som ligger till på ett dylikt sätt. Det undras mig, om det är klokt att offra tiotals miljoner kronor på att söka odla upp för odling olämplig mark, medan den bästa jorden är oåtkomlig för folk, som vilja odla den. Skulle dylika stora fält kunna göras tillgängliga för folket, då skulle jag också tro, att statsunderstöd blir fruktbarande, men det är icke fruktbarande att lägga ned miljoner på odling av stenbackar och svårtillgängliga marker, ty på det viset kan egnahemsbyggande leda till fördärv i mycket stor utsträckning.

Ang. en jord-
bruksegna-
hemsfond och
en fiskerifond.
(Forts.)

Det förefaller mig sålunda, herr talman, som om kammaren gjorde klokt uti att intill dess den beslutar lägga verksamheten i den riktning, som påyrkas i herr Osbergs visserligen mycket hedervärda och stort anlagda motionsplan, invänta såväl den utredning, som jordkommissionen har sig ålagd att verkställa, som även den, vilken kanhända blir resultatet av kammarens för en vecka sedan fattade beslut rörande lantarbetarefrågan.

Av dessa skäl, herr talman, skall jag be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Osberg: Herr talman! Jag vill endast säga, att jag hade väntat något helt annat från herr Sjöbloms sida. Nu är jag nära nog, jag höll på att säga, förtjust i hans yttrande. Han har nämligen styrkt mig i min uppfattning i denna sak och särskilt med avseende å de grunder, som för mig varit kanhända de utslagsgivande, då jag framkom med min motion.

När han här uppträder och vill påstå, att icke mer än 10 % av lantarbetarna kunna tänkas bliva duktiga och dugliga egnahemsbyggare, vill jag fullständigt stryka under hans yttrande på denna punkt. Vad är då orsaken till detta förhållande, herr Sjöblom? Jo, det är den olycksbringande emigrationens skuld, detta. Emigrationen i och för sig hade, som jag sade i mitt första anförande, icke varit så farlig, om den icke tagit med sig det andligen och kroppsligt starkaste av vårt folk; själva kärnan av vårt folk har Amerika skördat, och det mest sorgliga är, att 50 % av dessa de dugligaste och kraftigaste där dukat under till ingen nytta på grund av klimatiska förhållanden och överansträngning. Jag har själv varit med och sett det sätt, varpå man i Amerika behandlar de främlingar, som kommit dit. Där finnes det intet annat att göra än att antingen arbeta till det yttersta eller duka under. Är man stark nog att hålla sig uppe, är allt väl; om icke, så dukar man, som sagt, under.

Det är därför, herr Sjöblom, som vi genom kommunala åtgärder bort söka bevara detta duktiga folk för landet. Att undermåliga finnas, är ju sorgligt, men vi hava inga medel att upphjälpa den saken, utan det är den *framtida* folkstamman, som vi skola söka få förbättrad; det är den, som landet har att bygga på för framtiden. Hava vi en duglig lantbefolkning, av hög standard, då blir också städernas och industriernas folk av hög kvalitet, men är lantbefolkningen av låg standard, då få vi en låg sådan utefter hela linjen.

Jag tror att herr Sjöblom, med den kännedom jag har om honom, icke skulle känna sig bekymrad, om utslaget från andra kammarrens sida bleve, att min motion antogs.

Det ena goda behöver ju icke skämma det andra. Det är ju lämpligt, att den utredning, som nu pågår i dessa frågor, kopplas samman med de spörsmål, det här gäller, så att man slipper få en alltför dyrbar apparat i detta hänseende.

Hade jag nu trott, att det skulle lända till någon nytta att återremittera frågan till jordbruksutskottet, skulle jag verkligen gått in på herr Lithanders framställning. Jag har emellertid privat

fått höra, att utskottet, isynnerhet första kammarehalvan, betraktat min motion som så undermålig, att man icke ens ansett lämpligt att göra ett uttalande i någon som helst riktning. Detta har som sagt eu person yttrat för mig. Med den kannedom jag har om saken anser jag det därför icke tjäna någonting till att återremiss sker; det skulle naturligtvis ånyo bli samma förhållande som utskottet kommit till.

Ang. en jordbruksegnahemsfond och en fiskerifond.

(Porta.)

Jag hoppas ännu en gång på bifall till min motion, och jag vädjar till mina kamrater i kammaren, att de måtte stödja mig i detta ärende. Jag tror, att det icke skall lända landet annat än till godo, om så skulle ske. Skulle det visa sig, att utredningen icke komme att leda till något resultat, ja, då skall jag böja mig, men till dess söker jag fäkta, så länge jag kan.

Herr Andersson i Grimbo: Herr talman! Det är här fråga om åtgärder i ekonomiskt avseende i syfte att utnyttja de resurser, landet bjuder. Det finnes kolossalt stora jordområden, som icke alls tagits i besittning, och det icke enbart sådana, som herr Nilsson i Tänga omnämnde, nämligen som stå under vatten, utan även åtskilliga andra.

De statistiska uppgifter, som vi ha, huru stora jordarealer, som skulle kunna uppodlas, angiva, att det finnes många miljoner tunnland sådan jord. Således flera gånger så stort område, som är odlat, skulle ytterligare kunna brukas.

Det säges, att visst vill man odla upp jorden, visst vill man utnyttja landets resurser, och man vill också, att landsbygden icke skall avfolkas, utan att befolkningen skall stanna kvar vid jordbruket och icke gå till städerna och industrien. Detta senare beklagas samstämmigt; det hava vi ju hört.

Vad skall man då söka företaga för att vinna nödig rättelse, för att få folk att arbeta upp och odla den jord, som hittills icke blivit bearbetad? Ja, heter det, vi hava stora egnahemsfonder och av dessa lämna vi hjälp, vi hava anslag till nyodlingar, vi hava understöd m. m. i den vägen. Staten anslår ju så och så många miljoner åt egnahemsbyggande, och det torde vara tillräckligt, så att man därför icke behöver bifalla denna motion.

Ja, det är alldeles riktigt, att egnahemslånen kosta staten miljoner kronor. Men ser man närmare efter, hur fördelningen tillämpas, framgår det, att de, som bäst behöva få understöd, få allra minst, för att icke säga, icke någonting alls nämnvärt, under det de, som minst behöva, få mest.

Sedan måste man erinra sig, hur det går till, när egnahem bygges. Det sker i de allra flesta fall på det sättet, att egendommar styckas upp i smärre jordområden. Denna jord såsom odlad taxeras upp i jämförelsevis högt värde, och så måste det därtill vara stora och tidsenliga byggnader. Därför kommer i vanliga fall, när det är frågan om sådana egnahemslägenheter, låntagaren upp i den högsta tillättna lånesiffra, och på så sätt har staten hittills, enligt vad jag räknat ut till gottgörelser o. d. fått sätta till över 1,000

Ang. en jord-
brukseigna-
hemsfond och
en fiskerifond.

(Forts.)

kronor på varje dylikt egnahem. Vidare misslyckas det ju ibland, därför att det är otjänlig jord och dylikt, och dessutom har det beklagligt nog inträffat, att huvudgården givit större skördar, än egnahemslotterna lämnat, åtminstone under de första åren. Huruvida egnahemsbildandet under dylika vidriga omständigheter har varit till verklig nytta, torde ifrågasättas.

Därmed må nu vara huru som helst, så finnes det dock en annan del av befolkningen, som ämnar bilda sig egna hem: de som med mindre resurser slå sig ned på ouppodlad jord. De ta i regel mindre område var och en, och jorden är alltid av lågt värde. Då taxerades jorden lågt, och byggnaderna äro i förhållande därtill av primitiv art och icke heller för stort tilltagna, utan denna egnahems-tagare litat till sin egen kraft. När han nu skall ha den gottgörelse, som staten erbjuder genom räntelindring, är det tydligt, att han får en liten räntelindring, jämfört med den, som slår sig ned på förut odlad mark, utav det skälet, att uppburna lånebeloppet bliver obetydligt.

Om vi då tänka efter, vilkendera som är mest förtjänt av uppmuntran, så är det tydligt, att den senare, som odlar ljunghjord eller moras, har gjort samhället verklig nytta, därför att han genom detta arbete skapar nya värden och möjligheter att frambringa livsfröndeheter. Då skulle han naturligtvis proportionerligt ha större fördelar än den, som bara tar i besittning redan odlad jord. Men det är tvärtom.

Om man skulle kunna vinna någonting på detta område, så får det på något sätt läggas om, så att vi få personer att slå sig ned mera än hittills på ouppodlad jord. Det vore ett praktiskt grepp, om vi kunde åstadkomma något sådant. Den ouppodlade jorden ligger för närvarande till nästan ingen nytta, och det är gott om dylik.

Jag vill icke säga, att det enda riktiga vore att gå på herr Osbergs motion för att åstadkomma något dylikt. Men det är ändå så, att något behöver göras, och om man då kunde göra, som herr Molin i Dombäcksmark föreslog, och stryka de där miljonerna, så vore det icke så farligt, om ärendet återremitterades.

Jag ber att få förena mig med den talare, som yrkat återremiss av ärendet.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till den av herr Osberg i ämnet väckta motionen, 3:o) bifall till det av herr Molin i Dombäcksmark under överläggningen framställda yrkandet samt 4:o) bifall till yrkandet om ärendets återremitterande till utskottet för ny behandling; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid, till följd varav herr talmannen ånyo upptog de återstående propositionerna, av vilka därvid den under 2:o) angivna antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 89, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Osberg i ämnet väckta motionen.

Voteringen utvisade 106 ja mot 48 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 12.

Härefter föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 90, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående statens rätt till viss industrien upplåten jord jämte skogar och vattenfall m. m.; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 13.

Vidare föredrogs andra särskilda utskottets memorial, nr 4, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande andra särskilda utskottets utlåtande nr 3 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om begränsning av tiden för bageri- och konditoriarbete samt två i ämnet väckta motioner.

*Ang. en jordbruksegna-
hemsfond och
en fiskerifond.
(Forta.)*

*Ang. begräns-
ning av tiden
för bageri-
och konditori-
arbete.*

Därvid yttrade:

Herr Lindman: Herr talman! Då andra särskilda utskottet behandlade Kungl. Maj:ts proposition beträffande förevarande lagförslag, så gingo högermedlemmarna i utskottet in på det förslag, som förelåg, i allt utom en enda punkt, en punkt, som efter vår mening var av stor principiell innebörd. Vi ansågo nämligen — jag säger vi, ehuru jag själv icke deltog i utskottet vid behandlingen av frågan, därför att samtliga högermän i utskottet hade den uppfattningen — att lagen icke borde gälla för sådan rörelse, som bedrivs utan annat biträde än hustru och hemmavarande barn, och jag vill framhålla, att denna punkt för oss var av stor principiell innebörd.

Det var den ena sidan av saken. Det andra var, att vi ansågo, att lagen icke skulle tillämpas på sådant arbete, som kunde bedrivas dygnet runt. Vi kunde nämligen icke förstå, varför man icke t. ex. i ett bageri skulle kunna få använda arbete med lagindelning i tre skift under hela dygnet, lika väl som ju meningen med det nya förslag om åtta timmars dag, som föreligger, är, att det skall kunna förekomma annan verksamhet, som bedrivs med skiftarbete dygnet runt.

Ang. begränsning av tiden för bageri- och konditori-arbete.

(Forts.)

Första kammaren beslutade i överensstämmelse med utskottets hemställan med tillägg av denna vår reservation. Andra kammaren återigen biföll tvenne reservationer, den ena av herr Persson i Fri-torp, som avsåg, huruvida lagen skulle vara begränsad till att gälla vissa år, eller om den skulle gälla för framtiden utan någon sådan begränsning, och den andra av socialdemokraterna i utskottet, som avsåg en ändring i 4 §, vilken var av skäligen obetydlig innebörd.

När nu utskottet fick dessa kamrarnas olika beslut till sammanjämkning, så har, som herrarna se, utskottet föreslagit, att båda kamrarna skulle frånträda sina beslut och att man skulle förena sig om det, som var utskottets ursprungliga förslag. Detta skulle sålunda innebära, att högerreservanterna i utskottet icke skulle kunna göra sin mening gällande beträffande vare sig den ena eller den andra av de principiellt viktiga ståndpunkter, som vi förfäktat, och detta oaktat vi erbjudit oss att inskränka frågan om driften på tre skift till att gälla endast sådana bagerier, som tillverka spis- och knäckebröd, d. v. s. hårt bröd och där det sålunda är fråga om mera fabriksmässig drift än vid vanlig bageridrift. Utskottet har således stannat vid att man från högersidan skulle helt offra allt detta, och i stället erbjuder sig vänstern i utskottet att avstå från de båda skäligen obetydliga förändringar, som andra kammaren hade fattat beslut om vid ärendets behandling och som hade tillkommit — jag tror mig kunna säga det — uteslutande av rent taktiska skäl för att förbättra sammanjämningen. Vi skulle alltså offra tvenne viktiga principalsaker från högersidan, emot att man från vänstersidan endast skulle slopa två ytterst obetydliga saker.

För min del har jag icke ansett, att en dylik sammanjämkning kan bära skäl för namnet sammanjämkning över huvud taget. Dessutom skulle jag vilja tillägga, att man knappast kan säga, att något verkligt försök att sammanjämka ägt rum i utskottet, utan vardera parten har fått lämna fram vad den velat föreslå, och sedan har man helt enkelt voterat.

På grund av detta skall jag be, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Hagman i Stockholm: Herr talman, mina herrar! Under erinran om de skäl, som anfördes här i kammaren vid behandlingen av detta förslag till lag beträffande bageriyrket, har vänstern inom utskottet vid sammanjämningen av kamrarnas skilda beslut ansett, att en sammanjämkning borde sökas på den linje, som här är föreslagen. Då ha vi från andra kammaren avstått från beslutet i 4 §, som borttog Konungen tillerkänd rätt att medgiva utsträckt avvikelse från lagens tillämpning, och vi ha vidare frånfallit beslutet om att lagen icke skulle ha temporär giltighet, utan tagit det ursprungliga förslaget, sådant det förelåg i den kungl. propositionen.

Jag tillåter mig därför, herr talman, att hemställa om bifall till utskottets sammanjämningsförslag, sådant det här föreligger.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen

propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå; och biföll kammaren utskottets hemställan.

*Ang. begränsning av tiden för bageri- och konditori-arbete.
(Forts.)*

§ 14.

Vid härpå skedd föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande, nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om statsdepartementen yttrade:

Ang. lag om statsdepartementen.

Herr L i t h a n d e r: Herr talman! I det föreliggande betänkandet yrkas bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 359, där bl. a. föreslås bestämmelser rörande det nya handelsdepartementet. Jag skall då be att vid detta tillfälle få uttrycka den förhoppningen, att när detta handelsdepartement blir en verklighet, det måtte komma att stå i en livlig och omedelbar kontakt med näringslivet, så att det må kunna fylla den viktiga uppgift, som blir detsamma förelagd, och att det kommer att svara mot de förhoppningar, som vi från hela det svenska näringslivet ha ställt på detta departement sedan långliga tider tillbaka.

På sin tid förelåg yrkande om att det skulle tillsättas ett national-ekonomiskt råd, och där var grundtanken just den, att detta råd skulle genom tentakler utåt stå i mycket intimt samarbete och samband med representanter för näringslivets olika grenar. Jag vill därför begagna även detta tillfälle för att varna mot att inslä på den väg, som jag tillät mig reagera mot i andra kammaren den 7 maj enligt protokoll nr 46 sidan 81, nämligen att man skulle även i ringaste mån betrakta och behandla detta nya handelsdepartement som någon som helst reträttplats för de hittillsvarande kommissionerna. Ty då kommer icke detta departement att hälsas på samma sätt från näringslivets män, som eljest tvivelsutan bleve fallet. Jag vill med andra ord uttrycka den förhoppningen, att detta departement skall medverka till och vara en väktare kring svenskt näringsliv, svensk industri, svensk handel och svensk sjöfart, så att det fullt och helt kan fylla den viktiga uppgift, som kommer att bli densamma förelagt.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande än bifall till utskottets förslag.

Herr S o m m e l i u s: Herr talman! I anslutning till vad den förre ärade talaren framfört ber jag blott att få uttrycka — om detta lagförslag, som synes bli fallet, går igenom — min stora tillfredsställelse och min tacksamhet till alla dem, som bidragit till att lösa denna fråga. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 15.

Föredrogos vart för sig:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 29, i anledning av dels

Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ordning och villkor för ändring i kommunal och ecklesiastik indelning m. m., dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av §§ 1, 8, 11, 21, 23 och 35 i förordningen den 21 mars 1862 om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd, dels ock en i anledning av förstnämnda proposition inom riksdagen väckt motion; samt

statsutskottets utlåtanden:

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskild tjänstårsberäkning i fråga om tillfällig löneförbättring för vissa underofficerare av 2:a graden vid kustartilleriet; och

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring åt öververkmästaren J. F. Engblom.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 16.

*Ang. arbetena
å kaserneta-
blissemanj för
femton
infanteri-
regementen.*

Statsutskottets utlåtande, nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts under riksstatsens för år 1920 fjärde huvudtitel gjorda framställning angående fullföljande av arbetena å kasernetablissemang för femton infanteriregementen föredrogs härefter; och lämnades ordet därvid på begäran till

Herr H a m m a r s k j ö l d, som yttrade: I sin motivering framhåller utskottet att endast omkring hälften av livgrénadjärregementenas kasernetablissemang i Linköping, varå arbetet för närvarande befinner sig i ganska framskridet skick, nu bör fullbordas, då däremot med färdigställande av etablissemang i övrigt bör tills vidare anstå. Såsom motiv för denna framställning anföres, dels att man bör avvakta den blivande allmänna revisionen av vårt försvarsväsen och dels hänsyn till de för närvarande högt uppdrivna byggnadskostnaderna.

Det första av dessa två skäl förefaller mig icke vara synnerligen bärande. Det har visserligen från visst håll framhållits, att en revision bör äga rum av 1914 års härordning och att i sammanhang därmed den s. k. vinterlinjen borde övergivas för infanteriets vidkommande. Kasernbygget i Linköping står emellertid icke i omedelbart samband med 1914 års härordning, utan hänför sig till 1901 års härordning med dess sommarlinje. Efter mitt förmenande föreligger sålunda ett behov av dessa etablissemang, vare sig man bibehåller den s. k. vinterlinjen, eller skulte besluta återgå till den s. k. sommarlinjen.

Annorlunda ställer det sig naturligen med byggnadskostnaderna. Det är nämligen sannolikt, att om man skjuter upp vissa delar av byggnadsarbetet, utsikter föreligga, att kostnaderna skola kunna minskas. Men om man granskar dessa förhållanden närmare, så tror jag icke besparingen kommer att bli synnerligen stor, om den ens blir någon alls. Utskottet framhåller sålunda, att i sammanhang med ändringarna i byggnadsplanen vissa byggnadstekniska kostnader kunna uppstå och att dessa kostnader böra bestridas av de medel, som ställts till

kasernbyggnadsnämndens förfogande. Men även andra kostnader komma att vållas av ett uppskov. Ty så länge de nya etablissemangen icke i sin helhet fullbordats, kvarstår behovet av etablissemangen på Malmen och i viss mån även av att hyra lokaler i Linköping. Övergår man då till sommarlinjen, blir dock behovet av hyrda lokaler i Linköping avsevärt reducerat.

*Ang. arbetena
å kaserneta-
blissemang för
femton
infanteri-
regementen.*

Forts.

Etablissemangen på Malmen äro uppförda för tillfälliga behov och äro icke synnerligen solitt byggda. Under de sista åren hava icke några vidlyftigare reparationsarbeten utförts på dem, dels med hänsyn till den väntade inflyttningen i de nya etablissemangen och dels på grund av bristen på material och de höga arbetsprisen. Skulle regementena för en längre tid behöva använda sig av etablissemangen på Malmen, måste med nödvändighet ganska omfattande och dyrbara reparationer vidtagas å desamma. Särskilt vill jag därvidlag framhålla, att tak, golv och fönster äro mycket bristfälliga och att vattenledningen sedan några år är utdömd. Härtill kommer de årliga flyttningskostnaderna, dels de direkta transportkostnaderna, dels det slitage på materiel, som uppkommer under flyttningarna, och slutligen mötesbidragen. Efter den förhöjning av mötesbidragen, som i lördags beviljades av riksdagen, måste man enligt statsverkspropositionen räkna med att mötesbidragen uppgå till en summa av omkring 40,000 kronor årligen för vardera av dessa båda infanteriregementen.

Härtill kommer, att även annan användning kan ifrågasättas för lägerplatsen Malmen. Redan har flygkompaniet sin huvudstation där och tränger allt mer och mer in på övningsplatsen. Och det är föga angenämt att bedriva övningar med trupper i större utsträckning å Malmen, då, såsom inträffade i förrgår, en flygmaskin av största typen slår ned på exercisplatsen. Ävenledes hava statens järnvägar börjat hämta grus i närheten av övningsplatsen och redan trängt alldeles in på kasernområdet.

Om man sammanställer dessa olika synpunkter, blir den summa, som kan besparas genom ett uppskov, säkerligen icke så stor, som det vid första ögonkastet kan förefalla.

Att ett uppskov är menligt för tjänsten och medför svårigheter av olika slag, är påtagligt. Jag vill därvid särskilt framhålla, att manskapet och sålunda även de värnpliktiga härigenom få en vida sämre förläggning och att tjänsten för kompaniadjutanter och övriga underofficerare, som hava materiel till uppbörd, blir försvärad och mera ansträngande än i ett modernt etablissemang.

Den utredning, som föreligger från utskottet är, som jag härmed sökt visa, icke synnerligen fullständig. Jag hoppas emellertid, att vid nästa års riksdag en fullständigare utredning kan föreliggas, och att statsutskottet då skall finnas villigt tillstyrka det omedelbara färdigställandet av etablissemangen i Linköping samt att bygget under tiden bedrivs så, att genom det beslut, som fattas i dag, uppskovet med bygget icke måtte fördröjas mera, än som är oundgängligen nödvändigt.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 17.

Härpå föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fastställande av ny avlöningsstat för läkar- och kontorspersonalen vid statens hospital och asylor m. m.;

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av dyrtidstillägg under år 1919 åt vissa extra provinsialläkare;

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för utförande av vissa undersökningsarbeten å Malmöhus slott; och

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående visst undantag från det i åtskilliga fall stadgade förbud att med civil befattning förena annan tjänst å rikets stat.

Utskottets i dessa utlåtanden gjorda framställningar blevo av kammaren bifallna.

§ 18.

Vidare föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tilläggsanslag till fullbordande av arbetet med utläggning av ytterligare ett järnvägsspår mellan Rönninge och Järna m. m.; och yttrade därvid:

*Ang.
ytterligare
järnvägsspår
mellan
Rönninge och
Järna m. m.*

Herr Lindman: Herr talman, [mina] herrar! I det yttrande, som utskottet här har avgivit, framhåller utskottet bl. a., att även om man måste taga en viss hänsyn beträffande förseningen av detta arbete till de rådande förhållandena, så synes det dock utskottet, att vad som förekommit giver vid handen, att ifrågavarande arbeten icke bedrivits på sådant sätt, som riksdagen med sitt tidigare gjorda uttalande åsyftat.

Det är ju ett ganska anmärkningsvärt yttrande av utskottet och en ganska allvarlig anmärkning, som utskottet där gör emot arbetenas utförande. Jag tror dock, att utskottet har haft allt skäl att göra denna anmärkning.

Om man tittar tillbaka litet på förhållandet beträffande dessa byggen, så torde kammarens ledamöter erinra sig, att år 1910 beslöt riksdagen på Kungl. Maj:ts förslag, att en ny järnväg skulle byggas. Men det var då icke den linje, som nu är under utförande, utan det var en linje, som kallades Glasbergalinjen och som gick förbi Södertälje. Emellertid väcktes vid 1911 års riksdag motion om beslutets upphävande och undersökning av den nu under utförande s. k. Strömslinjen. En undersökningskommission tillsattes, den s. k. Södertäljekommissionen, som föranstaltade om en ny undersökning, vilken gav vid handen att Strömslinjen hade sina företräden. Av kommissionens betänkande, som avlämnades i december 1911, framgick, att Glasbergalinjen skulle kosta 6,330,000 kronor, under det att Strömslinjen skulle kosta 5,420,000 kronor, alltså att den av riksdagen beslutade Glasbergalinjen skulle bli 910,000 kronor dyrare än Strömslinjen, samtidigt som Glasbergalinjen skulle vara 2,5 km. längre än Strömslinjen.

Med anledning av detta framlade Kungl. Maj:t 1912 i proposition till riksdagen ett förslag, att riksdagen skulle upphäva sitt tidigare beslut. Det var på den nuvarande civilministerns föredragning. Han var även då civilminister. Med anledning av detta upphävdes beslutet om Glasbergalinjen, och i stället beviljade riksdagen medel för Strömslinjen, som då hade prutats ned från de tidigare beräkningarna med ytterligare ett belopp, så att den nu skulle kosta 5,074,200 kronor. Detta blev riksdagens beslut, och riksdagen trodde väl då, att den fattat ett klokt beslut, då den fått en järnväg, som var både billigare och kortare.

Det tillsattes en byggnadskommission, som skulle handha arbetets utförande. Man gick sålunda från de vanliga myndigheter, som ha med detta att göra, nämligen för utförande av järnvägsbyggnader, järnvägsstyrelsen och för utförande av kanalbygget i Södertälje kanal den myndighet, som har med det att göra. Denna byggnadskommission tillsattes den 10 juni 1912.

Det dröjde icke så länge, förrän riksdagen återigen fick höra av detta ärende. Det var redan påföljande riksdag, alltså 1913, då det kom fram i den formen, att man begärde ett anslag av 550,000 kronor för att verkställa bankfyllnader på denna järnvägslinje, sådana bankfyllnader, som icke kunde erhållas ur schaktningar för samma järnväg. Och Kungl. Maj:t föreslog då, att dessa bankfyllnader skulle tagas ur kanalen genom att giva den större bredd och större djup, än som först var avsett.

Om herrarna titta på den nu föreliggande kungl. propositionen nr 217, så skola herrarna finna, att efter detta har det beviljats anslag på anslag till detta järnvägsbygge, så att om man lägger till det, som nu är fråga om, nämligen dessa 1,550,000 kronor, så är man uppe i en summa av 8,749,200 kronor i stället för ursprungligen beräknade 5,420,000 kronor. Naturligtvis måste var och en erkänna, att genom det oerhörda försenandet av bygget har detsamma kommit att utföras under en tidsperiod, då allting stigit och sålunda kostnaderna varit väsentligt mycket högre, än de voro vid tiden för kostnadsförslagets uppgörande. Och på grund av denna stora försening har naturligtvis tillkommit åtskilligt, som har kunnat föranleda kostnadsstegring. Jag vill dock erinra om att redan 1912 på hösten uppgjordes entreprenadkontrakt och enligt detta skulle järnvägen utföras för den kostnad, som då var upptagen, och vara färdig hösten 1915.

Men denna väldiga ökning torde ha sin förnämsta orsak i andra omständigheter. Man kan icke frigöra sig från, när man studerar handlingarna i detta ärende, att vad som understundom dyker upp i dagspressen om denna sak dock visar, att det långt ifrån är med detta bygge, som det borde vara. Jag säger långt ifrån och stryker under det ordet, ty jag tror, det är fullkomligt berättigat. Man skall då finna, mina herrar, att när det förslag, som var grundläggande för riksdagens beslut 1912, uppgjordes, så var det icke föregånget av ordentliga och grundliga undersökningar av markens beskaffenhet. Det förelåg icke sådana, och detta oaktat man hade haft allt skäl att vara försiktig särskilt av den anledningen, att järnvägsstyrelsen i sitt utlåtande, som avgavs någon gång 1910 eller kanske 1909, uttalade om Strömsförslaget de

Ang.
ytterligare
järnvägsspår
mellan
Rönninge och
Järna m. m.
(Forts.)

Aug.
ytterligare
järnvägsspår
mellan
Rönninge och
Järna m. m.
(Forts.)

orden, att förslaget upptog avsevärda bankfyllnader över marker söder om Saltskogsfjärden och att borringarna givit vid handen, att denna mark vore synnerligen lös och alls icke kunde bära de föreslagna utfyllningarna. Detta var järnvägsstyrelsens utlåtande. Men trots detta gjordes icke några ordentliga undersökningar av dem, som ville driva fram detta bygge och upphäva riksdagens tidigare fattade beslut.

Vad har nu följden blivit av detta? Jo det, att staten har fått ikläda sig stora kostnader för att borttriva redan uppförda byggnadsverk i och för detta järnvägsbygge. Man har naturligtvis undrat över detta och över de skedda rasen, som herrarna säkerligen alla läst om i tidningarna, och huru det kunde förhålla sig med detta, att man skriver till uppförande av byggnadsverk utan att undersöka marken, så att det kan inträffa, att det rasar alldeles intill dessa byggnadsverk. Den 13 juni 1916 inträffade ett stort ras alldeles intill broläget vid Södertälje kanal.

Går man nu, som jag sökt göra, tillbaka till handlingarna, så skall man finna, att detta företag föregicks dock av en geologisk undersökning. Den finnes omnämnd i Södertäljekommissionens betänkande, och den gjordes av statsgeologen Svenonius. I sin utredning förordade Svenonius, att hela kanalen skulle vid fördjupandet och ombyggnaden utvidgas söderut, därför att man då skulle få ökade utsikter att få betryggande stöd för bropelarna. Om nämligen kanalen makades söderut, skulle pelaren på södra sidan och landfästet på södra sidan komma på mark, som hade bättre grund, än som Svenonius förmenade skulle bli fallet, om det utfördes enligt förslaget. Detta har icke gjorts, utan i stället har kanalen och därmed bron och landfästena och pelarna flyttats norr ut, således i strid mot vad denne sakkunnige expert uttalat på grund av den geologiska undersökning han gjort. Och utom detta har man icke heller iakttagit, att lutningen på södra kanalbanken gjordes i lutningen 1 på 2, som var förutsättningen, då Svenonius gjorde sin undersökning, utan man har i stället gjort en kanalbank, som är brantare. Man har nämligen givit den en lutning av 1 på 1,5. De lösa partierna på den södra sidan blevo av dessa två anledningar icke borttagna. Bägge dessa saker, dels om man flyttat kanalen mera söderut och dels om man gjort lutningen mindre brant, hade medverkat till att få bortschaktat de lösa partierna på södra stranden i kanalbanken. Det finns icke någon förklaring till att man icke gjort detta. Det är svårt att kunna tänka sig, att det fanns någon annan grund för att icke följa den sakkunnige geologen, än att man därigenom hade fått en högre byggnadskostnad, vilket man undvek genom att icke iakttaga vad han föreslagit. Genom dessa åtgärder kom man emellertid ned till en lägre byggnadskostnad och naturligtvis fick man därigenom en vackrare siffra, nämligen 910,000 kronor lägre än den beräknade kostnaden för Glasbergalinjen.

Först på hösten 1914 började man göra borringarna. Entreprenadkontraktet skrevs hösten 1912. Arbetet skulle enligt detta vara färdigt hösten 1915. Men mina herrar, hösten 1914 började man igångsätta borringarna, sålunda 2 år efter sedan bygget hade påbörjats. Den rapport, som sedermera avgavs över dessa borringar, utvisade,

att man hade påträffat lera i den södra slänten framför och invid pelaren. Men, heter det vidare, resultaten visade, att denna lera skulle komma att i det allra närmaste bortgrävas. Borrningarna på hösten 1914 visade sålunda, att man hade funnit lera i denna södra slänt. Det är ett faktum, att på den ritning, som man uppgjorde samma månad som borrningarna påbörjades och som är daterad den 23 november 1914, angives, att pelarna vila på fast botten. På den ritningen finnes under både landfästena och pelarna angivet fast botten, och detta fastän dessa borrningar dock hade utvisat, att det fanns lera i södra slänten.

*Ang.
ytterligare
järnvägsspår
mellan
Rönninge och
Järna m. m.
(Forts.)*

Man kan i detta sammanhang icke annat än uttala sin stora förvåning. Och jag tror, att man även som lekman och icke sakkunnig på detta område måste finna det förvånansvärt, när man påbörjat byggandet av landfästena högst upp på slänterna för att sedermera efteråt göra avschaktningar och så slutligen gå längst ned till botten av kanalen och uppföra pelarna. Naturligtvis borde, som jag även hört mycket sakkunniga personer uttala, detta ha gått i motsatt ordning.

På den ritning, som jag nyss omnämnde och som angav fast botten både under landfästena och under pelarna, har man även bibehållit den södra slänten i lutningen 1 till 1,5 trots den lerförekomst, som man konstaterat.

Vad har man då kommit till i detta avseende? Jo mina herrar, man har byggt ett landfäste högt uppe på krönet av en slänt, en slänt som lutar 1 på 1,5, och vilken slänt man konstaterat innehålla ett lerlager. Följden blev ju bara vad den kunde bli. Detta landfäste fick tagas bort. Kungl. Maj:t fick i februari 1917 lov att besluta att låta riva ned hela landfästet, schakta ned den södra slänten och bygga landfästet längre in, där det kunde stå på fastare grund. Nog får man väl ändå erkänna, att det är ett egendomligt sätt att gå tillväga, när man skall handha statens medel.

Jag vill i samband med detta påpeka, att när man sedan hade rivit bort detta södra landfäste, så konstaterade man, att det låg till cirka $\frac{1}{3}$ av sin omfattning på lera och att denna lera låg dels alldeles straxt under bottensulan, dels täckt endast av ett tunnt sandlager. På denna ytterst osäkra grund hade man lagt landfästet.

Men det är icke nog med detta. Man hade även ett landfäste på norra sidan, som var uppfört på samma sätt. Där var dock dess bättre icke lera under, men det var ett annat fel. Lutningen där var lika brant, nämligen 1 på 1,5. Mellan dessa båda landfästen på sidorna om kanalen stå två pelare. Den norra pelaren har blivit utsatt för för starkt tryck av denna slänt, och därför skulle det undersökas, om det icke var nödvändigt att taga bort denna pelare. Men i stället för att göra det fann man, att man kunde göra om slänten, så att den istället för lutningen 1 på 1,5 fick lutningen 1 på 2. Men därav följde naturligtvis också, att man fick taga bort det norra landfästet. Och mycket riktigt finner man, att i januari 1919 har Kungl. Maj:t resolverat, att det norra landfästet skall nedrivs och slänten nedschaktas till en svagare lutning. Detta därför att pelaren icke kunde tåla trycket. Man hade alltså uppfört två landfästen på slänter av 1 på 1,5 och fått

Ang.
ytterligare
järnvägsspår
mellan
Rönninge och
Järna m. m.
(Forts.)

riva ned dem och ändra slänterna till 1 på 2. Det blev resultatet av detta.

Jag måste också säga ett ord om den s. k. södra pelaren. Den har icke utförts på det sätt, som från början var meningen, utan man har måst förstärka den, och man skulle kunna ställa den frågan till sig: hade detta förstärkningsarbete blivit gjort, om raset icke hade inträffat? Det är föga sannolikt utan då hade den nog fått bliva, som den skulle blivit enligt det första förslaget. Med vad resultat i framtiden, kan man icke säga, men naturligtvis hade det kunnat vara rätt riskabelt.

Ja, herr talman, detta är i mycket kort sammandrag denna mycket dystra historia om detta järnvägsbygge, som är långt ifrån fullbordat och om vilket utskottet faller de ord som jag nyss uppläste.

Man gör sig nu den frågan: huru är överhuvud taget något sådant möjligt i vårt århundrade? Icke kan det väl vara så, att ingenjörsvetenskapen i vårt land står så lågt, att dylika saker skulle kunna förekomma litet emellanåt. Man kan icke och vill icke tro annat, än att detta är ett rent undantagsfall, att ingenjörsvetenskapen icke visat sig vara mäktig att göra de undersökningar, genom vilka allt detta hade kunnat förebyggas. Man frågar sig: vem bär skulden för detta? Naturligtvis måste det vara den, som i första hand drivit fram detta bygge på detta sätt, och den, som utfört undersökningarna så illa, som här är fallet. Jag undrar, herr talman, om det icke när miljonerna på detta sätt få lov att offras, må vara berättigat att uttala sitt stora ogillande av vad som skett och även i frågasätta, om icke herr statsrådet och chefen för civildepartementet borde söka utrona, hur det har varit möjligt, att något dyligt kunnat förekomma.

Statsutskottet säger vidare, att då utskottet tillstyrker det be-
gärda anslaget, förutsätter utskottet, att »Kungl. Maj:t vid prövningen av frågan om arbetenas fortsatta bedrivande tager i övervägande huruvida en omorganisation av den nuvarande byggnadskommissionen kan varda erforderlig, samt om icke åtgärder böra vidtagas för ernående av ett intimare samarbete mellan kommissionen och järnvägsstyrelsen än hittills ägt rum.» Det må man väl ge utskottet rätt i och uttala en förhoppning om att även herr statsrådet och chefen för civildepartementet ville göra detta. Man skulle möjligen kunna ifrågasätta, om icke det lyckligaste vore att låta den nuvarande ledningen helt upphöra med handhavande av detta arbete. Det återstår allenast att bygga en bro och en sluss. Slussen bygges av vattenfallsstyrelsen. Vore det icke skäl att låta järnvägsstyrelsen bygga bron färdig? När kan man överhuvud taget vänta, att detta byggnadsföretag blir färdigt? Det är en fråga som det vore av stort intresse, om man kunde erhålla svar på.

Jag ber slutligen att få framhålla, att när riksdagen vid byggets tillkomst, såsom utskottet här erinrar om, framhöll, att man borde åstadkomma en effektiv och sakkunnig ledning, så att man skulle undvika olägenheterna av att detta bygge berörde flera myndigheter, så har riksdagen också uttalat sin önskan, att detta byggnadsföretag skulle utföras på entreprenad. Så skedde också till en början, som jag nyss

nämnde. Ett entreprenadkontrakt uppgjordes hösten 1912, och företaget skulle vara färdigt tre år därefter. Men nu utföres arbetet icke längre på entreprenad, utan det utföres av byggnadskommissionen. Jag vet icke, vem som bemyndigat kommissionen att göra ändring i detta avseende, om kommissionen haft makt att göra det själv, eller om den förvärvat Kungl. Maj:ts tillstånd. Ett faktum är dock, att företaget nu icke utföres på sätt, varom riksdagen uttalat önskan.

Ang.
ytterligare
järnvägsspår
mellan
Rönninge och
Järna m. m.
(Forts.)

Slutligen och till sist. När man ser alla dessa olyckshändelser, som förekommit vid detta bygge, och ser, hur man byggt, rivit ned och förändrat samt underlåtit att följa den sakkunniga expertens utlåtande och i stället handlat helt i strid med dem, ställer man till sig den frågan: hurdant blir detta företag, när det blir färdigt? Är det då utfört på ett betryggande sätt? Här hända understundom stora olyckor i vårt land. Vi hava till exempel haft den stora olyckan vid Getå. Vem svarar nu för att detta företag är så tillfredsställande undersökt, att man verkligen kan lita på att det blir bestående och kan uppbära den stora genomgående trafik som skall gå fram där under de kommande åren. För min del undrar jag, om icke herr statsrådet och chefen för civildepartementet, som ju naturligtvis icke är skyldig till dessa olyckor men som dock genom sitt förslag till riksdagen 1912 att upphäva ett tidigare beslut och förorda detta här ett mycket starkt indirekt ansvar både för vad som här har hänt och för vad som möjligen kan komma att inträffa — jag undrar, säger jag, om icke herr statsrådet har all anledning att begrunda, vad utskottet här talat om. Borde icke herr statsrådet låta undersöka, varför det blivit, som det blivit, och överväga, om icke byggets företagande bör lämnas till andra och låta allvarligen undersöka, om bygget, när det blir färdigt, verkligen är sådant, att det blir av fullgod beskaffenhet.

Chefen för civildepartementet herr statsrådet *S c h o t t e*: Herr talman, mina herrar! Det är naturligtvis icke så lätt för mig, som icke är teknisk sakkunnig, att här gå in på alla de frågor och den kritik som herr Lindman här framställt, varvid han i hög grad stött sig på en tidningspolemik, som i denna sak förts av en känd fackman, som vid olika tillfällen kämpat för den åskådning, som herr Lindman företrädde, nämligen att detta arbete icke skulle vara igångsatt och fullföljt med tillräcklig teknisk sakkunskap och tillräcklig omsorg.

Jag tillåter mig att ånyo först erinra något om hur denna fråga tillkom. Det var, som herr Lindman talade om, den gamla tvisten, som åtskilliga av kammarens ledamöter också känna till, mellan Glasbergalinjen och Näslinjen. Det var åtskilligt olika meningar, som gjorde sig gällande från olika håll. Herr Lindman känner väl till, att det var en riksdagsman på Stockholmslänsbanken, som var kanske ivrigast för att i huvudsak bibehålla den nuvarande sträckningen och således draga linjen över Ström. Det var också många röster, som redan när Glasbergalinjen beslöts höjdes mot denna linje. Man ville icke förlänga en så viktig infartsled till Stockholm, en led som skulle uppbära en så betydande trafik. När sedermera riksdagen gjorde en hemställan om att Strömlinjen skulle undersökas, tillsattes härför en särskild

Ang.
ytterligare
järnvägsspår
mellan
Rönninge och
Järna m. m.
(Forts.)

kommission, och det var under det att herr Lindman var statsminister. Kommissionens sammansättning blev också, som herr Lindman givetvis erkänner, så allsidig och lämplig, som överhuvud taget var möjligt. Kommissionens förslag, som sedermera framlades för följande års riksdag, blev ju också av riksdagen antaget, utan att några anmärkningar från riksdagens sida gjordes rörande den av kommissionen verkställda utredningen.

Nu kan jag icke bedöma, om denna utredning i alla sina detaljer var fullständig, men jag hade, när dess förslag framlades, ett strakt intryck av att erinran mot utredningen ej var att framställa.

Nu har jag rörande detta arbetsföretag mottagit ett flertal rapporter och jag har stått i livlig förbindelse med kommissionen för att få fram allt vad den hade att andraga till sitt försvar i anledning av den förtherörda polemik, som fördes i tidningarna. Jag har också många och stora luntor här, som jag skulle kunna föredraga, men jag antar, att det icke intresserar kammaren tillräckligt att gå för mycket i detalj. Jag vågar naturligtvis icke stå för alla dessa detaljer, utan de äro sådana, som de meddelats mig från kommissionen.

Först anmärkte herr Lindman på markundersökningen, att icke någon noggrann geologisk utredning verkstälts. Därpå svarar kommissionen: »Sällan eller aldrig har väl i vårt land en järnvägslinje gjorts till föremål för så noggranna undersökningar som linjen förbi Södertälje. I undersökningskommissionen sutto ju åtminstone fyra erkänt framstående tekniker, och den geologiska undersökningen hade uppdragits åt statsgeologen doktor Svenonius, vilken nu påstås hava varnat för byggandet av linjen över Näset (alternativ VII) på grund av lösa partier», ett påstående som även framförts i de tidningsartiklar, på vilka herr Lindman stött sig. Det sägs vidare från kommissionens sida: »Faktum är emellertid, att just i broläget ligger enligt Södertäljekommissionens förslag alternativ VII, Näslinjen, den nya kanalens mitt omkring 5,0 meter *norr* om den gamla kanalens mittlinje, varför det av doktor Svenonius omnämnda alternativ V icke kan avse broläget för linjen VII. Angående grundens beskaffenhet för bropelare och stöd i linje VII säger Svenonius, att på kanalens nordvästra sida utgöres marken av grov rullsten, tydligen av betryggande fasthet och att på södra sidan det vore gynnsamt, om kanalledens utvidgning här komme att ske mot sydsidan, enär därigenom utsikterna att erhålla fullt betryggande stöd för bropelarna ökas. Vid renstakningen av kanalen flyttades kanalmitten i broläget cirka 3,0 meter mot *söder*, och härigenom inflyttades nya slänten i förhållande till den gamla cirka 16 meter, varigenom också ojämförligt största delen av befintliga lerpartier blivit utan risk för ras bortgrävda, om endast entreprenören följt kommissionens anmodan att utföra denna utgrävning före grundlägningsarbetets påbörjande.» Det framhålles hela tiden från kommissionens sida, att den oupphörligt varnat entreprenören för det sätt, varpå han ordnat arbetet och givit föreskrifter, som icke av entreprenören efterkommits.

Det är för långt att anföra alla bemötanden från kommissionen av framkommen och nu av herr Lindman upprepad kritik. Det må

emellertid framhållas att kommissionen i en skrivelse den 3 juli 1915 till entreprenören »protesterade mot hans grävningsmetoder, att, även där lera förekom, börja schaktningen vid släntfoten, samt anmodade honom att vid uttagande av schakten i fråga ständigt iakttaga, att släntlutningen ej hålles för brant, och att nödig avlastning av det översta partiet ständigt sker, innan underschakten uttages, på det att all fara för ras må vara utesluten».

Ang.
yllerligare
järnvägsspår
mellan
Rönninge och
Järna m. m.
Porta

Det är uppenbart, att den omständigheten, att arbetet, som skett på entreprenad under tiden utsättes för stora prisförskjutningar, även orsakat de ständiga slitningarna och de stora svårigheterna med entreprenören. Entreprenören hade uppgjort sitt kostnadsförslag med hänsyn till de priser, som rådde 1912. Det är givet, att när man kom in på krigsåren, blevo svårigheterna för honom att fullfölja entreprenaden så stora, att han på allt sätt sökte komma ifrån arbetet och därför icke heller på bästa sätt fullgjorde alla sina åtaganden. Så inträffade också det av herr Lindman berörda raset, och därav förorsakades också en del tvister mellan kommissionen och entreprenören, som resulterade i rättegång. Och blev slutligen efter skiljedom kommissionen tvungen att övertaga hela arbetet, därför att entreprenören icke kunde och icke ville tillfredsställande fullgöra arbetet.

Nu vill jag framhålla, att när, såsom utskottet påpekar, riksdagen 1912 uttalat sig för att arbetsledningen skulle utövas på lämpligaste sätt, i syfte att, på samma gång som en effektiv och sakkunnig ledning vunnes, olägenheter ej bleve att befara, genom att företaget kunde sägas beröra flera myndigheter», syftar riksdagen just på tillsättande av en särskild kommission för ändamålet, och således var det i full överensstämmelse med den mening som riksdagen då hyste, som den särskilda kommissionen blev tillsatt för detta ändamål. I denna kommission ingick som järnvägsstyrelsens representant överingenjören vid statens järnvägsbyggnader Fogelmark och som vattenfallsstyrelsens representant generaldirektören och chefen för vattenfallsstyrelsen Hansen. Det var därigenom man ville uppnå det samarbete, som behövdes mellan järnvägen och kanalanläggningen. Jag tror därför, att med avseende på frågan om tillsättandet av denna kommission och dess sammansättning ha riksdagens uttalanden blivit i allo följda. Det var just dessa intentioner, som riksdagen hade, när den, efter den utredning, som den tillsatta kommissionen företagit, beslöt sig för att övergå till Strömlinjen.

Nu ifrågasätter herr Lindman, att man skulle till och med gå så långt, att tillsätta en alldeles ny ledning av detta arbete. Statsutskottet, däremot nöjer sig med att ifrågasätta huruvida icke en omorganisation av den nuvarande kommissionen kunde vara erforderlig. Kungl. Maj:t skall naturligtvis taga i övervägande vad som här förekommit i riksdagen och därefter fatta sitt beslut, men jag vill framhålla, att jag undrar, om icke herr Lindman vid närmare eftertanke skall finna det vara klokt, praktiskt taget, att icke genom att nu tillsätta alldeles nya personer eller överlämna arbetet åt annan myndighet befria kommissionen från det ansvar, som måste åligga kommissionen, om den nu får fullfölja och avsluta arbetet. Jag tror för min del, att

Ang.
ytterligare
järnvägsspår
i mellan
Rönninge och
Järna m. m.
(Forts.)

det skulle vara otjänligt att icke låta kommissionen ha och känna detta ansvar. Jag hoppas visserligen, att några olyckor och svårigheter vidare icke skola förekomma, men skulle sedermera några äventyrligheter inträffa, skulle den ena kommissionen eller myndigheten skylla på den andra, och det är därför bäst att bibehålla den hittillsvarande kommissionen vid detta arbete, på vilket icke återstår så synnerligen mycket mera än just själva bron. Kommissionen måste därigenom få ett ökat ansvar att tillse, att arbetet blir slutfört på bästa möjliga sätt, och jag tror icke, att det skulle vara klokt att befria den från detta ansvar. Detta hindrar naturligtvis icke, att man överväger, huruvida icke några förändringar i kommissionens sammansättning kunna vara önskvärda. Jag vill särskilt meddela, att ordföranden i kommissionen sedan någon tid varit sjuk och önskat avgå, så att på den posten måste alltid ett ombyte ske.

Vidare kan man tänka sig att vidtaga någon åtgärd med avseende på arbetschefskapet, ehuru jag vill nämna, att man från kommissionens sida framhållit, att man anser, att arbetet för närvarande går mycket bra. Den nuvarande tillförordnade byggnadschefen, skall ha lyckats att få arbetet i gång på ett tillfredsställande sätt, något som förut varit förenat med åtskilliga svårigheter. Man kan därför ställa sig tveksam, huruvida det kan vara behövt att ombyta arbetschef, men jag skall överväga detta ytterligare, sedan kommissionen fått tillfälle att uttala sig över vad statsutskottet här anfört.

Nu frågade herr Lindman, när arbetet blir färdigt. Ja, det tors jag tyvärr icke svara alldeles bestämt på. Från kommissionens sida framhålles det, att frampå sommaren eller på hösten återstår ingenting annat än själva bron. Den är redan beställd, och det gäller således att nita ihop den och lägga den på sin plats, och sedan är det en del avslutningsarbeten. Kommissionen har senast för ett par dagar sedan meddelat, att den tror sig om att kunna ungefär med dessa kostnader avsluta arbetet på ganska kort tid. Troligen bör man räkna med att det dröjer till nästa höst, innan det blir färdigt; det är min personliga uppfattning i saken.

Till de missöden, som ha försvårat arbetet och kommitdetsamma att draga så långt ut på tiden, höra också, förutom tvisterna med entreprenören, de ständiga arbetstriderna, som rätt vid detta bygge, och de svårigheter, som uppstått i följd av de upprepade blockaderna. Dessa svårigheter torde nu vara övervunna av kommissionen, och den anser för sin del, att man med tämligen stort lugn kan motse frihet från de stridigheter, som förut väsentligen fördröjde detta arbete.

Herr Lindman frågade, om arbetet blivit betryggande utfört. Ja, det är en fråga, som naturligtvis litet var måste göra sig och som jag många gånger har ställt till kommissionen. Kommissionen, som — det erkänner väl även herr Lindman — består av beprövade fackmän, har för sin del förklarar, att enligt dess övertygelse har det bästa möjliga byggnadssätt numera kommit till användning, och rättelserskett, där svårigheter i utförandet förut förelegat från entreprenörens sida. Extra försiktighetsmått ha vidtagits just för att betrygga säkerheten, och man har ytterligare låtit en kommission, bestående av en svensk,

en norrmän och en dansk, undersöka förhållandena, och dessa ha kommit till det resultatet, att grundläggningsarbetena och bropelararbetena äro på ett betryggande sätt utförda. Det är möjligt, att man bör för säkerhetens skull företaga ytterligare undersökningar i denna fråga, ehuru jag knappast vet, var man skulle anlita ytterligare fackkunskap på detta område. Jag måste säga, att den polemik, som förts i tidningarna om denna sak, har icke bibringat mig den övertygelsen, att fackkunskapen uteslutande ligger på deras sida, som här varit de anfallande, utan att det också finns väl fullt så goda skäl för de bestridanden, som gjorts från kommissionens sida och från de av denna tillkallade sakkunniga. Emellertid är det en sak, som naturligtvis bör bli föremål för en mycket noggrann omprövning, innan man lägger dit bron, så att man kan erhålla största möjliga garanti för att bropelarna äro uppförda på en fullt betryggande grund. Kommissionen och de tillkallade sakkunniga försäkra, att så är förhållandet; en annan tekniker har förklarat, att han hyser tvivelsmål. Jag skall icke underlåta att i detta fall överväga, om det är möjligt att vinna någon ytterligare säkerhet genom utlåtanden från lämpliga personer, ehuru jag, som sagt, betvivlar, att man kan få fram mera sakkunskap, än som varit representerad i kommissionen och av den tillkallade experter.

Att arbetet blivit väsentligt försenat, är ju mycket beklagligt, och ingen kan beklaga det mer än jag — det är till åtskillig olägenhet för järnvägstrafiken — men jag kan icke neka till, att jag finner huvudanledningen härtill ligga i entreprenadsystemet samt framför allt i det sätt, på vilket entreprenören fullgjort sina åligganden och i de svårigheter, som för honom uppstått på grund av penningvärdets oerhörda fall under denna tid. Det är möjligt, att även från kommissionens sida vissa åtgärder ha kunnat vidtagas för att ytterligare hålla efter entreprenören för att få honom att fullgöra sin skyldighet, men när man ser denna dossier av brev, som avlåtits i ena eller andra avseendet, varav framgå de svårigheter, som kommissionen haft att komma till rätta med entreprenören, förstår man, att den sannerligen icke haft något lätt arbete och att det var synnerligen nödvändigt, att kommissionen själv slutligen fick hand om bygget.

Jag hoppas, att det skall vara möjligt att med beaktande av vad statsutskottet sagt få detta järnvägsbygge så snart som möjligt färdigt, och att det skall visa sig hava skett på ett för trafiksäkerheten fullt betryggande sätt.

Herr Lindman: Herr talman! Statsrådet och chefen för civildepartementet började sitt anförande med att säga, att jag hade upptagit denna fråga efter en tidningspolemik, som förekommit i denna sak. Jag ber att få bestämt säga, att det icke är på grund av tidningspolemik, som jag kommit med detta. Jag är själv absolut främmande för detta och har icke personligen haft med det att göra. Kungl. Maj:ts beslut att riva bort de redan uppförda landfästena var det första, som väckte min stora förundran, och när dessa ras inträffade i juni månad 1906, tyckte jag, att det var rätt så besynnerligt, att det kunde förekomma ras

Ang.
ytterligare
järnvägsspår
mellan
Rönninge och
Järna m. m.
Ber.

Ang.
ytterligare
järnvägsspår
mellan
Könninge och
Särna m. m.
(Forts.)

alldeles invid landfästet. Detta var det, som väckte min uppmärksamhet, och det föranledde mig att gå till handlingarna och studera dem. Det har kostat ganska stor möda att studera dessa handlingar. Herr statsrådet nämnde, att han hade liggande där en hel lunta med handlingar. Det är precis samma förhållande med mig. Jag vågar påstå, att allt vad jag kommit med kan herr statsrådet finna belägg för i sina handlingar. Det är icke något av vad jag sagt, som grundar sig på tidsningspolemik eller dylikt; allt skall kunna bevisas.

Redan den omständigheten, att Kungl. Maj:t anvisade 300.000 kronor i januari i år för att riva bort de landfästen, som voro uppförda, visar väl, att det icke var som det skulle vara. När man rev bort det södra landfästet, fann man, som jag förut påpekat, lera strax under botten på landfästet. Detta kan väl icke ingiva förtroende för ledningen. När man, som jag tillåtit mig göra i detta fall, herr talman, kommer med enligt min uppfattning mycket grava anmärkningar mot denna byggnadsledning, gör man det samnerligen icke för ro skull; det är icke något nöje att göra det. Jag har gjort det därför, att jag ansett, att sedan min uppmärksamhet blivit fäst vid det, var det min plikt som riksdagsman att framhålla det. När utskottet sedan fick Kungl. Maj:ts proposition, tog jag handlingarna och började studera dem, och till detta använde jag mina påskferier.

Nu talade herr statsrådet om doktor Svenonius' undersökning. Den ligger här hos mig också, men den konstaterar just vad sade. Doktor Svenonius har sagt ifrån, att kanalen skulle flyttas längre söder ut, och det har man icke gjort. Jag skulle kunna tillägga — men då kommer jag till vad jag icke kan grunda på handlingarna, utan på vad som stått i en artikel i Teknisk tidskrift — att doktor Svenonius lär, efter vad det påstås, längre fram ha varit på platsen och därefter varnat byggnadsledningen, och professor De Geer har med sina elever varit på platsen för att demonstrera denna lerrokomst. Men ingenting har hjälpt, utan man har fortsatt arbetet, och så har man nu fått riva ned det.

Nu kommer herr statsrådet med något, som skulle vara den huvudsakliga invändningen från hans sida, och det var, att man skyller på entreprenören. I detta avseende har jag också haft en mängd handlingar att tillgå, och en av de viktigaste härvidlag var skiljedomen, som frikände entreprenören för detta ras. Södertälje rådhusrätt, dit entreprenören blivit instämd, därför att människor omkommit vid raset, frikände också entreprenören. Jag tror, att det hade varit mycket bättre, om herr statsrådet icke upprepat efter byggnadsledningen dess så kallade varningar, som synas ha givits entreprenören i mycket vaga former. Det hade väl varit riktigare, om kommissionen använt sig av sin klara rätt att beordra arbetets utförande på ett mera betryggande sätt. Att skjuta skulden på entreprenören och säga: vi varnade honom, men han ställde sig icke detta till efterrättelse, är icke något försvar för arbetsledningen, då denna har rätt att säga: ni skall göra det på det sättet och får icke göra på något annat sätt! För övrigt är det rätt underligt att se, att den ritning, som man klagat över att entreprenören följt, finns undertecknad och daterad.

och på den finns denna slänt på 1 på 1 $\frac{1}{2}$. Den ritningen ligger här i min låda. Skall entreprenören gå ifrån den ritning, som är utlämnad till honom, måste han hava klara och tydliga order, hur han skall göra. Han kan icke utan vidare ändra på byggnadskommissionens ritningar utan att utsätta sig för att kanske drabbas av ansvar, om det skulle medföra någon olägenhet.

*Ang.
yfterligare
järnvägsspår
mellan
Rönninge och
Järna m. m.
(Forts.)*

Nu säger herr statsrådet, att han icke kan yttra sig så säkert om när bygget blir färdigt, men att han tror, att det skall kunna vara färdigt nästa höst — jag förmodar, att han menar hösten 1920. Då har företaget pågått i åtta år i stället för, såsom det beräknades i herr statsrådets egen proposition år 1912, i tre år.

Vidare ville herr statsrådet icke göra något för att ändra om byggnadsledningen. Jag förstår, att det är en mycket allvarlig sak att göra det, och herr statsrådet säger, att den då kommer ifrån ansvaret, om den icke får fortsätta arbetet. Ja, det kan ju hända, att den kommer ifrån ansvaret. Men vad herr statsrådet alldeles säkert icke kommer ifrån, är ansvaret, om icke herr statsrådet, efter vad som förekommit, vidtager några åtgärder både beträffande arbetets utförande och för anordnande av undersökning, så att vi i Sveriges riksdag kunna lita på att, när detta företag är utfört, är det också fullt betryggande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 19.

Herr talmannen meddelade att herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet tillkännagivit, att han vid kammarens sammanträde den 23 i denna månad ämnade besvara herr Perssons i Fritorp interpellation angående av folkhushållningskommissionen utlovad kompensation till jordbrukare, som under viss tidsperiod levererat fläsk.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5,3 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenur komme att fortsättas.

In fidem
Per Cronvall.